

Årsaker til at eldre er underrepresentert i folkevalgte organer

- *Hvorfor forsvinner personer ut av kommunestyrene når de blir eldre?*

Eyvind Frilseth

MASTEROPPGAVE

Institutt for sammenliknende politikk

Universitetet i Bergen

Mai 2020

Sammendrag

Antall eldre i Norge øker hvert år og eldre utgjør en stadig økende andel av befolkningen. Stadig flere lever lenger og har bedre helse enn tidligere generasjoner. Eldre har tilsynelatende aldri hatt bedre forutsetninger for å delta i politikken. Allikevel er eldre underrepresentert i folkevalgte organer. Det kan være en demokratisk utfordring. Formålet med denne oppgaven var å finne årsaker til hvorfor det er slik.

Problemstillingen var *Hvorfor forsvinner personer ut av kommunestyrene når de blir eldre?* Ettersom det kun fantes studier som belyste den indirekte, valgte jeg å gjennomføre en kvalitativ studie. Fem eldre personer som var kommunestyrepolitikere frem til valget i 2019, ble intervjuet i om lag 45 minutter hver om årsakene til sitt frafall fra kommunestyret.

Intervjuene var semistrukturerte, med en kjerne av ni hypoteser om årsaker til Eldres frafall. Fem hypoteser ble bekreftet og fire ble avkreftet. Funnene kan ikke generaliseres, men fremsto med høy grad av overførbarhet, fordi de bekreftes av andre studier og informantene fremsto som svært troverdige.

Denne oppgaven viser at Eldres frafall hovedsakelig er *frivillig*. Eldre har ofte sittet lenge i kommunestyret og ønsker selv å slutte som kommunestyrerepresentanter, fordi de føler at de har «gjort sitt», fordi de er i ferd med å få eller forventer å få redusert helse, fordi vervet tar mye tid, og fordi de deler oppfatningen av at de som har sittet lenge bør tre til side og slippe andre frem. Nominasjonskomiteene er mer opptatt av dyktighet og erfaring enn alder. Eldre med disse egenskapene, kunne ha fortsatt som kommunestyrerepresentanter om de selv ville.

Eldres frafallsårsaker skiller seg ikke vesentlig fra andre representanters, men enkelte årsaker er litt viktigere for eldre enn for andre. At frafallet i hovedsak er *frivillig*, viser at utfordringene med å få flere eldre representanter i kommunestyrene, er større på *tilbudssiden* enn på *etterspørselssiden*. Det er en større utfordring at eldre ikke vil, enn at de ikke kan. Det bør være av interesse for alle som er opptatt av å øke Eldres representasjon, samt for videre studier av Eldres frafall fra folkevalgte organer.

Tabeller og figurer

Tabeller

Tabell 1: Andel i kommunestyre og andel stemmeberettigede, kommunevalget 2019	4
Tabell 2: Andel kommunestyrerepresentanter, 2015 og 2019, prosent	5
Tabell 3: Kommunestyrerepresentanter 67 – 74 år, 2015 og 2019, antall og prosent	5
Tabell 4: Befolkning og kommunestyrerepresentanter, 67 – 74 år, antall og prosent	6
Tabell 5: Kommunestyre fordelt på størrelse, antall og prosent, 2019 – 2023	16
Tabell 6: Kommunestyremedlemmer fordelt på kommunestyrets størrelse, antall og prosent, 2019 - 2023	17
Tabell 7: Bekreftede og avkreftede hypoteser	70
Tabell 8: Bekreftede hypoteser rangert etter viktighet	72

Figurer

Figur 1: Oppslutning om de ulike partiene, etter aldersgrupper, kommunestyrevalget 2019	26
---	----

Innhold

1. Innledning	1
1.1. Om oppgaven	1
1.2. Problemstilling: <i>Hvorfor forsvinner personer ut av kommunestyrene når de blir eldre?</i>	1
1.3. Bakgrunn for problemstillingen	2
1.4. Underrepresentasjon	3
1.5. Målet med oppgaven	7
2. Teori	8
2.1. Ulike former for representasjon – teori og begreper	8
2.2. utfordringer og begrensninger	10
2.2.1. Tilbud og etterspørsel – motivasjon og nominasjon	11
2.2.2. Små kommunestyre, mange partier og få partimedlemmer	15
2.3. Utfyllende begreper, teorier og perspektiver	17
2.4. Sosial representasjon	20
2.4.1. Sosial representasjon er et ideal i Norge	20
2.4.2. Flere argumenter for hvorfor sosial representasjon er viktig	23
2.4.3. Argumenter for at alder er viktig	24
2.5. Oppsummering	27
3. Metode	28
3.1. Tilgjengelig kunnskap om problemstillingen	28
3.2. Metodevalg – hvorfor kvalitativt intervju?	29
3.3. Semistrukturert intervju	30
3.4. Intervjuguide	31
3.5. Ni hypoteser om årsaker til frafall	33
3.6. Analyseenheter	35
3.7. Utvalget	36
3.8. Overførbarhet	38
3.9. Gjennomføring av intervjuene	39
3.10. Kronologisk oversikt	43

4. Analyse	45
4.1. Bakgrunnsinformasjon	45
4.2. Politisk erfaring og motivasjon	46
4.3. Frafallsårsaker	47
4.3.1. Nominasjonskomiteens rolle	48
4.3.2. Aldersgrenser i arbeidslivet	51
4.3.3. Rollemodeller	53
4.3.4. Forskjellsbehandling overfor og blant eldre	54
4.3.5. Arbeidsmengde og tidsbruk	57
4.3.6. Familie og venners ønsker og behov	60
4.3.7. Helse	61
4.3.8. Eldreråd	64
4.3.9. Andre, nye og/eller ukjente årsaker – « <i>Har gjort mitt</i> »	65
4.3.10. Bekreftede og avkreftede hypoteser	70
4.4. De fem viktigste årsakene	70
4.5. Funnenes overførbarhet	73
4.5.1. Hypotese 9: Eldre «har gjort sitt»	74
4.5.2. Hypotese 7: Redusert fysisk eller psykisk helse	75
4.5.3. Hypotese 5: Vervet som kommunestyrerepresentant er for krevende	76
4.5.4. Hypotese 4: Forventninger om at eldre bør gå til siden...	77
4.5.5. Hypotese 1: Nominasjonskomiteene er ikke opptatt av.....	78
4.5.6. Oppsummering av overførbarhet	78
5. Konklusjon	80
5.1. Fem bekreftede hypoteser	80
5.2. Fire avkreftede hypoteser	81
5.3. Forventninger og funn	82
5.4. Implikasjoner for videre arbeid med problemstillingen	83
6. Litteratur	85
Vedlegg	90

1. Innledning

1.1. Om oppgaven

Foruten forside, sammendrag, innholdsfortegnelse, litteraturliste og vedlegg, består denne oppgaven av fem kapitler:

Kapittel 1. *Innledning* redegjør kort for min problemstilling og bakgrunnen for den. Hovedvekten i dette kapitlet ligger derfor på å dokumentere om og i hvilken grad eldre er underrepresentert i kommunestyrene.

Kapittel 2. *Teori* omhandler hvilke begreper, teorier og empiri som foreligger. Jeg drøfter fordeler og ulemper ved sosial representasjon, omtaler utfyllende teorier om representasjon, samt dokumenterer hvorfor og hvordan alder er en relevant politisk egenskap.

Kapittel 3. *Metode* viser hvordan min problemstilling påvirket mitt valg av metode, hvordan hypotesene ble dannet, hvordan utvalget ble trukket, og hvordan undersøkelsen ble gjennomført, samt drøfter fordeler og ulemper med valgte metode og fremgangsmåte.

Kapittel 4. *Analyse* forsøker å svare på spørsmålet problemstillingen stiller. Her beskrives resultatene av intervjuene. De knyttes til tilgjengelig teorier og jeg drøfter om og i hvilken grad de er troverdige, kan bekreftes og er overførbare.

Kapittel 5. *Konklusjon* oppsummerer oppgavens hovedfunn, hvilke funn som bidro til å svare på min problemstilling, samt noen implikasjoner nevnte funn kan ha, både for videre forskning og for de som ønsker flere eldre i kommunestyrene.

1.2. Problemstilling: *Hvorfor forsvinner personer ut av kommunestyrene når de blir eldre?*

Eldre er underrepresentert i norske folkevalgte organer. De er ikke forholdsmessig representert verken på Stortinget, i fylkestingene eller i kommunestyrene. Imidlertid er representasjonen forholdsmessig fram til fylte 67 år. Slik har det vært i mange år, til tross for økt levealder og bedre helse blant eldre.

Det er særlig påfallende at andelen eldre i kommunestyrene ikke er høyere, fordi det er laveste forvaltningsnivå, med langt flere representanter, som regel lavere arbeidsmengde og kortere reisevei, enn fylkestingene og Stortinget. Jeg ønsket å finne ut mer om hvorfor det er slik. Min problemstilling var derfor: *Hvorfor forsvinner personer ut av kommunestyrene når de blir eldre?*

En gjennomgang av tilgjengelig forskning og data om representasjon i folkevalgte organer, viste at det var lite informasjon som ga direkte svar på problemstillingen, men mye informasjon som indirekte berørte den. Omfanget av relevant informasjon, tilgangen på informanter og problemsstillingens art, medførte at jeg valgte en kvalitativ tilnærming.

I januar 2020 intervjuet jeg derfor fem personer over 67 år som hadde vært kommunestyrerepresentanter 2015-2019, om årsaker til at de ikke lenger var medlem av kommunestyret.

1.3. Bakgrunn for problemstillingen

Mitt utgangspunkt var at eldre er underrepresentert. Det kan være en demokratisk utfordring. Årsakene var til dels ukjente. Derfor var det behov for mer kunnskap om hvorfor det er så få eldre som deltar i politikken som folkevalgte. Bak min problemstilling ligger et normativt syn om at en forholdsmessig representasjon i seg selv er ønskelig. Sosial representasjon har lenge vært et ideal i Norge. Alder er en av flere relevante politisk egenskaper, og det er i utgangspunktet et gode at alle aldersgrupper har en forholdsmessig representasjon. Eldre er som alle andre mer tjent med å være subjekter i politikken, enn kun å være objekter for den.

Norge har høy levealder og en stadig høyere andel eldre. Stadig flere lever lenger og har bedre helse enn tidligere generasjoner. Eldres fysiske og kognitive forutsetninger for likeverdig deltakelse i samfunnet, er tilsynelatende bedre enn noen gang. Daatland (2003) omtaler perioden der pensjonister er friske og har tilnærmet like forutsetninger som yngre aldersgrupper som «den tredje alder». Denne perioden kan vare inntil 15-20 år etter at man har gått av med pensjon. Det er kun i «den fjerde alder», den korte tiden som beskriver livets siste krevende fase, at eldre skiller seg vesentlig fra yngre aldersgrupper.

Det er ingen formelle regler (øvre aldersgrenser, annet lovverk eller partivedtekter), eller økonomiske incentiver (for eksempel tap av pensjon, endret skatt e.l.), som begrenser eldres muligheter til å være folkevalgte. Eldre er tilsynelatende heller ikke mindre interessert i politikk enn andre aldersgrupper, for eksempel hadde aldersgruppen 67-79 år den høyeste valgdeltakelsen av alle aldersgrupper ved stortingsvalgene i 2013 og 2017, og ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2015 og 2019 (SSB, 2020).

Allikevel er det få personer over pensjonsalder som deltar i politikken som folkevalgte. Det gjorde meg nysgjerrig! Da jeg begynte på denne oppgaven, forventet jeg at resultatene både skulle omfatte *frivillige* og *ufrivillige* årsaker til frafall, men kanskje med en liten overvekt av

sistnevnte. Dels var det naturlig å tenke om en marginalisert gruppe at dens underrepresentasjon kunne skyldes usaklig forskjellsbehandling, eller i verste fall diskriminering. Og dels har jeg arbeidet med seniorpolitikk i femten år og kjenner derfor til mange eksempler på både usaklig forskjellsbehandling og diskriminering av eldre, både i og utenfor arbeidslivet. Samtidig, og av samme årsak, vet jeg jo at eldre ikke er en homogen gruppe kun bestående av syke og svake, men også består av spreke og ressurssterke mennesker som antakelig kunne fortsatt i kommunestyrene om de ønsket det selv.

Mine forventninger var derfor åpne og todelte; jeg forventet både å finne eldre som var skjøvet ut av kommunestyrene og eldre som hadde valgt å forlate dem selv. Jeg antok følgelig at om andelen eldre i kommunestyrene skal øke, må partiene bli flinkere til å nominere eldre, men eldre må også være mer villige til å la seg nominere.

1.4. Underrepresentasjon

For å få en helt forholdsmessig representasjon (definert som andel av de formelt stemmeberettigede - elektoratet), burde det vært mer enn dobbelt så mange personer over 67 år i kommunestyrene etter valget i 2019. Denne aldersgruppen utgjør nitten prosent av elektoratet, men kun ni prosent av kommunestyrerepresentantene.

Tabell 1 (på neste side) viser et mer nyansert bilde. Aldersgruppen 67-74 år utgjør ti prosent av elektoratet, men åtte prosent av kommunestyrerepresentantene. Gruppen 75-79 år utgjør fire prosent av elektoratet, men kun en prosent av kommunestyrerepresentantene. Og alle over 80 år utgjør fem prosent av elektoratet, men null prosent av kommunestyrerepresentantene (avrundet tall: det ble valgt inn 18 personer over 80 år).

Tabell 1: Andel i kommunestyre og andel stemmeberettigede kommunevalget 2019

Alder (år)	Andel i kommunestyre (prosent)	Andel stemmeberettigede (prosent)	Representasjon (differanse i prosentpoeng)	Relativ representasjon (prosent)
18-29	10	20	-10	-50
30-39	16	17	-1	-6
40-49	26	17	9	53
50-59	26	16	10	63
60-66	13	10	3	30
67-74	8	10	-2	-20
75-79	1	4	-3	-75
80-89	0	4	-4	-100
90+	0	1	-1	-100

(Kilde: SSB, 2020)

Aldersgruppen 67-74 år skulle altså hatt 25 prosent flere kommunestyrerepresentanter (fra åtte til ti prosent av alle kommunestyrerepresentanter), for å ha en helt forholdsmessig representasjon. Men det er særlig eldre over 75 år som er svært underrepresentert. Eldre over 80 år er i praksis overhodet ikke representert.

Tabell 1 viser også at aldersgruppene 40-66 år er overrepresentert, mens gruppene 18-39 år er underrepresentert, særlig gruppen 18-29 år, som måtte ha dobbelt så mange representanter om representasjon skulle vært helt forholdsmessig.

Tabell 2 (på neste side) viser at aldersfordelingen i kommunestyrene er om lag lik i 2019 som den var i 2015, men at andelen er blitt litt større for de under 29 år og for aldersgruppen 67-74 år, og litt mindre for aldersgruppen 40-49 år.

Tabell 2: Andel kommunestyrerepresentanter, 2015 og 2019, prosent

Alder	2015	2019	Differanse
18-29	9	10	1
30-39	16	16	0
40-49	28	26	-2
50-59	26	26	0
60-66	13	13	0
67-74	7	8	1
75+	1	1	0

(Kilde: SSB, 2020)

Tabell 3 viser at antallet kommunestyrerepresentanter 67-69 år har gått noe ned fra 2015 til 2019. Samtidig har antallet kommunestyrerepresentanter 70-74 år gått noe opp.

Tabell 3: Kommunestyrerepresentanter 67-74 år, 2015 og 2019, antall og prosent

Alder	Antall		Differanse	
	2015	2019	Antall	Prosent
67	151	130	-21	-14 %
68	149	127	-22	-15 %
69	157	117	-40	-25 %
70	92	103	11	12 %
71	72	76	4	6 %
72	66	73	7	11 %
73	47	64	17	36 %
74	32	39	7	22 %

(Kilde: SSB, 2020)

Selv om det er lave nominelle tall, slik at de prosentvise utslagene blir store, er det en interessant tendens at det har blitt litt flere representanter i alderen 70-74 år. Særlig fordi det pga. av kommunesammenslåinger er blitt tolv prosent færre kommunestyrerepresentanter, fra om lag 10 600 i 2015 til om lag 9 300 i 2019 (SSB, 2020).

Tabell 4 viser imidlertid at til tross for at hvert årskull i aldersgruppen 67-74 år i befolkningen er om lag like store, så er antallet kommunestyrerepresentanter for hvert kull fortsatt svært ulikt.

Tabell 4: Befolkning og kommunestyrerepresentanter, 67-74 år, antall og prosent

Alder	Befolkning		Kommunestyre- representanter		Differanse (prosent- poeng)
	antall	prosent	antall	prosent	
67 år	53040	13 %	130	18 %	5
68 år	53535	13 %	127	17 %	4
69 år	53282	13 %	117	16 %	3
70 år	53369	13 %	103	14 %	1
71 år	53877	13 %	76	10 %	-3
72 år	54929	13 %	73	10 %	-3
73 år	48193	12 %	64	9 %	-3
74 år	45423	11 %	39	5 %	-6
Sum	415648	100 %	729	100 %	

(Kilde: SSB, 2020)

Innad i aldersgruppen 67-74 år, er de fire yngste årskullene (67-70 år) overrepresentert. Underrepresentasjonen innad i gruppen begynner f.o.m. 71 år.

Til tross for noen svake positive tendenser, er likevel det store bildet uforandret. Eldre over 67 år er underrepresentert i norske kommunestyre. Graden av underrepresentasjon øker i takt med alderen. Aldersgruppen 67-74 år er underrepresentert. Aldersgruppen 75-79 år er veldig underrepresentert. Og eldre over 80 år er praktisk talt ikke representert i det hele tatt.

1.5. Målet med oppgaven

Eldre over 67 år er underrepresentert i norske kommunestyre. «Den tredje alder» tilbringes i liten grad som kommunestyrerepresentant. Målet med denne oppgaven var å finne noen årsaker som kan forklare hvorfor det er slik, men nødvendigvis innenfor de rammer som var gitt av tilgjengelige data, oppgavens omfang og valg av metode. Det er flere komplementerende veier til dette målet, både i valg av metode og avgrensning av problemstillingen. Den er omfattende og kompleks, og kan derfor deles opp og studeres i flere mindre deler, for eksempel å kun konsentrere seg om hvilken rolle alder spiller i nominasjonsprosessene. Både før, underveis og etter at oppgaven ble slutført, har jeg vært ydmyk i forhold til at oppgaven kun er en liten bit i et større puslespill, der fortsatt mange biter mangler. Forhåpentligvis vil de bitene passe sammen med min.

2. Teori

Bak min problemstilling ligger et normativt syn om at en forholdsmessig representasjon i seg selv er ønskelig. Alder er en av flere relevante egenskaper som påvirker hvilke saker man er opptatt av og hvilke politiske løsninger man foretrekker. Eldre er som alle andre mer tjent med å være subjekter i politikken, enn kun være objekter for den. Flere eldre i norske kommunestyre vil påvirke hvilke saker kommunestyrene behandler og utfallet av dem. Samtidig vil beslutningene få større legitimitet, særlig for eldre, men også for andre aldersgrupper, fordi sammensetningen av kommunestyret likner mer på sammensetningen av elektoratet.

I dette kapitlet redegjør jeg om hvilke teorier og empiri som ligger til grunn for ovennevnte syn. Samtidig omtaler jeg utfyllende teorier om representasjon for å vise at det flere måter å oppnå og måle politisk innflytelse på, samt at forholdsmessig representasjon for en gruppe kan ha uønskede effekter for en eller flere andre grupper. Jeg viser videre til individuelle og strukturelle forutsetninger og begrensninger for økt representasjon; om og i hvilken grad sosial representasjon er et realistisk mål. Ettersom det er lite forskning som direkte dokumenterer hvilke effekter flere folkevalgte eldre medfører, benytter jeg i hovedsak tilgjengelig empiri om effekter av henholdsvis flere unge og flere kvinner i norske kommunestyre. Til sist begrunner jeg hvorfor alder er en viktig egenskap ved folkevalgte.

2.1. Ulike former for representasjon – teori og begreper

Et hovedskille i alle teorier om representasjon, er om og i hvilken grad grupper selv bør være direkte representert, for eksempel være medlemmer av kommunestyre, eller om og i hvilken grad disse gruppenes interesser kan ivaretas av andre.

Pitkin (1972) skiller mellom *sosial representasjon* og *meningsrepresentasjon*. Førstnevnte er hva man står for i kraft av en egenskap man selv besitter, mens sistnevnte er når man uttaler seg på vegne av andre. Forholdet mellom disse skildres som henholdsvis å «stand for» og «act for» andre. «Å stå for» innebærer at man har felles sosiale og demografiske kjennetegn med dem man representerer. «Å handle for» innebærer at man er godkjent av eller har rett til å representere grupper man har få eller ingen felles sosiale og demografiske kjennetegn med.

Svært forenklet kan dette illustreres med at eldre kommunestyrerepresentanter som fatter vedtak som eldre er direkte berørt av, «står for» eldre. Mens øvrige kommunestyrerepresentanter som fatter samme vedtak, «handler for» eldre. Et slikt skille i politisk

medborgerskap er likevel ikke gjensidig utelukkende. I praksis vil folkevalgte ofte både «stå for» og «handle for», fordi mange avgjørelser får konsekvenser for flere ulike grupper.

Det kan være problematisk om meninger blir fristilt fra de som bærer dem, eller hvis sosial gruppetilhørighet får oppmerksomhet uten tanke på hvilke meninger personene står for. Eksempelvis er ikke en kvinne «kun» en representant for kvinner, men kan også være representant for rike eller fattige, høyt eller lavt utdannede, offentlig eller privat sektor, lav- eller høylønnsyrker, unge eller gamle, syke eller friske, heterofile eller homofile, barnefamilier eller enslige, troende eller ikketroende osv. Ikke minst er hun en representant for eget parti, valgt på et politisk program hun er moralsk forpliktet til å følge, og med forventninger om at hun stemmer lojalt med eget parti.

Phillips (1995) hevder at man ikke kan fristille meninger fra dem som fremfører dem, ei heller forholde seg til avsenders sosiale tilhørighet uten å se hva de mener. Hun argumenterer for at ulike grupper må være tilstede i politikken («the politics of presence») i form av både *sosial representasjon* og *meningsrepresentasjon*. For eksempel er kvinners påvirkning i kommunestyrene avhengig av både en høy andel kvinner og at interessene og behovene de fremmer og representerer (etter hvert også vil) deles av mannlige kommunestyremedlemmer. Derfor er det formålstjenlig å skille mellom *deskriptiv representasjon*, hvor godt ulike grupper er representert rent tallmessig, og *innholdsmessig representasjon*, hvorvidt dette har betydning for den politikken som føres. Flere bruker i tillegg også begrepet *symbolsk representasjon*, der graden av representasjon påvirker legitimiteten til folkevalgte organer og deres beslutninger (Dahlerup og Freidenvall, 2010).

Det er vanlig å skille mellom *tilbuds- og etterspørselsbaserte forklaringer*; om personer tilbyr sine tjenester selv, eller om de blir spurt av nominasjonskomiteene (eller andre i partiet eller velgere) om å delta. Dette omtales også som skillet mellom *selvutvelgelse* og *utvelgelse*. Motivasjon (*vil jeg?*) og ressurser (*kan jeg?*) er selvutvelgelsesfaktorer, dvs. individuelle egenskaper som påvirker politisk deltakelse. I tillegg er det utvelgelsesfaktorer (*vil de ha meg?*), i praksis partienes nominasjonskomiteer og velgerne (Folkestad, Saglie og Seggaard, 2017).

Videre brukes *metthetsteori* (Kjær, 1999) for å forklare hvorfor grupperes representasjon ofte flater ut på lavere nivåer, enn en rent forholdsmessig representasjon skulle tilsi. Med økt representasjon avtar etter hvert interessen for full måloppnåelse; mange opplever at målet er

oppnådd i tilstrekkelig grad, for eksempel at en kvinneandel på 40 prosent er godt nok, slik at både partiene og velgerne vektlegger andre hensyn mer.

Kvinnelige kommunestyrerepresentanter sitter i snitt litt over en periode og menn i litt over to. I praksis innebærer dette at om lag halvparten av alle kommunestyrerepresentanter i en periode gir seg før neste periode. Årsakene til dette kan i hovedsak deles i to gjensidig utelukkende begreper: *frivillig* og *ufrivillig frafall* (Berglund, 2005:27).

Frivillig frafall skyldes summen av subjektive tolkninger av personlige erfaringer, behov og hensyn som bidro til at man selv valgte å gi seg. Det kan for eksempel være positive eller negative erfaringer i politikken, lite tid, svekket motivasjon, redusert helse, andre interesser og/eller andre private behov og hensyn. *Ufrivillig frafall*, derimot, skyldes utenforliggende forhold, for eksempel at man ikke ble nominert, at man ble nominert uten stemmetillegg, at andre ble kumulert i stedet for enn selv og/eller valgresultatet (lavere oppslutning om partiet).

2.2. utfordringer og begrensninger

Kommunestyre kan aldri være helt representative. Selv om det er et mål med høy grad av *deskriptiv representasjon*, er både individuelle og strukturelle forhold i veien for dette:

- Individuer kan ha høyst ulike forutsetninger og motivasjon for å delta
- Kommunestyrene har for få plasser til å ta hensyn til alle sosiale og demografiske kjennetegn
- Valgordningen i Norge tillater mange partier, slik at mange kommunestyre har få kommunestyremedlemmer fra hvert parti
- Partienes nominasjonskomiteer gjennomfører en seleksjon blant et allerede skjevt utvalg; medlemmene av norske kommunestyre velges nesten utelukkende blant partimedlemmene, som ikke er representative for befolkningen med hensyn på alder, kjønn, utdanning, yrke, religion og etnisitet

Det er kun loddtrekning av kommunestyreplassene som kan gi alle i en kommune en matematisk lik sjanse for å bli kommunestyremedlem.

2.2.1. Tilbud og etterspørsel – motivasjon og nominasjon

Tilbudsbaserte forklaringer tar utgangspunkt i kandidatenes motivasjon og muligheter for å stille til valg. Ringkjøb og Aars slår fast at «Det er en kjent sak at selvutvelgelse fører til skjev representasjon. Når det er opp til den enkelte å avgjøre, blir individuelle ressurser avgjørende for hvem som velger å delta.» (2007:324).

Aars og Christensen (2010) fant at kun fem prosent av kommunestyrerepresentantene foreslo seg selv første gang de ble nominert. De fokuserte på tre mulige faktorer for å forklare individers motivasjon: *Politisk interesse*, *politisk selvtilitt* og *kontekstuelle faktorer* (særlig om kvinners politiske motivasjon var avhengig av antall kvinner i kommunestyret). Deres undersøkelse viste bl.a. at tilbudet av kvinner var lavere enn menn, fordi:

- Kvinner generelt var noe mindre opptatt av politikk enn menn (men like opptatt av lokalpolitikk)
- Kvinner var mer opptatt av å finne løsninger på konkrete politiske utfordringer, mens menn også så politikken som en karriere i seg selv (kvinner trekker seg derfor raskere ut, mens menn blir)
- Lav andel kvinner i kommunestyret er demotiverende på andre kvinner (de fant en svak positiv effekt ved at mange kvinner i kommunestyrene motiverer andre kvinner til å delta)

Aars og Christensen oppsummerer dette slik (2010:30):

«Generelt finner vi et mindre tilbud av kvinnelige rekrutter. Likevel viser denne studien at det finnes et stort, uutnyttet potensial, også blant kvinner. Forskjellen mellom kjønnene dreier seg først og fremst om andelen som er aktive i dag.».

Berglund (2005:78) skiller mellom tre typer motiver som påvirker om man velger å gå inn i politikken og om man velger å fortsette (ta gjenvalg): *Selvrealiseringsmotiver*, *kollektivistisk orienterte motiver* og *motiver drevet av generelt engasjement*. Kombinasjonen av motivene for å delta og erfaringene underveis, påvirker sannsynligheten for å fortsette. Svært forenklet slik at kvinner og unge (18-26 år) ofte er mer motivert av enkeltsaker og hensynet til utsatte grupper, mens menn er mer generelt interessert i politikk og ønsker seg politiske karrierer. Førstnevnte gruppe gir seg derfor tidligere, fordi de er fornøyd eller misfornøyd med utfallene i gitte saker, mens sistnevnte gruppe fortsetter.

Norske kommunestyre har aldri speilet befolkningen. Kvinner, eldre, yngre, lavt utdannede, innvandrere, ansatte i privat sektor og personer med funksjonsnedsettelse, har alltid vært og er fortsatt i ulik grad underrepresentert. Valget i 2019 endret ikke på dette i vesentlig grad, men Statistisk sentralbyrå registrerte en «litt mindre ubalanse mellom de stemmeberettigede og de valgte når vi ser på kjønn, alder og utdanningsnivå.» (SSB, 2020). Det skyldtes i hovedsak at kvinneandelen i kommunestyrene steg fra 39 prosent i 2015 til 40,5 prosent i 2019, samt en beskjeden økning av representanter med innvandrerbakgrunn. Beskrivelsen Hagen og Sørensen ga for nesten tjue år siden er derfor fortsatt treffende: «Den «typiske kommunestyrerepresentant» er en mann, mellom 40 og 60 år, med høyere utdanning enn gjennomsnittet av befolkningen, og ansatt i det offentlige.» (Hagen og Sørensen, 2001). Aars beskriver norske folkevalgte som «ikke bare en politisk elite, men også en sosial og kulturell elite.» (Aars, 2004:490).

Sammensetningen av kommunestyrene er både et resultat av tilbuds- og etterspørselssiden. Underrepresenterte grupper tilbyr seg i mindre grad enn overrepresenterte grupper, samtidig som sistnevnte ofte besitter egenskaper som nominasjonskomiteene etterspør i større grad. Berglund slår fast at både *tilbud* og *etterspørsel* av kvinnelige kandidater har betydning for kjønnsbalansen i kommunestyrene. Han fant at den ikke var representativ for befolkningen, men likevel representativ for medlemsmassen i partiene. Etersom nominasjonskomiteene velger blant medlemmene, vil det beste tiltaket for økt kjønnsbalanse være å øke antall kvinnelige partimedlemmer (Berglund, 2005:7).

Flere forskere viser til at det er vanskelig å få folk til å stille som kandidater. Aars og Christensen kalte et notat for «Hvis bare flere kunne stille» og begrunnet det med at dette så ut til å være et «omkved blant dem som velger ut kandidater til valg» (Aars og Christensen, 2010:6). Ringkjøb og Aars (2010) fant at nominasjonskomiteene syntes det var vanskeligst å rekruttere unge, småbarnsforeldre og minoriteter. Like interessant var det at samme undersøkelse fant at eldre var lettest å rekruttere: 47 prosent mente det var svært lett å rekruttere eldre kandidater. Imidlertid var det kun fem svaralternativer: ungdom, eldre, kvinner, småbarnsforeldre og minoriteter, samt at begrepet «eldre» ikke var definert (for eksempel som 67+). Segard og Saglie fant at totalt 60 prosent av nominasjonskomiteene «svarte at det var vanskelig å få kandidater på valglisten.» (2019:11).

Partienes prioriteringer bidrar til å koble sammen tilbud og etterspørsel på bestemte måter (Aars, 2004:486). Nominasjonskomiteene fungerer som portvoktere og bestemmer i stor grad hvem som blir valgt. Aars & Christensen (2010) fant at kun fem prosent av kommunestyrerepresentantene foreslo seg selv første gang de ble nominert. Å være nominert er en forutsetning for å bli valgt, fordi hele 95 prosent av kommunestyrerepresentantene er valgt fra partienes lister over nominerte. Å bli nominert kan være vanskelig, fordi få personer er involvert i nominasjonsprosessen, samt at nominasjonskomiteene ikke er helt uhildede, fordi 80 prosent av medlemmene selv står på listene (Ringkjøb og Aars, 2007).

Flere undersøkelser av nominasjonskomiteene viser at medlemmene ikke er representative, verken for partimedlemmene eller velgerne. Ringkjøb og Aars (2010) undersøkte sammensetningen av nominasjonskomiteer i 22 kommuner. De fant at nesten 70 prosent av medlemmene var menn, og at personer over 50 år var overrepresenterte. Medlemmene er ofte partiveteraner, med i snitt 20 års partipolitisk erfaring. Selv om det er et mål å ha en balanse i forhold til kjønn, alder og geografi, er det vanskelig å få med kvinner og unge. Dermed blir nominasjonskomiteene like skjevt sammensatt som kommunestyrene (Ringkjøb og Aars, 2007:329). Hvordan komiteens arbeid er organisert påvirker også om og i hvilken grad ulike hensyn vektlegges. Jo bredere deltakelse, desto større sjanse er det for at flere hensyn blir ivaretatt (Ringkjøb og Aars, 2007:326).

For nominasjonskomiteene er ikke kun sosial representasjon viktig. De må balansere det hensynet mot andre egenskaper ved kandidatene, samt de ulike sosiale egenskapene mot hverandre. Christensen, Midtbø, Ringkjøb og Aars (2008) viser til at politisk erfaring er den viktigste begrunnelsen for å komme med på listen, samt at dyktighetskriteriet teller mer for de øverste plassene på listene, mens representativitetskriteriet er viktigere for lavere plasser på listene. Ringkjøb og Aars (2010) viser at nominasjonskomiteene tar hensyn til både representativitetskriterier og dyktighetskriterier, men at hvor tungt hensynene veier kan variere mellom komitemedlemmene, for eksempel at kvinner legger mer vekt på kjønn enn menn.

Segaard og Saglie undersøkte nominasjonsprosessene i lokale partilag i 43 kommuner. De fant forskjeller mellom partiene i hvilke representative egenskaper som ble vektlagt – for eksempel at SV er mer opptatt av kjønnsbalanse enn Frp – men at politisk erfaring var viktigst for alle partier når det gjaldt hvem som skulle få stemmetillegg. For alle plasser på listen rangerte nominasjonskomiteene egenskapene slik (flere svar var mulig): Kjønn var viktigst med 67 prosent (det skyldes i hovedsak lov og partivedtekter), deretter var geografi og

politisk erfaring om lag like viktige med 42 og 41 prosent, alder fikk kun 13 prosent, yrkesbakgrunn fire prosent og landbakgrunn null prosent (Segaard og Saglie, 2019:15).

Ringkjøb og Aars spurte lokale nominasjonskomiteer om hvor viktig det var for dem at kommunestyret speilet befolkningen i kommunen. Med lukkede svaralternativer og mulighet for å gi flere svar, mente 64 prosent at kjønn var svært viktig, deretter kom politiske holdninger med 54 prosent og aldersgrupper med 47 prosent. De fleste andre alternativer (yrke, utdanning, etnisitet og geografi) ble også vurdert som nokså viktige eller svært viktige (mellom 21 og 27 prosent). Det tyder på at komiteene ønsker bredt sammensatte lister (Ringkjøb og Aars, 2010:14).

Nominasjonskomiteene tilgodeser kandidater utfra hensyn til sosial representativitet, men må også ta hensyn til velgernes antatte eller uttalte preferanser. Folkestad, Saglie og Segaard (2017:88-91) redegjør for hvordan norske statsvitere har konkludert ulikt om velgernes makt versus nominasjonskomiteenes makt. Den ene siden (Hellevik) trekker fram velgernes makt gjennom stemmegivning, personstemmer og indirekte innflytelse på nominasjonskomiteene (signaler om hvem som er valgbar). Den andre siden (Midtbø og Christensen) trekker fram at selv om det er velgerne som foretar valget av parti/representanter, er det partiene som velger hvem man kan velge mellom. De er imidlertid enige om at nominasjonskomiteene forholder seg både til kandidatenes tilbud og velgernes etterspørsel.

Tilbud og etterspørsel kan derfor ses på som en dynamisk prosess. Tilbudssiden avspeiler etterspørselssiden, for eksempel ved at kandidater som har egenskaper de vet er etterspurt tilbyr seg å stille, mens kandidater uten disse egenskapene ikke gjør det. Samtidig etterspør partiene kandidater som de tror vil stille og som de tror velgerne vil stemme på. For eksempel vil menn på 50 år med politisk erfaring i større grad velge å tilby seg å stille, enn unge kvinner uten slik erfaring, fordi de vet at de har egenskaper som er etterspurt. Dermed blir de også oftere spurt om å stille. Kvinner uten erfaring vet (eller tror) at de ikke har egenskaper som blir etterspurt og velger derfor i større grad å la være å tilby seg å stille. Dermed blir de også sjeldnere spurt om å stille.

I tillegg til å bestemme hvem som skal være på listene, foretar nominasjonskomiteene en rangering av de utvalgte kandidatene. Foretrukne kandidater plasseres øverst med et stemmetillegg, som innebærer et påslag i antall personstemmer som tilsvarer 25 prosent av det antall velgere som har stemt på listen. Det gir partienes foretrukne kandidater et stort forsprang. De er så godt som sikret plass om de står på en liste som får flere plasser i

kommunestyret, enn de har kandidater med stemmetillegg. Likeledes vil kandidatene uten stemmetillegg nesten aldri bli valgt inn om de står på en liste som får færre plasser, enn de har kandidater med stemmetillegg (Bergh, Bjørklund og Hellevik, 2010).

Berglund viser at den største faktoren som forklarer varierende kvinneandeler i kommunestyrene, er partienes listeoppsett. Det er særlig kumulert plass som gir utslag (Berglund, 2005:6). Ordningen med personstemmer gjør likevel at partienes prioriteringer kan overstyres noe. Nesten halvparten av velgerne (47 prosent) benyttet denne muligheten ved valget i 2015, hvilket medførte at en fjerdedel av valgte kandidater ble valgt inn på denne måten (Saglie, 2019).

Om lag halvparten (47 prosent) av kommunestyremedlemmene som ble valgt i 2019, ble gjenvalgt. Selv om gjenvalg aldri kan garanteres, har i praksis om lag kun halvparten av kommunestyreplassene vært ledige ved hvert valg 1999 – 2019 (SSB, 2020). I nominasjonsprosessen favoriserer partiene de som allerede er aktive, samtidig som de forsøker å sikre kontinuitet blant sine folkevalgte (Ringkjøb og Aars, 2007:331). Nominasjonskomiteens arbeid kan deles inn i fire faser (Ringkjøb og Aars, 2010):

1. Man spør først sittende representanter,
2. så spør man tidligere listekandidater,
3. deretter spør man lokallagets medlemmer,
4. og til sist spør man partisympatisører og lokallagsmedlemmer.

Karrierene som kommunestyrepolitikere er likevel relativt korte: Kvinner sitter i gjennomsnitt litt over en kommunestyreperiode, mens menn sitter litt over to kommunestyreperioder (Aars & Christensen, 2012).

2.2.2. Små kommunestyre, mange partier og få partimedlemmer

Ødegård og Bergh viser at størrelsen på kommunestyret påvirker muligheten for *deskriptiv representativitet*. Store kommuner med mange plasser i kommunestyret, hadde flere yngre (18-25 år) representanter enn små kommuner med få plasser (2011:20). Likeledes er det lettere for partier med stor oppslutning å ta hensyn til sosial representativitet, fordi de har flere representanter. Ringkjøb og Aars (2008) viste at partier på venstresiden i norsk politikk var mer opptatt av kvinnerepresentasjon, og at der disse partiene hadde høy oppslutning var kvinneandelen merkbart høyere i kommunestyret.

Norske kommuner er svært forskjellige i størrelse, fra Utsira med om lag 200 innbyggere til Oslo med over 670 000 innbyggere. Kommunesammenslåinger medførte at gjennomsnittlig innbyggertall i kommunene økte fra rett under 12 200 i 2016 til i underkant av 15 000 i 2020. Mediankommunen har i samme periode økt sitt folketall fra om lag 4 700 til 5 100. Halvparten (178) av kommunene har altså færre enn 5 100 innbyggere. Av disse har om lag 2/3 (126) færre enn 3 000 innbyggere. Kun tolv kommuner har 50 000 - 100 000 innbyggere og kun 7 kommuner har flere enn 100 000 innbyggere (SSB, 2020).

Kommuneloven § 5-5 setter minstekrav til antall medlemmer i kommunestyret ut ifra kommunens innbyggertall (Lovdata, 2018):

- kommuner med færre enn 5 000 innbyggere må ha minst 11 medlemmer
- kommuner med 5000 - 10 000 innbyggere må ha minst 19 medlemmer
- kommuner med 10 000 - 50 000 innbyggere må ha minst 27 medlemmer
- kommuner med 50 000 - 100 000 innbyggere ha minst 35 medlemmer
- kommuner med mer enn 100 000 innbyggere må ha minst 43 medlemmer

Ved valget i 2019 ble det stemt inn 9 341 representanter i 355 kommunestyre, 1 280 færre enn ved valget i 2015 pga. kommunesammenslåinger (SSB, 2020). I gjennomsnitt er det derfor 26 kommunestyremedlemmer per kommune. Tabell 5 viser at 61 prosent av kommunene har færre enn 25 kommunestyremedlemmer, og at kun 24 prosent har flere enn 35 medlemmer.

Tabell 5: Kommunestyre fordelt på størrelse, antall og prosent, 2019 - 2023

Størrelse	Antall	Prosent
11-17 medlemmer	102	29 %
19-25 medlemmer	114	32 %
27-33 medlemmer	55	15 %
35-41 medlemmer	48	14 %
43+ (43-77) medlemmer	36	10 %
Sum	355	100 %

(Kilde: SSB, 2020)

Tabell 6 viser at 39 prosent av alle kommunestyremedlemmer sitter i kommunestyre med flere enn 35 medlemmer, og at 43 prosent sitter i kommunestyre med færre enn 25 medlemmer.

Tabell 6: Kommunestyremedlemmer fordelt på kommunestyrets størrelse, antall og prosent, 2019 - 2023

Størrelse	Antall	Prosent
11-17 medlemmer	1626	17 %
19-25 medlemmer	2472	26 %
27-33 medlemmer	1599	17 %
35-41 medlemmer	1780	19 %
43+ (43-77) medlemmer	1864	20 %
Sum	9341	100 %

(Kilde: SSB, 2020)

Ifølge Partiregistret er det 21 politiske partier i Norge (Brønnøysundregistrene, 2020). I tillegg kommer en rekke lokale lister. Kun sju prosent av befolkningen over 16 år er medlem av et politisk parti, og under en tredjedel av disse (to prosent av befolkningen) definerer seg som aktive medlemmer (SSB, 2017). Selv om alle voksne i en kommune er valgbar, er 95 prosent av kommunestyrerepresentantene valgt fra partienes lister over nominerte. Ved valget i 2003 var det 73 000 kandidater. Disse utgjorde kun 1,6 prosent av befolkningen. Kun 7 400 kandidater (0,16 prosent av befolkningen) var prioriterte av partiene i form av stemmetillegg (Ringkjøb og Aars, 2007:320).

2.3. Utfyllende begreper, teorier og perspektiver

Eldres deltakelse i samfunnet, både i politikken, frivillig sektor og for øvrig, forklares ofte med to motstridende, men likevel utfyllende hypoteser (Aardal, 2002). *Disengasjementshypotesen* hevder at politisk engasjement øker opp til en gitt alder, men deretter avtar av årsaker knyttet til aldring, i hovedsak gradvis redusert helse, men også avstand til arbeidslivet og andre arenaer som stimulerer til politisk aktivitet. *Ressurshypotesen* hevder at jo høyere grad av sosial status og jo bedre man er integrert i samfunnet, desto høyere er deltakelsen.

Dovi (2018) advarer mot å se seg blind på graden av *deskriptiv representasjon*. Hun minner om at nyere teorier om representasjon også inkluderer om og i hvilken grad marginaliserte grupper representeres gjennom sosiale bevegelser, sivilsamfunnet og interesseorganisasjoner. Mansbridge (2003) viser til at nye organisasjonsformer og overføring av oppgaver mellom ulike forvaltningsnivåer og mellom offentlig sektor og privat sektor, tilslører og gjør det vanskelig å måle reell representasjon. Videre hevder hun at teorier som kun måler hvordan folkevalgte står til ansvar (*accountability*) overfor velgerne, utelukker bl.a. at de folkevalgte kan ha egeninteresse av og/eller andre utenforliggende interesser for å representere en gitt gruppe velgere.

Alle grupper kan ikke, eller er ikke tjent med, å representere seg selv. De mest åpenbare eksemplene er barn og psykisk utviklingshemmede. Politikk er et fag som krever kompetanse og erfaring, med en rekke eksempler på at underrepresenterte gruppers interesser likevel blir ivaretatt. Eldre er ingen homogen gruppe. Blant eldre i alderen 60 - 100 år, finner man store ulikheter i fysisk og psykisk helse, og inntekt og utdanningsnivå. Økt alder medfører uvilkårlig reduksjon i helse og påvirker dermed noen eldres muligheter for likeverdig deltakelse i samfunnet. En helt forholdsmessig representasjon, dvs. at andelen eldre i kommunestyrene er lik andelen eldre blant elektoratet, er derfor et urealistisk mål.

Kritikere av sosial representasjon hevder det er et syn som - i ytterste konsekvens - vektlegger identitet over andre egenskaper og kan være konfliktfremmende. Hvis man antar at en gruppes interesse kun kan representeres av en fra gruppen, impliserer det at vedkommende ikke evner å samtidig representere andre interesser. Hvis menn ikke kan representere kvinner, kan heller ikke kvinner representere menn. Hvis eldre ikke kan la seg representere av personer under 67 år, kan heller ikke eldre representere personer under 67 år. Osv.

En slik rendyrket essensialistisk tilnærming faller (som regel) på sin egen urimelighet, fordi ett og samme individ besitter flere representative egenskaper samtidig. Innen likestillingsfeltet brukes begrepet *interseksjonalitet* om hvordan ulike sosiale egenskaper - som kjønn, rase, etnisitet, religion, klasse, seksuell orientering og funksjonsevne - samvirker og påvirker både identitet og levekår. En kommunestyrerepresentant er ikke kun kvinne, men kan også være en ung, ugift, lesbisk, fattig og muslimsk alenemor med høy utdannelse.

Randall (2016) undersøkte hvordan kvinnelige lokalpolitikere over 65 år ble behandlet i sju valgkretser rundt London. Hun fant at tradisjonelle diskrimineringsgrunnlag (kjønn og alder) ofte samvirket på samme måte som på andre områder - eldre kvinner kunne bli marginalisert,

skjøvet ut eller latterliggjort - men også at å kun fokusere på negative effekter av *interseksjonalitet* ble for begrenset, fordi mange eldre kvinner fant det berikende og stimulerende å delta i lokalpolitikken. Grunnene til å fortsette var for mange sterkere, enn grunnene for å slutte.

Kommunestyrerepresentanter utfører og tolker sin ombudsrolle overfor velgerne på ulikt vis. Winsvold viser at «kvinnelige representanter i større grad enn sine mannlige kollegaer opplever et særskilt ansvar for å representere grupper med få maktressurser.» (Winsvold, 2019:177). Det utelukker verken at en gruppes interesse kan bli fremmet av en som ikke tilhører samme gruppe, eller at gruppetilhørighet alltid avgjør ens politiske syn. Politikere er mer enn en, flere eller summen av alle representasjonshensyn de tillegges i kraft av sine egne ytre og målbare representative egenskaper, for eksempel kan en med innvandrerbakgrunn være for en streng innvandringspolitikk, og kvinner være mot abort. I tillegg vil alltid pragmatiske og politiske hensyn medføre at politikere og partier innimellom stemmer mot egen overbevisning eller velgernes ønsker.

Alle politikere vil i større eller mindre grad også forsøke å representere andre interesser enn egen gruppe eller velgerne som fikk dem valgt inn. Winsvold viser derfor til to begrepene *grupperepresentanter* og *allmennrepresentanter*, der førstnevnte er politikere orientert (mer) mot spesielle grupper og sistnevnte er politikere som er orientert (mer) mot hele befolkningen. Hun skildrer også hvordan en karriere i politikken kan være mer tjent med å velge å være *allmennrepresentant*, fordi politiske ledere forventes å representere alle og ikke kun noen (Winsvold, 2019:183).

Alder er i motsetning til kjønn ikke en dikotom variabel, med om lag lik forekomst for begge verdier. Alderssammensetningen i befolkningen er tvert imot skjev, der eldre utgjør en stadig større andel av befolkningen. En helt forholdsmessig representasjon av eldre, ville dermed gi denne aldersgruppen større innflytelse på bekostning av yngre aldersgrupper. Eldre har allerede gjennom sitt høye antall og sin hyppigere bruk av stemmeretten stor innflytelse; partiene er allerede nødt til å ta hensyn til dem når politikken utformes. Ett av argumentene for å senke stemmerettsalderen til 16 år, var derfor å demme opp for Eldres innflytelse gjennom å øke yngres valgdeltakelse (Bergh, 2016).

I senere år har det også vært problematisert at eldre gjennom stemmegivning ved valg og folkeavstemninger, har vært med å påvirke avgjørelser som (antakeligvis) vil påvirke yngre generasjoner mer (lenger) enn eldre, særlig i tilfeller der yngre og eldre tilsynelatende har

motstridende meninger og eldres syn har vunnet frem. Ett eksempel på dette er *Brexit*-folkeavstemningen, der over 70 prosent i aldersgruppen 18-24 år stemte *remain*, og mer enn 60 prosent av de over 65 år stemte *leave* (BBC, 2016).

2.4. Sosial representasjon

Selve idéen om *sosial representasjon* (*høy deskriptiv representasjon*) som et aktverdig mål i seg selv, virker for mange i Norge å være så selvsagt og selvforklarende at i mange fremstillinger utelates argumentene for den. Det er en internalisert norm, et naturlig mål, der verdien tas for gitt, for eksempel ville et kommunestyre uten kvinner i dag vekke oppsikt. Men man skal ikke mer enn 40-50 år tilbake for at dette var vanlig, og av mange ble oppfattet som både riktig og normalt. I dette underkapitlet ønsker jeg å redegjøre for hvorfor målet om økt sosial representasjon ligger bak min problemstilling. *Er det egentlig så viktig at det blir flere eldre i norske kommunestyrer? I så fall hvorfor?*

2.4.1. Sosial representasjon er et ideal i Norge

I Norge har det lenge vært et mål at folkevalgte organ skal speile sammensetningen i befolkningen. Ulike grupper er best tjent med å selv være tilstede i politikken for å fremme sine interesser og bidra med sine egne erfaringer og perspektiver. For store skjevheter i rekrutteringen til politikken antas å medføre skjevheter i hvilke interesser som blir dominerende, samt gi mindre legitimitet til fattede beslutninger. Dette fremkommer bl.a. i en rekke studier av nominasjonsprosessene i norske partier (se for eksempel Hellevik og Skard, 1985 og Ringkjøb, Offerdal og Rose, 1998).

Det fremste eksemplet på vektlegging av *sosial representasjon* i Norge, er hvordan kvinneandelen i norske kommunestyre økte fra 16 prosent i 1975 til 40 prosent i 2019 (SSB, 2020). Likeverdig deltakelse på bakgrunn av kjønn har lenge fått mye oppmerksomhet i Norge (se for eksempel Raaum, 1995, Skjeie, 1992 og Guldvik, 2005). Flere offentlige påvirkningskampanjer og tiltak i partiene har vært iverksatt for å øke kvinneandelen. Departementer har finansiert en rekke akademiske prosjekter for å finne ut hvorfor kvinneandelen er lav og hva som kan gjøres med det. For eksempel (flere eksempler finnes):

- Kommunal- og moderniseringsdepartementets prosjekt «Lokalvalgdagen» (Folkestad, Saglie og Seggaard, 2014)
- Kommunal- og regionaldepartementets prosjekt «Utstillingsvindaug for kvinner i lokalpolitikken» (Ringkjøb og Aars, 2008, Ringkjøb og Aars, 2010 og Aars og Christensen, 2010)
- Barne- og familiedepartementets prosjekt «Likestilte politikere?» (Berglund, 2005)

Valgloven har ikke bestemmelser som krever at hvert kjønn er representert med en viss prosent av de foreslåtte kandidatene på hver liste. Men kommuneloven har bestemmelser om at hvert kjønn skal være representert med minst 40 prosent i formannskap, fylkesutvalg og faste utvalg (Lovdata, 2018). For å bekle disse vervene er alle partier derfor tjent med å ha kvinnelige representanter.

De fleste partier har innlemmet målet om økt kvinneandel i sine vedtekter eller retningslinjer. For eksempel lyder Arbeiderpartiets vedtekter § 13-10 slik:

«Ved alle valg, nominasjoner og oppnevninger skal begge kjønn være representert med 50 prosent. I styrer og utvalg hvor representantallet ikke er delelig med to, er 50-prosentregelen å forstå som at hvert kjønn skal være representert så nært opp til 50 prosent som praktisk mulig. Ved nominasjon til Stortings-, Sametings-, fylkestings- og kommunestyrevalg skal begge kjønn være representert på de to første plassene på valglista. I partiets organisasjonsledd skal begge kjønn være representert i vervene som leder og nestleder.» (Arbeiderpartiet, 2019)

Offentlig styringssignaler i forbindelse med valgene i Norge, nevner ofte *sosial representasjon* som et hensyn både partiene og velgerne bør ta hensyn til. Det ferskeste eksemplet på dette, er Kommunal- og moderniseringsdepartementets veileder om kommunesammenslåing (KMD, 2018). Der ber departementet partiene stille seg følgende spørsmål:

- «Hvordan er sosial representativitet ivaretatt med tanke på kjønn, alder, etnisitet, yrkesbakgrunn, bosted?
- Vil oppfatningen av hva som er god representativitet endre seg med den nye kommunen?
- Hvordan kan rekrutterings- og nominasjonsarbeidet bidra til god representativitet?
- Er det behov for å se på partiens organisering, arbeidsform og praksis?»

Det har også vært en økende interesse for hvorfor yngre er underrepresentert i lokalpolitikken. Den har dels vært knyttet til lav valgdeltakelse og synkende medlemstall, men dels også til lav representativitet i kommunestyrene (Berglund og Winsvold, 2005, Ødegård og Bergh, 2011 og Ødegård, 2014). Likeledes har innvandrere og barn av innvandreres deltakelse og representasjon fått mer oppmerksomhet i senere år, både som et selvstendige mål og som et mål på integrering (se for eksempel Bjørklund og Bergh, 2013 og Kleven, 2017).

Idealet om *sosial representasjon* er også strukturelt forankret. Norge er delt inn i geografisk avgrensede områder, med gitte politiske rettigheter til de som befinner seg innenfor et område, og tilsvarende fravær av rettigheter for de som befinner seg utenfor. Velgere i Asker får ikke med sin stemme påvirke sammensetning av kommunestyret i Bærum, og vice versa.

Da denne oppgaven ble skrevet (2020), har Norge begynt på en omfattende region- og kommunereform. I skrivende stund er 19 fylker redusert til 11 regioner, og 428 kommuner er redusert til 355 kommuner. Disse endringene medførte at geografisk representasjon ble viktigere for nominasjonskomiteene i 2019, enn ved foregående valg. Ett eksempel:

Asker kommune, Hurum kommune og Røyken kommune ble slått sammen til en kommune, Asker kommune. Der tre nominasjonskomiteer tidligere nominerte innenfor hvert sitt lille geografiske område, måtte nå en komite forsøke å få med kandidater fra ett stort område. Arbeiderpartiets ordfører kandidat, Ivar Granum, skrev følgende da nominasjonskomiteens arbeid var ferdig i mars 2019 (Røyken og Hurum Avis, 2019):

«Dere vil komme til å kjenne igjen mange av oss som nå står på nominasjonslistene for Arbeiderpartiet, men mange nye har kommet til. Og det er jo rett og slett resultatet av at den nye kommunen er en realitet. Og at nominasjonen har tatt på alvor at politikere skal representere hele den nye kommunen.»

Før hvert valg måler og publiserer Statistisk sentralbyrå (SSB) om og i hvilken grad partienes lister er sosialt representative. Det samme gjentar seg etter valget, da valgresultatet blir målt i forhold til måloppnåelse på ulike kriterier for sosial representasjon. Etter valget i 2019 skrev SSB (SSB, 2020):

«Etter det siste kommunevalget er 35 prosent av landets ordførere kvinner. Andelen kvinnelige ordførere har mer enn fordoblet seg de siste 20 årene. Menn og kvinner mellom 40 og 70 år med lang utdanning er mest overrepresentert i kommunestyrene. Andel representanter med innvandrerbakgrunn er på stedet hvil.»

Videre er manglende *sosial representasjon* brukt som begrunnelse for lovpålagte kommunale råd: Eldreråd, råd for personer med funksjonsnedsettelse og ulike former for ungdomsråd (Lovdata, 2018). I «Veileder for eldreråd» skriver Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD, 2019):

«Det er behov for eldreråd fordi eldre ofte er underrepresentert i folkevalgte organer. Det er viktig at synspunkter fra eldre blir ivaretatt i kommunale og fylkeskommunale beslutningsprosesser og det er derfor krav om eldreråd i hver kommune og fylkeskommune.»

Winsvold, Nørve, Stokstad og Vestby (2014) slår fast at eldrerådene eksistens kan begrunnes med det gamle demokratiske prinsippet om at folk skal kunne påvirke beslutninger som berører dem selv - *prinsippet om berørte parter*. Rådene anses som nødvendige for at eldre skal ha mulighet til å påvirke beslutninger som berører dem selv.

2.4.2. Flere argumenter for hvorfor sosial representasjon er viktig

Valgresultatets legitimitet avhenger av graden av *sosial representasjon*. Manglende representativitet kan gi lav oppslutning om og tiltro til det politiske systemet og demokratiet. Lav valgdeltakelse og lav tillit til myndighetene, er ofte indikatorer på svakt fungerende demokratier. Det som tilsynelatende kun er et problem for de underrepresenterte gruppene, kan derfor bli et problem for alle. Likeledes vil legitimiteten til folkevalgte organers beslutninger, påvirkes av graden av *sosial representasjon*. Folk er mer villige til å godta en avgjørelse om den er fattet av personer som likner dem selv. Høy grad av *sosial representasjon* gjør det også lettere å akseptere ufordelaktige avgjørelser (Arnesen og Peters, 2017:888). Høy grad av *sosial representasjon* bidrar således til at politiske beslutninger kan vedtas og iverksettes uten at det oppstår sosial uro, eller at tiltroen til det folkevalgte organet og det politiske systemet svekkes.

Graden av *sosial representasjon* påvirker både hvilke saker folkevalgte organer behandler og utfallet av dem. Bratton og Ray (2002) viste at en høyere andel kvinner i norske kommunestyre medførte flere barnehageplasser. Kvinnens inntreden i politikken har medført at saker som oppleves som viktigere for kvinner enn menn, for eksempel abort, barnehagedekning og sosiale støtteordninger, har blitt løftet fram og at utfallet av sakene er påvirket av andelen kvinner (Wängerud, 2009 og Allern, Karlsen og Narud, 2014).

Winswold, Ødegård og Bergh (2017) skriver at flere unge folkevalgte er viktig, fordi deres tilstedeværelse kan bidra til at saker som er særskilt viktige for unge blir fremmet, samt bidra til at andre unge blir mer politisk engasjert ved å se unge rollemodeller og at saker de er opptatt av er en del av politikken.

Å tilhøre en gruppe eller ha egne erfaringer med en sosial situasjon, gir ofte mer kunnskap om og innsikt i hvilke problemer gruppen opplever og kjennskap til hvilke løsninger som er best. Flere underrepresenterte i folkevalgte organer, påvirker rekrutteringen av ytterligere representanter fra samme gruppe. Økt representasjon øker også sannsynligheten for at underrepresenterte kan få topposisjoner i politikken. Ringkjøb og Aars (2008) fant at i kommunestyre med stabilt høy kvinneandel (i gjennomsnitt 45 prosent), er det langt større sjanse for at en kvinne blir ordfører, enn i kommunestyre med stabilt lav kvinneandel (i gjennomsnitt 25 prosent).

2.4.3. Argumenter for at alder er viktig

Jo mer underrepresentert man er, desto mer opptatt er man av representativitet. Kvinner er vanligvis mer opptatt av kjønn enn menn, etniske minoriteter er vanligvis mer opptatt av etnisitet enn etniske majoriteter, og unge og eldre er vanligvis mer opptatt av alder enn velgere mellom 30 og 60 år. En undersøkelse av norske velgere bekreftet dette, og fant samtidig at de eldste i utvalget var mest opptatt av sosial representativitet:

«Respondents in the highest age categories find it most important to be represented by a politician that is about the same age as them, albeit with overlapping confidence intervals with other age groups. Taken together, these findings point at a clear pattern in that groups that perceive themselves as peripheral to political power, are those most concerned with being descriptively represented.» (Arnesen og Peters, 2017:887)

Variabelen alder kan indikere (minst) tre svært forskjellige individuelle forhold. På den ene siden kan alder ses på som en psykologisk modningsprosess, der mennesker endrer sine holdninger og sin atferd etter hvert som man blir eldre (Golembiewski, 1978 og Magnusson, 1990). Dernest kan alder ses som et uttrykk for ulike livsfaser man befinner seg i, og dermed en indikator for hva som er viktigst for en person i en gitt livsfase (Settersten, 1997). Til sist kan alder ses i et kohortperspektiv, der man antar at det å ha blitt født og vokst opp i en spesiell periode har formet ens holdninger og atferd på en relativt varig måte (Putnam, 2000).

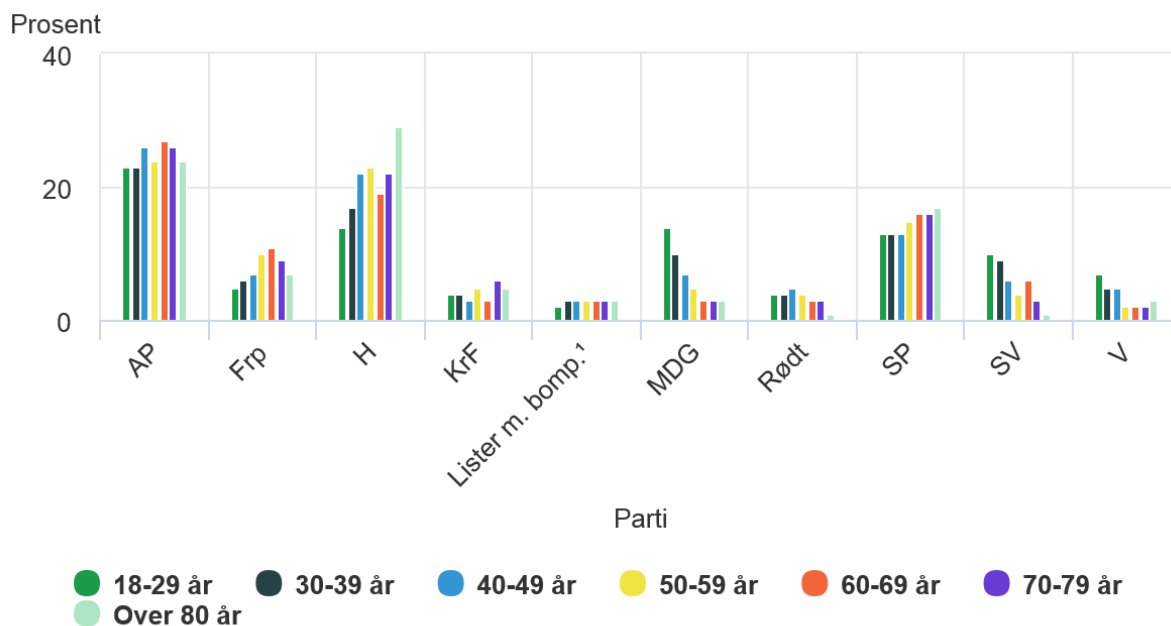
Ofte er livsfase bestemmende for hvilke konkrete saker man er opptatt av, for eksempel at unge er mer opptatt av barnehagedekning enn kvalitet i eldreomsorgen, mens for eldre er det motsatt. Samtidig er besteforeldre også opptatt av barnehageplasser, og barn og barnebarn kan være opptatt av eldreomsorg. En gitt livsfasetilhørighet utelukker derfor ikke at man også er opptatt av saker som angår andre aldersgrupper.

Kohorteffekter kommer oftest til uttrykk gjennom verdisyn og holdninger til ulike politikkområder og hvor viktige de er. Unge er ofte mer internasjonalt orientert, mindre religiøse, mer tolerante overfor ulike seksuelle legninger og praksis, og mer opptatt av miljøvern. Men også her er det enkelt å finne unge som slettes ikke er slik og eldre som faktisk er det, fordi det er flere faktorer enn alder som påvirker dette, bl.a. sosioøkonomisk status og bosted. I tillegg vil både unge og Eldres verdier og holdninger endres over tid. Tidsånden rammer alle generasjoner, om enn med ulik kraft.

Daatland (2003) viser at verdimønstre preges av både stabilitet og endring. Holdninger endres også i eldre år, for eksempel er den seksuelle moralen blitt mer liberal over tid i alle aldersgrupper. Samtidig er nye kohorter med eldre mindre religiøse enn eldre var før, slik at forskjellen mellom aldersgruppene er blitt mindre. Synspunkter knyttet til livsfasetilhørighet, kan endres eller avta underveis forholdsvis tidlig, for eksempel at man er urban, barnløs og liberal mens man er student i Oslo, men ganske raskt likner på sine foreldre etter å ha flyttet hjem til hjembygda som 30-åring, fått barn, jobb og etablert seg. Hellevik fant likevel at forskjellene i verdiorientering mellom ulike aldersgrupper, er større enn forskjellene man fant mellom kjønn, klasser og utdanningsnivå. Men om forskjellene skyldtes *livsfaseeffekter* eller *kohorteffekter*, kunne han ikke fastslå uten tidsseriedata og paneldata (Hellevik, 2002:17).

Berglund (2002) viser at det er en sammenheng mellom alder og partipolitisk identitet. Yngre velgere foretrekker partier på fløyene i noe større grad enn eldre velgere. Statistisk sentralbyrå viser at såkalte miljøpartier (MDG, SV og Venstre) fikk langt flere stemmer fra yngre enn eldre velgere ved valget i 2019, for eksempel hadde MDG 14 prosent oppslutning blant dem under 30 år og 10 prosent blant velgerne som er i 30-årene, men kun tre prosent blant velgerne over 60 år (SSB, 2020). Figur 1 (på neste side) viser hvordan alder påvirket oppslutningen om partiene ved valget i 2019.

Figur 1. Oppslutning om de ulike partiene, etter aldersgrupper. Kommunestyrevalget 2019

Kilde: Lokalvalgsundersøkelsene. Statistisk sentralbyrå.

Berglund viser til undersøkelser av stortingsvalgene 1977 – 2001, der respondentene er bedt om å oppgi en eller to saker som var viktige ved for deres stemmegivning. Han fant at:

«Selv om sammenhengene ikke er utpreget sterke antyder de at enhver aldersgruppe står seg selv nærmest. Borgere i yrkesaktiv alder er mest opptatt av skatter og avgifter, yngre av skole og utdanning, barnefamilier av familiepolitikk, mens det er de eldre som er mest opptatt av eldreomsorg, helse og pensjoner.» (Berglund, 2005:21)

Politikerne mener selv at alder er en relevant egenskap. I en undersøkelse der norske lokalpolitikere ble bedt om å rangere seks ulike kategorier av sosial representasjon, havnet kjønn og alder på delt førsteplass:

«Rangerer vi de sosiale kategoriene etter hvor viktige politikerne anser dem som representasjonskriterium, havner kjønn og alder på delt førsteplass. Deretter følger geografi, som anses som litt viktigere enn utdanning og yrke, mens sosial status anses som det minst viktige kriteriet.» (Berglund, 2005:85).

2.5. Oppsummering

En helt forholdsmessig representasjon av eldre er ikke realistisk, fordi det blant eldre over 67 år er en høyere andel med svekket helse (reduerte fysiske eller kognitive forutsetninger), enn det er i øvrige aldersgrupper. Det kan også argumenteres for at en forholdsmessig representasjon for eldre ville være uheldig overfor øvrige aldersgrupper, fordi eldre utgjør en så stor del av elektoratet. Videre er det argumenter for at eldre allerede har større innflytelse enn representativiteten i kommunestyrene tilsier, fordi de utgjør mange velgere og har høy valgdeltakelse. Og ulike teorier og begreper nyanserer betydningen av *sosial representasjon*.

Ovennevnte argumenter er saklige, gode og relevante, men blir imidlertid svekket av graden av Eldres underrepresentasjon. Svært få vil ha som mål å få en helt forholdsmessig representasjon av eldre, men langt flere ser verdien av å øke den lave representasjon noe, både for eldre, andre borgere og demokratiet. Prinsippet om *berørte parter* og målet om høy grad av *sosial representasjon*, er et ideal som deles av myndighetene, partiene, nominasjonskomiteene, de folkevalgte og befolkningen. Eldre er selv opptatt av at eldre bør representere dem. Allikevel er eldre svært underrepresentert i norske kommunestyre.

Alder påvirker holdninger og verdier, hvilke partier man støtter, hvilke saker man er opptatt av og hvilke politiske løsninger man foretrekker. Flere eldre i kommunestyrene (*deskriptiv representasjon*) vil påvirke hvilke saker kommunestyrene befatter seg med og utfallet av dem (*innholdsmessig representasjon*), samt gi legitimitet til politikken og påvirke velgernes oppfatning og kontakt med de folkevalgte (*symbolsk representasjon*). Derfor er det interessant og viktig å få vite mer om hvorfor det ikke er flere eldre i norske kommunestyre.

3. Metode

Kvalitativ og kvantitativ metode har ulike fordeler og ulemper, som gjør dem mer eller mindre egnet til å belyse en problemstilling. Derfor er det en hyppig gjentatt maksime at problemstilling avgjør valg av metode. I dette kapitlet redegjør jeg for hvordan min problemstilling påvirket mitt valg av metode, hvordan hypotesene ble dannet, hvordan utvalget ble trukket, og hvordan undersøkelsen ble gjennomført, samt drøfter fordeler og ulemper med valgte metode og fremgangsmåte.

3.1. Tilgjengelig kunnskap om problemstillingen

Søk i sentrale fagbibliotek og databaser viste at det var lite tilgjengelig vitenskapelig basert kunnskap som ga direkte svar på min problemstilling: *Hvorfor forsvinner personer ut av kommunestyrene når de blir eldre?* Samtidig var det god tilgjengelighet på data som underbygde og indirekte belyste problemstillingen.

Det var gode data om alderssammensetningen i nominasjonskomiteene, på valglistene og i kommunestyrene. Det fantes data om eldres valgdeltakelse, samt flere andre målbare uttrykk for deres politiske interesse. Flere studier viste hvordan nominasjonsprosessene foregår og hvilke hensyn som vektlegges der. Det var også god tilgang på data om hvorfor personer velger å bli folkevalgte, hvilke motiver de har for å delta eller å la være, hva som gjør at de velger å fortsette og hva som gjør at de slutter. Og det forelå mye informasjon om frafallsårsaker for alle aldre, særlig om forskjeller mellom kvinner og menn, og om yngre kommunestyre-representanter.

Tilsvarende fantes det mye og gode data på velgeratferd, både om og i hvilken grad velgere stryker og kumulerer og hvilke effekter dette har, hvilke egenskaper ved kandidatene velgerne etterspør, samt hvilke saker de er opptatt av. Og det var omfattende dokumentasjon på hvor representative kommunestyrerepresentantene var, dvs. hvor like og ulike de var i forhold til elektoratet i forhold til en rekke sosiale, demografiske og sosioøkonomiske kjennetegn.

Videre var det mange kjente, men ikke vitenskapelig dokumenterte, antakelser om årsaker til frafall blant eldre representanter. Disse er i hovedsak basert på muntlige overleverte erfaringer, generell kunnskap om frafallsårsaker, og drøftinger i det seniorpolitiske miljøet i Norge om emnet.

I sum var det mange relevante og gode kvalitative og kvantitative data, som på forskjellig vis belyste, berørte og indirekte underbygde min problemstilling. Men det manglet data som ga et direkte svar på den.

3.2. Metodevalg – hvorfor kvalitativt intervju?

Ettersom det ikke var data som direkte svarte på hvorfor andelen eldre i norske kommunestyrer er lav, mente jeg det var for tidlig å lage en større kvantitativ undersøkelse, som for eksempel å bruke et spørreskjema og spørre 500 eldre personer som tidligere har vært kommunestyrerepresentanter. Jeg visste ikke nok til å lage spørsmål med lukkede svaralternativer som kunne gi et dekkende bilde av Eldres frafallsårsaker. Selv om disse kanskje ikke avvike i stor grad fra kjente og vitenskapelig dokumenterte frafallsårsaker for alle aldre, var det en åpenbar risiko for at noen, kanskje svært sentrale, frafallsårsaker ikke ble en del av spørreskjemaet. I verste fall kunne det gi et skjevt eller mangelfullt bilde, der viktige årsaker manglet og årsaker som var med i skjemaet ble vektlagt i for stor grad.

Det ville selvsagt være mulig i en kvantitativ undersøkelse å ha åpne felt der respondenten kunne oppgi andre årsaker i tillegg til de lukkede svaralternativene. Men terskelen for å benytte seg av slike felt er nødvendigvis høyere enn for felt som kun skal krysses av, man er prisgitt respondentenes ulike forutsetninger for å svare, man vil få svar som kan være vanskelige å sammenlikne, og databehandling og analyse av flere hundre ulikt formulerte årsaker er svært krevende.

Kvalitative og kvantitative undersøkelser - dybde og omfang - kan imidlertid utfylle hverandre. Min problemstilling egner seg for, og ville blitt bedre belyst, gjennom metodetriangulering, der kvalitative og kvantitative metoder ikke er i et konkurrerende, men komplementært forhold (Grønmo, 2004:96-97). Ved å først velge en eksplorativ, kvalitativ undersøkelse om årsaker til Eldres frafall, kan man få mer kunnskap om flere årsaker, hvor viktige de er, og om og i hvilken grad de ulike årsakene påvirker hverandre. Dermed blir det mulig å lage en bedre kvantitativ undersøkelse om samme tema senere, med flere relevante, lukkede svaralternativer.

Mine informanter satt på erfaringer og kunnskap jeg ikke fant i tilgjengelige data. Det kunne være at de ville bekrefte de årsakene som allerede er beskrevet i undersøkelser av frafallårsaker for kommunestyrerepresentanter i alle aldre, for unge og for kvinner. Det kunne

være at de hadde færre, flere eller andre årsaker. Og det kunne være at de vektla kjente årsaker i en annen grad enn andre.

Jeg hadde derfor behov for dybdekunnskap, der informantene kunne gi en grundig forklaring på sine valg og prioriteringer, samt forklare og utdype hvilke individuelle og eksterne forutsetninger som påvirket disse. Og jeg trengte å få avkreftet eller bekreftet antakelser om kjente årsaker til frafall, samt få kjennskap til eventuelle nye årsaker. Min problemstilling og tilgangen på eksisterende informasjon om den, avgjorde at det var behov for en kvalitativ tilnærming. Det var mer hensiktsmessig å gå i dybden med få informanter, enn å cruise på overflaten med mange informanter. Derfor valgte jeg kvalitativt intervju som metode.

3.3. Semistrukturert intervju

Et kvalitativt forskningsintervju er «et intervju som har som mål å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomener» (Kvale, 1997:21). Det kvalitative intervjuet kan struktureres på ulike måter, fra en helt åpen og fri samtale, til en helt strukturert samtale med en bestemt rekkefølge på ferdige spørsmål og lukkede svaralternativer.

Et semistrukturert intervju er verken en åpen samtale eller en samtale med kun lukkede svaralternativer, men gjennomføres med utgangspunkt i en intervjuguide med bestemte tema og forslag til spørsmål. Det er særlig godt egnet når intervjueren har tilstrekkelige forkunnskaper til å utvikle noen hypoteser som kan testes, men fortsatt er åpen for at informanten kan bringe til torgs alternative forklaringer og nye perspektiver. Thagaard beskriver derfor semistrukturerte intervjuer som «en samtale mellom forsker og informant som styres av de temaene forskeren ønsker å få informasjon om» (Thagaard, 2009:89).

For min problemstilling var det god tilgjengelighet på en rekke data som underbygde og indirekte belyste den. Det var særlig god tilgang på data om frafallsårsaker med fokus på kjønnsforskjeller og yngre kommunestyrerepresentanter. Med utgangspunkt i tilgjengelige studier av frafallsårsaker, erfaringer fra det seniorpolitiske miljøet i Norge og kunnskap om aldring, utviklet jeg ni hypoteser for å teste ut med informantene. Samtidig var jeg bevisst at informantene kunne ha viktig informasjon i tillegg til disse hypotesene. Jeg valgte derfor å benytte semistrukturert intervju som metode.

3.4. Intervjuguide

En intervjuguide må ta hensyn til to dimensjoner (Kvale og Brinkmann, 2009): Den teoretiske, dvs. problemstillingen og det man kjenner til av teori og empiri bak hypotesene, og den dynamiske, dvs. samspillet mellom intervjuer og informant. En viss struktur sikrer at det ikke kun blir en samling enkeltstående spørsmål, at spørsmålene stilles i en rekkefølge som skaper mening, samt at informantene blir spurt om det samme, slik at sammenstilling og sammenlikning blir mulig. Intervjuguiden må likevel tillate at intervjuet blir en dynamisk prosess, slik at det er mulig med improvisasjon og oppfølging (Jacobsen, 2005).

Før intervjuene testet jeg min intervjuguide (se vedlegg) på en relevant testperson, som jeg ikke kjente fra før. Han er en eldre mann, tidligere ordfører i en kommune i Nord-Norge og ikke lenger politisk aktiv. Testen ble gjort mest mulig lik hvordan intervjuene skulle finne sted: To personer i samme rom, ansikt til ansikt og med bruk av båndopptaker og notatblokk. Testen viste at det var nødvendig å endre formuleringen på et par av spørsmålene, samt at svarene enkelte ganger ble bedre om jeg forklarte hvorfor jeg spurte. Samtidig viste testen at rekkefølgen på temaer og spørsmål i hovedsak fremsto som logisk og hensiktsmessig. Testpersonen satte særlig pris på anledningen til å oppklare og utdype tidligere avgitte svar, samt at intervjuet ikke fremsto som «rigid og låst» (hans ord), men at avgitte svar ble fulgt opp underveis, slik at han «fikk snakket seg tom» (også hans ord) om et emne før jeg gikk videre. For egen del var det også nyttig å gjennomføre testen som en trening til intervjuene.

Min intervjuguide var sammensatt av tre deler. Første del (spørsmål 1-6) var en myk start med «ufarlige» spørsmål for å bygge tillit og skape en vennlig og fortrolig stemning. Andre del (spørsmål 8-18) utgjorde hoveddelen av intervjuet. Her spurte jeg først om deres erfaringer med å være kommunestyrerepresentant, deretter om frafallet var frivillig eller ei, og om årsakene til at de ikke lenger er kommunestyremedlemmer. Disse spørsmålene ble alltid stilt før informantene tok stilling til mine hypoteser, for å ikke legge føringer på informantene. Jeg brukte derfor mye tid på følge opp informantenes egenformulerte svar om årsakene til frafall. Til min glede omfattet disse ikke-fremprovoserte svarene ofte svar på flere av mine hypoteser.

Deretter fulgte mine ni hypoteser, dvs. i praksis de som informantene ikke allerede hadde svart på. Hypotesene var operasjonalisert som spørsmål, med tilhørende oppfølgingsspørsmål. Tredje og siste del besto av sju spørsmål som fulgte opp informantenes svar, samt ga dem anledning til å legge til flere svar og ytterligere utdype svar de hadde gitt. Her ble informantene også bedt om å vurdere overføringsverdien av egne svar. Det viste seg å være

svært nyttig, fordi informantene både reflekterte over egne oppgitte årsaker, samtidig som de viste til erfaringer med og eksempler på andre eldre politikere, som enten underbygde eller svekket overføringsverdien.

Intervjuguiden ble ikke fulgt slavisk i noen av intervjuene. Rekkefølgen på de tre hoveddelene ble fulgt, men innenfor hver del var det naturlig å tillate store variasjoner, slik at ikke informantens tankerekker og talestrøm ble unødig avbrutt av en for rigid struktur. I semistrukturerte intervjuer er det naturlig at variasjoner i spørsmålenes ordlyd og rekkefølge kan forekomme etterhvert som intervjuene forløper og interessante sidetemaer dukker opp (Østbye, Helland, Knapskog og Larsen, 2007:100). Jeg var derfor mer tro mot temaene, enn (forslagene) til konkrete spørsmål. Alle informanter ble likevel spurt om det samme, men rekkefølgen, spørsmålsformuleringene og oppfølgingen av svarene med nye spørsmål, var litt ulik fra informant til informant. Felles for alle intervjuene var en myk start, en mer krevende del på midten, og en avslutning der informantene fikk lov til å nyansere og legge til informasjon.

En kvalitativ intervjuguide bør hovedsakelig bestå av åpne spørsmål (Kvale og Brinkmann, 2009:27). Jeg forsøkte derfor i minst mulig grad å legge føringer for informantene, men erfarte at for enkelte av mine hypoteser, samt noen av oppfølgingsspørsmålene, ble dette vanskelig. Dels dukket ikke enkelte av dem opp blant årsakene informantene selv trakk fram, og dels var det nødvendig å redegjøre for hvorfor jeg var nysgjerrig på dette. Ett eksempel: Ingen av informantene nevnte at ettersom eldrerådene kompenseres for lav representativitet i kommunestyrene, kunne det medføre den paradoksale effekten at det ble færre eldre i kommunestyrene. For å teste denne hypotesen, måtte jeg både opplyse om grunnlaget for eldrerådene (lovpålagt pga. lav representasjon), og forklare hvorfor jeg undret på om slike råd kunne ha nevnte paradoksale effekt.

Den positive erfaringen her var at informantenes åpenbare tolkning av spørsmålet som fullstendig teoretisk og hypotetisk, tydelig indikerte at nevnte hypotese kunne avkrefte. Det tok lang tid for meg å formulere spørsmålet på en god måte, informantene krevde likevel mye informasjon for å forstå spørsmålet, og de brukte lang tid på å tenke seg om og svare, fordi de ikke forsto eller kjente seg igjen i premissene for spørsmålet. Og når svaret endelig kom, var det gjerne formulert både negativt og med distansert kroppsspråk og hoderystende tvil: *«Neeei, det høres rart ut, neeeei, men, nei, nei, det der tror jeg ikke noe på!»*.

Heldigvis var det flere eksempler på det motsatte. Flere av mine hypoteser ble bekreftet av informantene, enten uoppfordret ved at de selv tok dem opp, eller ved at de dokumenterte det ved å svare positivt på åpne spørsmål. Intervjuguiden ga tilstrekkelig fleksibilitet til å følge opp underveis, uten at den røde tråden forsvant helt. Tidvis var det vanskelig å holde oversikt over hva som var besvart og hva som gjensto, men dette forsøkte jeg å løse ved å ta notater og benytte ulike intervjuteknikker, for eksempel å si «*har jeg forstått deg rett....?*», «*er det andre forhold du mener er viktige?*», «*hvis du skulle rangere de årsakene du har oppgitt, hvilke er viktigst for deg?*», «*kan du si mer om dette?*» osv.

3.5. Ni hypoteser om årsaker til frafall

Flere undersøkelser viser at de fleste lokalpolitikere trekker seg av egen fri vilje, men at noen gjerne ville ha fortsatt (Berglund 2005, Aars 1997 og Offerdal og Aars 2000). Begrepene *frivillig frafall* og *ufrivillig frafall* er derfor sentrale for min problemstilling: Slutter eldre *frivillig* – i så fall hvorfor? – eller slutter de *ufrivillig*? – i så fall hvorfor?

Kjente *frivillige* og *ufrivillige* frafallsårsaker fra forskning på norske kommunestyre, utgjorde utgangspunktet for mine ni hypoteser om årsaker til eldres frafall fra norske kommunestyre. I tillegg var det årsaker som spesifikt knytter seg til det å være eldre, for eksempel redusert helse. Til sist var det en åpen hypotese («andre, nye og/eller ukjente årsaker»), som en påminnelse om at informantene kunne oppgi en eller flere nye årsaker. Verdien av å formulere dette som en hypotese, lå i at årsaker en informant oppga, senere kunne formuleres som en eller flere hypoteser i møtet med andre informanter.

H1: Nominasjonskomiteene er ikke opptatt av at eldre skal være forholdsmessig representert. *Komiteene er mer opptatt av dyktighet og erfaring, og/eller at andre representative egenskaper teller mer enn alder.*

H2: Formelle øvre aldersgrenser i arbeidslivet medfører uformelle aldersgrenser i politikken. *Aldersgrenser i arbeidslivet (62, 65, 67, 70 og 72 år) er normgivende overfor og blant eldre; eldre forventer og forventes ikke å delta på lik linje med andre aldersgrupper.*

H3: Få rollemodeller (få eldre i kommunestyrene fra før). *At eldre er lite synlige i politikken og samfunnslivet for øvrig, medfører at det fremstår som «normalt», for både eldre og andre, at eldre ikke deltar og «unormalt» når eldre deltar. Jo flere eldre rollemodeller, desto flere eldre vil delta.*

H4: Forventninger/normer overfor og blant eldre om at eldre politikere bør gå til siden og slippe fram yngre politikere i kommunestyrene. *Uttalte eller opplevde signaler overfor eller blant eldre om at man har opptatt en plass for lenge og/eller andre fortjener plassen mer.*

H5: Vervet som kommunestyrerepresentant er for krevende. *Egne erfaringer eller andres forventninger om at vervet er for krevende (arbeidsmengde og/eller tid).*

H6: Familie og venner har ønsker om eller behov for at eldre deltar på andre arenaer. *Forventninger fra ektefelle, barn, barnebarn og venner som ikke er forenlige med å være kommunestyrerepresentant, for eksempel omsorgsoppgaver, lengre reiser, deltakelse i frivillig sektor og andre formelle verv.*

H7: Redusert fysisk eller psykisk helse. *Alder medfører uvilkårlig redusert psykisk og fysisk helse. Det kan medføre nedsatt arbeidsevne og kapasitet. Å påta seg arbeidskrevende verv i fire år kan være eller virke for krevende. Antakelser om mulig redusert helse fremover, kan også forhindre funksjonsfriske eldre fra å påta seg verv.*

H8: Eldres behov ivaretas av eldrerådene. *Eldre og andre er ikke opptatt av underrepresentasjon, fordi de tror/mener at eldre ivaretas godt nok gjennom lovpålagte eldreråd i fylker og kommuner.*

H9: Andre, nye og/eller ukjente årsaker som fremkommer i intervjuene (i tillegg til dem som er omtalt i hypotese H1 – H8). *Følges opp i intervjuet på samme måte som øvrige hypoteser, samt fremstilles som hypoteser for senere intervjuobjekter.*

3.6. Analyseenheter

Eldres underrepresentasjon blant folkevalgte gjelder for alle forvaltningsnivåer. Eldre har en lavere andel representanter på Stortinget, fylkestingene og kommunestyrene, enn deres andel av elektoratet tilsier. Stortinget er en arena med heltidspolitikere. De har ofte lengre arbeidsdager enn i øvrig yrkesliv, som mange eldre har forlatt nettopp på grunn av et (antatt) misforhold mellom deres arbeidskapasitet og yrkeslivets forventninger. Stortinget har også få representanter totalt og per parti, slik at mange av partiene umulig kan ivareta alle hensyn i forhold til representativitet. Om jeg skulle intervjuet eldre stortingsrepresentanter som ga seg i 2017, ville utvalget bestått av kun to representanter alle vet hvem er: Svein Flåtten (H) og Marit Nybakk (Ap).

Eldres representasjon i fylkesting og kommunestyre er om lag lik, og større enn på Stortinget (SSB, 2020). Etter regionsreformen består fylkestingene av 574 representanter og kommunestyrene av 9 743 representanter (SSB, 2020). Det er nesten 20 ganger så mange kommunestyrerepresentanter som fylkestingsrepresentanter. Samtidig er kommunestyrene laveste folkevalgte nivå, der man kan anta at terskelen for deltakelse er og oppleves som lavest, flest kan være med og arbeidsmengden som regel er lavere enn for fylkestingene og Stortinget. Derfor valgte jeg avgåtte kommunestyrerepresentanter som mine analyseenheter. De er primærkilder for min problemstilling.

Som tidligere vist, varierer både kommunestyrenes størrelse og partienes oppslutning. Mange kommunestyre har for få plasser, og mange partier for lav oppslutning, til at (alle) hensyn til *sosial representasjon* kan ivaretas. Derfor valgte jeg å konsentrere meg om tidligere representanter i kommunestyre med mer enn 35 representanter, og som representerte partier med mer enn fire representanter i kommunestyret.

Ettersom eldre underrepresentasjon i kommunestyrene begynner f.o.m. 67 år, valgte jeg en nedre aldersgrense på 65 år, fordi disse ville passert 67 år i løpet av valgperioden 2019 - 2023. For å få gode og aktuelle data, var det en betingelse at man hadde vært kommunestyrerepresentant i perioden 2015 - 2019. Og ettersom min undersøkelse omhandler årsaker til frafall, var det en forutsetning at man hadde sluttet som kommunestyrerepresentant etter valget i 2019.

Mine analyseenheter var følgende:

- Personer over 65 år (født innen 31.12.54),
- som var kommunestyrerepresentant i 2015 - 2019 i et kommunestyre med minst 35 representanter,
- som representerte et parti med mer enn 4 representanter i kommunestyret 2015 - 2019,
- og som sluttet som kommunestyrerepresentant etter valget i 2019.

Tilgangen på disse primærkildene var svært god, fordi samtlige som er eller har vært kommunestyremedlemmer, er registrert med navn, alder og parti i både statlige og kommunale registre. Ved å sammenstille sammensetningen av kommunestyrene 2015 - 2019 med 2019 - 2023, var det enkelt å se hvilke eldre representanter som hadde og ikke hadde blitt med videre. Det var en litt større, men slett ikke uoverkommelig, oppgave å koble representantenes navn til kontaktopplysninger (telefon, epost og adresse). Her benyttet jeg både kommunenes og partienes nettsider. Jeg fikk tak i kontaktopplysninger til samtlige i bruttoutvalget (42 personer). Ingen falt fra utvalget pga. mangel på kontaktopplysninger.

3.7. Utvalget

Mine analyseenheter utgjorde et strategisk utvalg. De var ikke tilfeldig plukket ut, men valgt fordi de ut ifra mine teoretiske og analytiske mål var mest relevante og interessante. Til sammen var det 42 personer som tilfredsstilte kriteriene for mitt bruttoutvalg. Mange av dem (26 personer) satt i samme kommunestyre 2015 - 2019, enkelte av dem også for samme parti. Derfor ble 13 (halvparten av 26) i første omgang lagt til side, for eventuelt å kontaktes senere. Utvelgelsen av hvilke 13 som ble lagt til side og hvilke 13 som ble med videre, var helt tilfeldig, med kron og mynt for hvert par. Etter at 13 var trukket fra, ble 29 personer kontaktet på e-post med spørsmål om å bli intervjuet. Av disse svarte nesten halvparten (14 personer) at de ønsket å bli intervjuet.

Blant disse 14 ble det gjort et strategisk utvalg basert på kjønn, alder, geografi og partitilhørighet, samt denne oppgavens begrensninger i tid og format; jeg hadde verken tid eller kapasitet til å snakke med alle. Utvalget ble derfor redusert til fem personer. De ni som ble utelatt, fikk beskjed om at det utelukkende var ovennevnte hensyn som gjorde at jeg ikke intervjuet dem.

Etter at disse fem var valgt ut, foretok jeg en ytterligere kontroll av at de tilfredsstilte kriteriene, samt forsøkte å gjøre meg litt kjent med hvem de var, om det var spesielle

politikkområder de var opptatt av, om de hadde utmerket seg på noen måte og om de hadde ytret seg om min problemstilling. Formålet med denne sjekken var kun å se om det var noen helt åpenbare grunner til at de ikke var relevante for min problemstilling; om deres erfaringer ville ha lav overføringsverdi. Eksempelvis var det ikke diskvalifiserende at en av dem hadde stått fram i pressen og sagt at han burde hatt en høyere plass på partiets liste etter valget i 2019. Men det var heller ikke i seg selv kvalifiserende.

Bakgrunnen for en slik ekstra kontroll, var at jeg fant at blant de 29 personene som jeg kontaktet, hadde en meldt seg ut av partiet etter en konflikt med partiledelsen (som ikke hadde noe med hans alder å gjøre). Vedkommende ønsket å bli intervjuet, men gjorde samtidig oppmerksom på at hans hovedårsak for å ikke fortsette i kommunestyrene var nevnte konflikt. Det var en årsak med lav overføringsverdi og jeg valgte derfor å ta ham ut av utvalget.

Jeg brukte også noe tid på å se om det kunne være noen åpenbare forskjeller mellom de 14 som ønsket å bli intervjuet og de 15 som ikke hadde svart (det var ingen som svarte at de ikke ønsket å bli intervjuet). Det er nødvendigvis begrenset med informasjon om hver enkelt, men jeg fant ingen systematiske forskjeller knyttet til verken kjønn, alder, geografi eller partitilhørighet. Selvrekruttering kan medføre skjevheter, for eksempel kunne det tenkes at de som var utsatt for *ufrivillig* frafall i større grad hadde en agenda og et sterkere ønske om å svare, enn de som hadde gitt seg helt *frivillig*. Begrenset informasjon om kandidatene gjorde at det var utfordrende å sammenlikne de som svarte og de som ikke svarte. Derfor brukte jeg i stedet intervjuet til å kartlegge informantens eventuelle agenda og motiver. Det var viktig fordi det påvirket både dataenes *troverdighet* og *overførbarhet*.

De fem personene jeg intervjuet er anonymisert og gitt fiktive fornavn, men alder, parti og geografisk tilhørighet er bevart:

- Emil, 72 år, Ap, Sørlandet
- Anne, 88 år, Høyre, Nord-Norge
- Hans, 69 år, Høyre, Vestlandet
- Eli, 73 år, Høyre, Østlandet
- Rolf, 68 år, Ap, Østlandet

3.8. Overførbarhet

Om og i hvilken grad mine funn er overførbare, blir nærmere belyst i kapittel 4. Analyse.

Dette underkapitlet fokuserer på de metodiske utfordringene ved min valgte fremgangsmåte.

Eldres deltakelse i norske kommunestyre var min avhengige variabel. Målet med min oppgave var å finne uavhengige variabler som påvirket denne. Dataene som fremkom var pga. utvalgets størrelse ikke statistisk representative. De kan ikke brukes til å generalisere. Det var heller ikke hensikten. Dataene er likevel verdifulle, fordi de gir ny og dypere innsikt i årsaker til eldres frafall. Jeg var ute etter *hvorfor*, ikke *hvor mange*. Kvalitative studier egner seg godt til undersøkelser av temaer det er lite forskning på fra før, der det stilles krav til fleksibilitet og åpenhet (Thagaard, 2009). Intervjuer er særlig godt egnet til å gi informasjon om personers subjektive opplevelse, synspunkter, erfaringer og forståelse.

Samtidig ga mitt valg av metode utfordringer knyttet til *validitet* og *reliabilitet*. Førstnevnte knyttet seg særlig til min valgte metode for datafangst og hvordan dataene analyseres.

Sistnevnte var særlig knyttet til om mine funn kan reproduseres av andre. Ulike settinger gir (litt) ulike svar, og menneskelige møter kan sjeldent reproduseres til å bli identiske. Hvert intervju har sin egen dynamikk, og enhver relasjon mellom to individer er unik. Slik var det også for mine intervjuer. I følge Postholm (2010) er målet å få en *autentisk* forståelse av den man intervjuer, bl.a. gjennom å legge til rette for en trygg ramme rundt intervjuet for å skape god *pålitelighet*. Jeg forsøkte å oppnå dette bl.a. ved at informanten selv valgte tid og sted, gjennom forsikringer om anonymitet og seriøs behandling av konfidensielle data, og bekreftelser i intervjuene.

For å kvalitetssikre kvalitative undersøkelser brukes begrepene *troverdighet*, *bekreftbarhet* og *overførbarhet* (Thagaard 2009). Det er ikke nødvendigvis et mål at forskeren skal være utskiftbar (*reliabilitet*), eller at det er bestemt på forhånd hva man skal måle (*validitet*). Men kvaliteten på intervju, lydopptak, transkripsjon og analyse, må bidra til å styrke opplevelsen av at min undersøkelse gir et *troverdig* bilde av (deler av) virkeligheten. For å oppnå høy *bekreftbarhet* forsøkte jeg å være svært nøye i utførelsen av intervjuet, bruke god tid, få informanten til å utdype, korrigere og bekrefte, samt foreta observasjoner underveis med et kritisk blikk, herunder også mine egne tolkninger av dem. Jeg har forsøkt å vektlegge høy grad av *transparens*, dvs. at hele min forskningsprosess, fra start til mål, er tilgjengelig, dokumentert og kan etterprøves.

Jeg kunne ikke vite på forhånd hvilke av mine funn som ville være overførbare. Det ble bestemt av intervjuets kontekst, ulike egenskaper ved informantene og opplysningene som fremkom, for eksempel om en påstand fra en informant fremsto som unik, svært subjektiv og oppsiktsvekkende, eller om den passet med eksisterende teorier, mine hypoteser eller andre informanternes svar. Ett eksempel på høy overføringsverdi, var at flere oppga at vervet som kommunestyrerepresentant var tidkrevende. Det stemmer med tidligere kunnskap om at den fremste årsaken (blant hele befolkningen) for ikke å ta verv i politikken, er at vervene er eller antas å være tidkrevende (Aars & Christensen 2010).

Mitt utvalg var strategisk valgt for å gi høyest mulig grad av *overførbarhet*. Utvalgsstørrelsen (fem personer) var likevel ikke større enn at i verste fall er overførbarheten lav. Jeg vurderte derfor fortløpende om det var behov for flere informanter, eller om informanter som var intervjuet burde tas ut av analysen. Jeg fant at svarene informantene ga stemte godt overens med hverandre (lav *varians*) og med eksisterende kunnskap, slik at det ikke var behov for verken å legge til eller å trekke fra informanter. Dette er nødvendigvis en avgjørelse som skjedde innenfor denne oppgavens tid og format. Jeg påstår ikke at *metning* var oppnådd, dvs. at jeg ikke hadde funnet mer og relevant informasjon om enda flere var intervjuet, kun at det - innenfor denne oppgavens tid og format - antakelig ville vært for krevende å gjennomføre det ekstra antall intervjuer som måtte til for å få ytterligere informasjon av verdi.

3.9. Gjennomføring av intervjuene

Forut for intervjuene brukte jeg mye tid på å prøve å forstå, og til en viss grad forutse, hvilke utfordringer som kunne dukke opp i intervjuet. Jeg studerte mye litteratur om kvalitative intervjuer og intervjuteknikker. Det var svært nyttig og bidro til at jeg unngikk de største fallgruvene, samtidig som jeg likevel, og kanskje uunngåelig, snublet i noen mindre hull underveis. Som nevnt i kap. 3.4, gjennomførte jeg et testintervju før intervjuene.

Jeg intervjuet fem informanter i januar 2020. Hvert intervju tok 40 - 60 minutter å gjennomføre. De ble gjennomført på en tid og et sted som informantene bestemte. Alle ble gjennomført på informantenes hjemsted, tre i informantenes hjem og to på informantenes tidligere arbeidsplass. For samtlige intervjuer, var det kun informanten og jeg tilstede i rommet.

Intervjuene startet med en gjennomgang av prosjektskrivet og informantens undertegning av samtykkeerklæringen. Jeg la særlig vekt på bakgrunnen for min problemstilling, hvem jeg var og hvorfor jeg interesserte meg for dette. Videre understreket jeg at intervjuet var frivillig, at

informantene var garantert anonymitet, at de kunne trekke seg før, under eller etter intervjuet, samt at dataene ville oppbevares forsvarlig og slettes etter bruk.

Jeg brukte god tid på å forsøke å skape en vennlig, tillitsfull og fortrolig atmosfære. Informantene fikk god anledning til å stille spørsmål om mine motiver for denne undersøkelsen, hvordan intervjuet skulle foregå, hvordan data skulle oppbevares, hvem jeg var, og annet de lurte på. Formålet var å skape en ramme som kunne gi best mulige svar, der informanten følte seg trygg og hadde lyst til å dele sine erfaringer og synspunkter. Det Thagaard omtaler som «å ta regi over intervjusituasjonen» (2013:109).

Det ble benyttet lydopptaker under alle intervjuene. Det var avtalt på forhånd ved at informantene fikk vite om det i prosjektskrivet og deretter underskrev samtykkeerklæringen. Lydopptak er å foretrekke, fordi det gir et helhetlig og nyansert bilde av intervjuet. Å kun ta skriftlige notater vil ofte gi et mindre nyansert bilde, ha mangelfulle data og være vanskelig å analysere i etterkant (Thagaard, 2013). Det er svært krevende å notere samtidig som man skal lytte, tolke, følge opp og lede et intervju (Grønmo, 2004). Imidlertid kan notater utfylle lydopptakene. Derfor tok jeg også notater underveis og umiddelbart etter intervjuene.

Notatene underveis var i hovedsak et hjelpemiddel for å kunne følge opp og formulere nye spørsmål. Notatene etterpå omfattet i tillegg beskrivelser av stemning, engasjement, kroppsspråk, motivasjon, ev. agenda og liknende forhold som ikke umiddelbart fremkom av lydopptaket. Jeg var veldig bevisst på hvilke signaler jeg sendte ved å veksle mellom å ta notater og ikke gjøre det, for eksempel at informantene kunne tolke det dithen at jeg kun noterte når det ble sagt noe av verdi og at å ikke ta notater innebar det motsatte. Jeg gjorde derfor oppmerksom på dette før intervjuene og presiserte at notatene underveis kun var et hjelpemiddel for å holde tråden og følge opp, og ikke noen form for evaluering av det som ble sagt.

Opptak av hvert intervju ble transkribert påfølgende dag, mens erfaringene fortsatt var ferske. Utskrevne intervjuer ble deretter påført mine notater, til senere bruk i analysen. To eksempler på slike egne notater, var «sterkt engasjement» og «nølede og usikker». I tillegg leste jeg gjennom de utskrevne tekstene så fort de forelå, og forsøkte å kode tekstmaterialet, dvs. kategorisere innholdet med egne begreper (Thagaard, 2009). Dette var veldig utfordrende etter det første intervjuet, men allerede etter det andre intervjuet kunne jeg se noen få mønstre, samt bruke disse i de påfølgende intervjuene. Nytteverdi av kodingen var imidlertid størst

etter alle intervjuene. Det var lettere å se skogen når alle trærne var på plass, slik at noe av kodingen først skjedde etter at alle intervjuene var gjennomført.

Etter hvert intervju vurderte jeg også min egen innsats i intervjuene, for eksempel om jeg avbrøt mye, om jeg klarte å følge opp og få utdypet og avklart informasjon som dukket opp underveis, om jeg klarte å gi bekreftelser når informanten tilsynelatende hadde behov for det, og om intervjuguiden fremmet eller svekket kvaliteten på intervjuet. Her var læringskurven tidvis bratt, men ikke nødvendigvis helt lineær av den grunn; det var ikke slik at det første intervjuet var dårligst og det siste best. Andre forhold spilte også inn, særlig den enkelte informants forutsetninger for å ordlegge seg og relasjonen (kjemien) mellom oss. Hvert intervju hadde sin egen dynamikk, sine egne forutsetninger og forhold som gjorde dem ulike.

Likevel var det enkelte felles erfaringer underveis som gjorde at min innsats ble forbedret, uavhengig av dette. Jeg ble tryggere i rollen som intervjuer, bedre til å skape en fortrolig stemning, og flinkere til å avvike fra intervjuguiden og følge opp informasjon underveis i intervjuene. Underveis utviklet jeg en større forståelse for hvor viktig min egen rolle var for resultatene av intervjuene. Jeg ble særlig bedre til å bekrefte informantens utspill verbalt og nonverbalt. Helt til å begynne med var jeg (for) varsom med dette, for å unngå å påvirke dem, slik at de heller fortalte meg det de trodde jeg ville høre, enn det de selv ønsket å fortelle. Det viste seg at gjentatte og forholdsvis hyppige bekreftelser var nødvendige for at informantene skulle gi en ærlig fremstilling. De hadde behov for å få bekreftet at de ikke var alene om å mene noe, at dette ikke var uvanlig, at det hørtes ut som en plausibel årsak, at det ikke satte dem i et uheldig lys osv.

Videre fant jeg det noen ganger var riktig å la informanten få snakke seg tom før jeg gikk videre eller i dybden, fordi uoppfordrede tanker og egenformulerte svar ofte har høyere troverdighet, enn svar på til dels ledende spørsmål. Andre ganger var det riktig å avbryte informantene på en høflig måte, for enten å be om en utdypende forklaring, eller fordi de gjentok seg eller drev vekk fra spørsmålet. Dette var kanskje det mest utfordrende. Derfor gjorde jeg informantene oppmerksom på dette før intervjuene; jeg kom kanskje til å avbryte dem, men det skyldtes verken gale svar eller mangel på folkeskikk, kun faglig nysgjerrighet og et forsøk på å forstå dem bedre. Uten slike avbrytelser ville jeg mistet kontrollen på intervjuet og ikke fått svar på det jeg ønsket få svar på.

En annen utfordring var å følge opp informantenes svar uten at den fortrolige rammen forsvant, eller verdien av foregående og senere bekreftelser ble svekket. Selv om jeg vektla nøytralt formulerte spørsmål og forsøkte å ikke felle noen dom over svar som ble avgitt, var det tidvis vanskelig å følge opp enkelte svar uten at man samtidig kunne oppfattes dithen at man diskrediterte svarene eller informanten. For å holde på den gode tonen og informasjonsflyten, måtte jeg løpende vurdere om og hvordan utsagn skulle følges opp. Poenget var ikke å arrestere noen for gale fakta, men å få ta del i deres subjektive og erfaringsbaserte forståelse. Ett eksempel:

En informant hevdet at partiets nominasjonskomite i hans kommune «*kun var opptatt av å få med flere unge politikere*». Samtidig visste jeg at antallet unge politikere (under 30 år) for hans parti i kommunestyret, hadde sunket fra to til null etter valget i 2019, samt at antallet eldre var opprettholdt og partiets oppslutning var uendret. Det betød ikke nødvendigvis at han tok feil, men det innebar dels at hans påstand var noe svekket, samt at det var utfordrende å følge opp dette spørsmålet med ham, særlig da han slet med å finne eksempler og etter hvert begynte å modere utsagnet. Til tross for at jeg verken presenterte fakta jeg kjente til, eller på annen måte ga uttrykk for at dette ikke virket troverdig, så satte jeg informanten i en (kanskje) unødvendig klemme ved å spørre om partiets fokus på unge politikere hadde gitt ønskede resultater.

Før og underveis i intervjuene, la jeg stor vekt på at informantene skulle ha det trygt, godt og forutsigbart. Jeg ønsket at de ikke skulle legge bånd på seg, samtidig som de fikk en *fair* sjans til å forberede seg på å svare. Selv om de kjente til prosjektskrivet fra tidligere, samt at det ble gjennomgått umiddelbart før intervjuet, så kjente de ikke til mine hypoteser eller andre spørsmål på forhånd. Hver gang jeg skiftet tema, brukte jeg derfor litt tid på å informere om hvilket tema som kom nå, hva jeg lurte på og hvorfor. Opprinnelig trodde jeg dette kunne lede informanten i for stor grad, men i praksis ble svarene bedre av dette. Informantene fikk tid til å flytte oppmerksomheten fra et tema til et annet, samt til å samle tankene og forberede seg til det neste. Det var også en fin måte å avrunde et tema på, fordi jeg fikk en forsikring om at informantene selv syntes det var tilstrekkelig belyst og var klare for et nytt tema.

Før jeg møtte informantene og mens jeg gjennomførte intervjuene, reflekterte jeg mye over etiske utfordringer. Særlig de som ikke var løst gjennom prosjektsskriv og samtykkeerklæring. Jeg tenker her på det Thagaard (2013) omtaler som det asymmetriske forholdet mellom intervjuer og informant, med en ensidig fortrolighet der førstnevnte legger premissene

for samtalen og spør, mens sistnevnte forventes å være både åpen og fortrolig. Selv om informantene kunne velge å ikke svare, kunne ikke jeg utelukke at jeg gjennom å spørre påførte informantene ubehag. Jeg var bevisst dette i større eller mindre grad for alle spørsmål jeg stilte, men særlig når det gjaldt spørsmål om private helse- og familieforhold. Jeg understreket derfor både før og under intervjuene at informantene ikke hadde noen plikt til å svare, at vi kunne hoppe over emner om informantene ønsket det, samt at de, slik det fremgikk av prosjektskrivet, kunne trekke seg både før, under og etter intervjuene.

Kvale (1997) anbefaler at man avslutter intervjuene med en *debriefing* med informantene. Etter at intervjuene var ferdige og lydopptakeren og notatene var lagt vekk, tilbrakte jeg derfor litt uformell tid med informantene, der vi snakket om løst og fast, men der jeg også spurte dem om hvordan de syntes det var å bli intervjuet, om de hadde noe de ville legge til eller trekke fra, presiserte at jeg var tilgjengelig for dem senere om de hadde tilleggsopplysninger eller ønsket å endre noe, samt takket for at de ville bruke tid og dele informasjon med meg. Det var ikke faglig nyttig for meg denne gangen - ingen kom med vesentlig tilleggsinformasjon - men jeg opplevde at informantene satte pris på det. Det følte etisk riktig å runde av vårt samvær på denne måten, samt at jeg kunne jo ikke vite på forhånd at de ikke hadde mer på hjertet.

3.10. Kronologisk oversikt

Arbeidet med masteroppgaven startet rett etter valget i september 2019. Jeg begynte med søk i sentrale fagbibliotek og databaser for å få bekreftet at det fortsatt var riktig, slik jeg skrev i min prosjektplan (SAMPOL607) våren 2018, at det er lite tilgjengelig vitenskapelig basert kunnskap som ga direkte svar svar på min problemstilling. Deretter fulgte en omfattende gjennomgang av litteratur som indirekte belyser min problemstilling. I hovedsak omfattet dette studier av motivasjon og frafall generelt, og motivasjon og frafall blant kvinner og unge spesielt. I oktober 2019 begynte jeg å skrive på oppgavens teorikapittel.

Jeg har jobbet for Statens seniorråd i åtte år og Pensjonistforbundet i sju år. I den forbindelse har jeg drøftet min problemstilling med flere tidligere kommunestyrepolitikere, samt luftet den i ulike relevante fora gjentatte ganger. Disse erfaringene, samt ovennevnte litteraturgjennomgang, ledet i oktober frem til ni hypoteser om årsaker til eldre kommunestyrerepresentanters frafall. Samme måned utviklet jeg min intervjuguide rundt disse hypotesene, og testet den på en relevant testperson.

I november 2019 definerte jeg kriteriene for mitt strategiske bruttoutvalg og begynte å kartlegge hvem og hvor mange som fylte disse kriteriene. Bruttoutvalget besto av 42 personer, der navn, kjønn, parti og kommune var kjent. Deretter la jeg til kontaktopplysninger (telefon, epost og adresse). Utvalget ble deretter redusert til 29 personer (av årsaker nevnt i kap. 3.7).

26. november 2019 ble prosjektet meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD), vedlagt et obligatorisk prosjektskriv (se vedlegg) og min intervjuguide. I desember 2019 ble utvalgs-kriterier, prosjektskriv og intervjuguide presentert for og drøftet med min veileder. 3. januar 2020 ble prosjektet godkjent av NSD. Dagen etter ble 29 personer kontaktet på e-post, med en kort beskrivelse av prosjektet og prosjektskrivet som vedlegg. 14 personer svarte at de ønsket å bli intervjuet, og jeg avtalte å intervju fem av dem. Samtlige intervjuer ble gjennomført og transkribert i januar 2020.

I februar 2020 begynte jeg på denne oppgavens analysekapittel. I april samme år skrev jeg kapitlet om metode. Innledning, konklusjon og sammendrag ble deretter skrevet i mai. Oppgaven ble levert i slutten av mai 2020. Alle data om informantene, lydopptakene fra intervjuene, transkriberte intervjuer og mine notater fra intervjuet, ble oppbevart og er slettet etter de retningslinjer som fremkom av prosjektskrivet.

4. Analyse

I dette kapitlet forsøker jeg å svare på min problemstilling - *Hvorfor forsvinner personer ut av kommunestyrene når de blir eldre?* Her beskrives resultatene av intervjuene. Funnene knyttes til tilgjengelige teorier og jeg drøfter om og i hvilken grad de er troverdige, kan bekreftes og er overførbare. Jeg har valgt å presentere funnene samtidig som jeg drøfter dem. Dels for å unngå for mange gjentakelser, og dels for å kunne sammenlikne informasjon fra alle informanter for å få en dypest mulig forståelse (Thagaard, 2009).

Dette er en kvalitativ studie. Derfor er det ikke nødvendigvis noen sammenheng mellom kvantitativ forekomst og kvalitativ verdi. I noen tilfeller kan det faktisk være motsatt. Hvis en informant (en av fem) gir kraftig støtte til hypotese 1, samtidig som de øvrige (fire av fem) ikke kjenner seg igjen i denne, kan dette funnet likevel være av større verdi, enn om tre av fem gir svært påholden støtte til hypotese 2 (og to av fem ikke støtter den). Det er ikke da slik at hypotese 1 har lavere verdi, fordi kun 20 prosent (en av fem) bekreftet den, mens hypotese 2 er av større verdi, fordi 60 prosent (tre av fem) delvis bekreftet den. Tvert imot er det slik at ett rungende «JA!» kan være viktigere enn tre «tja, kanskje». Av hensyn til fremstillingen vil det likevel forekomme setninger av typen «tre av informantene kjente seg igjen i dette», men øvrig tekst vil nyansere verdien av kvantifisering av slike funn.

4.1. Bakgrunnsinformasjon

I januar 2020 intervjuet jeg fem tidligere kommunestyrerepresentanter om årsaker til at de ikke lenger satt i kommunestyret. Utvalget besto av tre menn og to kvinner, tre personer fra Høyre og to fra Arbeiderpartiet (Ap). Den eldste var 88 år og den yngste 68 år, fire var imidlertid i alderen 68 - 73 år. Tre var pensjonister og to var fortsatt yrkesaktive. To informanter kom fra hver sin kommune på Østlandet, de øvrige tre kom fra henholdsvis Sørlandet, Vestlandet og Nord-Norge.

Informantene er anonymisert og gitt fiktive fornavn, men alder, parti og geografisk tilhørighet er bevart:

- Emil, 72 år, Ap, Sørlandet, yrkesaktiv
- Anne, 88 år, Høyre, Nord-Norge, pensjonist
- Hans, 69 år, Høyre, Vestlandet, yrkesaktiv
- Eli, 73 år, Høyre, Østlandet, pensjonist
- Rolf, 68 år, Østlandet, Ap, pensjonist

4.2. Politisk erfaring og motivasjon

I første del av intervjuene, ble informantene bedt om å si litt om hvorfor de begynte i politikken, hvor lenge de hadde vært der, hvilke verv de hadde hatt og hvilket inntrykk de satt igjen med etter flere år som kommunestyrerepresentant. Jeg spurte om dette, fordi motivasjon, forventninger og erfaringer påvirker frafall. Svarene de ga på disse spørsmålene dannet derfor et bakteppe i forhold til hvilke frafallsårsaker informantene senere oppga, særlig i forhold til å vurdere *overførbarheten* på informantenes oppgitte frafallsårsaker.

Samtlige hadde omfattende erfaring som kommunestyrerepresentant. Eli satt hele åtte perioder (32 år) i kommunestyret, Hans satt fire perioder (16 år) og Emil, Anne og Rolf hadde alle sittet i to perioder (8 år). Hans og Anne er varamedlemmer 2019 – 2023, men de øvrige fire har ikke lenger noen verv i kommunestyrene. Til sammen representerte de hele 72 års erfaring som møtende kommunestyrerepresentanter. Utvalget kjennetegnes derfor ved å være mer erfarent enn den gjennomsnittlig kommunestyrerepresentant, fordi kvinner sitter i gjennomsnitt litt over en kommunestyreperiode, mens menn sitter litt over to kommunestyreperioder (Aars og Christensen, 2012).

Eli og Anne hadde vært leder av flere utvalg, grupper, komiteer og styrever, samt vært «vanlig» medlem av enda flere, mens de øvrige tre ikke hadde ledet utvalg, grupper, komiteer og styrever, men hadde som kommunestyremedlemmer nødvendigvis vært medlem av svært mange slike.

Berglund (2005:47) viser at når kommunestyrerepresentanter blir spurt om hvordan de tror at de ble oppdaget av nominasjonskomiteen, så er «aktivitet i partiet» og «bekjente» de to mest vanlige årsakene. Veien inn i kommunestyrene var ganske lik for informantene. Alle, unntatt Eli som var så vidt over 40 år, var over 50 år da de begynte på sin første periode som kommunestyremedlem. De hadde vært medlem av sitt parti i en årrekke før de ble nominert. Samtlige ble først oppfordret av venner i sitt politiske parti om å delta, tre av dem tok selv direkte kontakt med nominasjonskomiteen, mens de to siste lot seg først overbevise da komiteen spurte dem. For samtlige hadde nominasjonskomiteene likevel blitt kjent med informantene gjennom at deres venner hadde gjort komiteene oppmerksomme på at de antakelig ønsket å delta. Rekrutteringen av samtlige informanter var derfor en dynamisk tilbuds- og etterspørselsprosess; de ble spurt fordi de ville, og de ville fordi de visste at de var ønsket.

Samtlige informanter omtalte sin politiske motivasjon som generell, dvs. at det ikke var en enkeltårsak til at søkte seg mot politikken. Eli oppga imidlertid at det var en kombinasjon av

en spesiell interesse for skolepolitikk og en generell interesse for politikk, som først fikk henne til å bli medlem i partiet, men at når hun aktivt søkte seg mot kommunestyret, så var det ingen konkret enkeltårsak til dette. I likhet med de øvrige informantene, ønsket hun å gjøre en forskjell på flere politikkområder. På dette området er informantene litt utypiske, fordi særlig kvinner ofte oppgir en enkeltsak som motivasjon for å bli kommunestyre-representant. Ofte er også løsningen på denne saken en begrunnelse for kvinners tidligere frafall, mens menn i større grad oppgir å være generalister og ha politikk som karrierevei (Berglund, 2005 og Aars og Christensen, 2010).

Alle informantene sa at årene i kommunestyrene hadde vært svært givende. Ikke minst sa alle, helt uoppfordret, at det var derfor de hadde ønsket gjenvalg opptil flere ganger. Adjektiver som «*lærerikt*», «*utfordrende*», «*herlig*» og «*morsomt*», ble delt av flere. En sa at det «*en luksus å få lov til å si hva man mener og være med på å bestemme i så mange år!*». Da samme sitat ble presentert for tre av informantene, lo de og sa seg enige i det på ulike måter. Til tross for enkelte mindre nyanser, sa alle på hver sin måte at de ikke ville vært disse årene foruten.

Fire av fem informanter sa at de ikke ønsket gjenvalg i 2019. Hans oppga at han ønsket gjenvalg og sto på partiets liste i 2019. Han ble ikke valgt inn i kommunestyret som fast møtende, men endte opp som varamann 2019 - 2023. Anne ville trekke seg fra kommunestyret, godtok likevel en plass langt nede på partiets liste, men erfarte at hun ble kumulert fram og endte derfor også som varamann 2019 - 2023. De øvrige tre - Emil, Eli og Rolf - ønsket å slutte og sto ikke på sitt partis lister i 2019. Fire av fem oppga altså at deres frafall var *frivillig*, mens Hans var klar på at hans frafall var høyst *ufrivillig*. Tre informanter har ingen verv i kommunestyret lenger, mens to fortsatt er varamenn.

4.3. Frafallsårsaker

Informantene ble spurt: *Hvorfor sluttet du som kommunestyrerepresentant etter valget i 2019?* Spørsmålet ble stilt etter spørsmålene om erfaring og motivasjon, men før informantene var gjort kjent med mine hypoteser om årsaker til frafall. Det ble stilt som et helt åpent spørsmål, med identisk formulering for alle informanter, der informantene selv skulle redegjøre for årsaker og ordlegge seg fritt om disse. Hensikten var å få frem hvilken/hvilke årsaker informantene først tenkte på og selv mente var viktigst (*top-of-mind-awareness*).

Flere av informantene bekreftet mine hypoteser når de besvarte det åpne spørsmålet. Etter det åpne spørsmålet, ble informantene bedt om å ta stilling til mine hypoteser, dvs. de av hypotesene som de ikke allerede hadde besvart på det åpne spørsmålet. Årsaker som kom

fram som svar på det åpne spørsmålet, og som ikke var del av mine hypoteser, ble formulert som hypoteser for påfølgende informanter. Ett eksempel: Emil oppga «*har gjort mitt*» som en viktig årsak for ham. Derfor ble de påfølgende fire, hvis de ikke oppga det som årsak selv, bedt om å ta stilling til en hypotese om at de hadde «*gjort sitt*».

I den videre fremstillingen presenteres årsaker som fremkom uoppfordret, sammen med årsaker som ble fremmet som hypoteser. Men det fremgår av fremstillingen hvordan den enkelte informant svarte.

4.3.1. Nominasjonskomiteens rolle

Hypotese 1: Nominasjonskomiteene er ikke opptatt av at eldre skal være forholdsmessig representert. *Komiteene er mer opptatt av dyktighet og erfaring, og/eller at andre representative egenskaper teller mer enn alder.*

Samtlige informanter ble kontaktet av sin nominasjonskomite og spurt om de ønsket gjenvalg. Henvendelsene fra komiteene var først uformelle, som regel i form av samtaler på partimøter, eller som uforpliktende sonderinger på telefon. Deretter mottok alle formelle skriftlige henvendelser fra nominasjonskomiteene om de ønsket gjenvalg. Dette samsvarer med Ringkjøb og Aars' (2010) tidligere nevnte inndeling av nominasjonskomiteens arbeid i fire faser, der første fase er å spørre sittende representanter.

På spørsmål på om de opplevde dette som kun rutine, eller som genuin interesse fra komiteene, var svarene ulike. Hans mente det kun var rutine: «*De må jo spørre alle som sitter, men det betyr jo ikke at de vil ha deg med.*». Tre informanter ga utrykk for at selv om det var en rutine, var det likevel hyggelig å bli spurt. Emils svar oppsummerer dette slik: «*Ja! Jeg ble bedt om å stille og det var veldig hyggelig. Det gjorde også at det var lettere å bestemme seg for å ikke stille, at man visste at man var ønsket.*». Anne opplevde også komiteens henvendelse som genuin, fordi den ble fulgt opp med oppfordrende samtaler om å fortsette. Leende fortalte hun: «*De ville ha meg med og jeg ble overtalt til en lavere plass, men ble kumulert fram og endte som varamann.*». Informantenes erfaring med å oppleve seg som ønsket, samsvarer med Ringkjøb og Aars' (2007:331) funn om at i nominasjonsprosessene favoriserer partiene de som allerede er aktive, samtidig som de forsøker å sikre kontinuitet blant sine folkevalgte.

Hans og Anne sto på listene før valget i 2019. Begge endte som varamenn. Hans fremsto som bitter over at han ikke hadde blitt plassert like langt oppe som ved forrige valg (han hadde gitt

utrykk for det samme i et intervju med lokalavisa fire måneder før intervjuet). Helt uoppfordret oppga han egen alder (69) som årsak til lavere listeplassering. Resignert slo han fast at: *«Jeg opplever en generell holdning fra nominasjonskomiteen om at vi må satse på de unge, og da ble det vel ikke plass til sånne som meg da.»*. Det var en subjektiv forståelse som han slet med å dokumentere, utover at han opplevde det slik selv. Den lot seg ikke verifisere, verken gjennom partiets liste eller valgresultat. Tvert imot var det slik at til tross for lik oppslutning som ved forrige valg, mistet hans parti sine to yngste representanter, samtidig som det ble valgt inn like mange eldre representanter som ved forrige valg, hvorav en var eldre enn ham. Det er derfor ikke kjent hvorfor Hans fikk en lavere listeplassering som 69-åring i 2019, enn som 65-åring i 2015. Selv mener han at nominasjonskomiteen brukte alderen imot ham: *«Det må jo være alderen min. Jeg var på sikker plass forrige gang.»*.

Christensen, Midtbø, Ringkjøb og Aars (2008) fant at politisk erfaring er den viktigste begrunnelsen for å komme med på en liste, samt at dyktighet ofte teller mer for de øverste plassene, mens representativitet teller mer for lavere plasser. Derfor spurte jeg informantene om hva de trodde var viktigst for nominasjonskomiteene. Samtlige trakk frem erfaring som den viktigste egenskapen, og det helt uten at jeg presenterte verken teorier eller ga dem svaralternativer. Foruten Hans, hadde ingen av informantene opplevd at nominasjonskomiteen var opptatt av deres alder, i hvert fall ikke i kommunikasjonen med dem. Samtlige, også Hans, var sikre på at de ville komme på listene om de selv ønsket det. De tre som ikke ønsket å være på listene (Emil, Eli og Rolf), var i tillegg sikre på at de ville være sikret å komme på samme plass på listene som ved forrige valg. Eli avviste spørsmålet slik: *«Min alder var aldri tema, i hvert fall ikke i negativ forstand. De ville jo at jeg skulle fortsette! Jeg ble t.o.m. lovet plass blant de fire øverste på listen!»* (partiet hennes har alltid hatt mer enn ti plasser i kommunestyret). Emil oppga at: *«Jeg ble kumulert første gang, andre gang var jeg på sikker plass. Derfor er jeg sikker på at jeg ville vært på fast plass denne gang. Det var det inntrykket de ga meg, i hvert fall.»*

Emil, Eli, Rolf og Anne erfarte at nominasjonskomiteen i kommunikasjonen med dem, både uformelt og formelt, overhodet ikke nevnte deres alder som en positiv eller negativ egenskap. Alle fire opplevde at nominasjonskomiteen ønsket å ha dem med videre, bl.a. gjennom å rose deres erfaring og dyktighet. Rolf slo muntert fast at: *«Smiger virker jo på alle, men det er jo klart at når man har vært med en stund og hatt flere tunge verv, så er man jo en ressurs for partiet. Politikk er jo et fag som må læres det også.»*. Eli fikk høre at *«Vi trenger sånne som deg, nå som kommunen skal slås sammen med en annen. Vi har bruk for din erfaring og det*

hadde jo vært fint om du kunne fortsatt som komiteleder.». Hans fortalte derimot at kommunikasjonen mellom nominasjonskomiteen og ham, kun besto av spørsmål om han ønsket å fortsette, først i en telefonsamtale og deretter i et brev, begge ganger helt uten oppfordringer eller kommentarer om hans egenskaper av noe slag.

Samtlige informanter var enige om at selv om alder er en relevant egenskap som bør representeres, var det både riktig og helt forståelig at nominasjonskomiteene vektla andre hensyn mer. Eli lo og sa: *«Jeg ville blitt fornærmet om jeg kom med som et eldrealibi. Jeg vil være med fordi jeg er en erfaren og dyktig politiker, ikke en gammel dame!»*. Rolf ristet på hodet og uttrykte at: *«Komiteen må jo også få med like mange av hvert kjønn og ta hensyn til hvor folk bor. Og det viktigste må jo være dem de får tak i, ikke hvor gamle dem er.»*. Anne mente det var viktig å få med flere eldre, men det måtte ikke skje på bekostning av andre aldersgrupper eller hensyn: *«Alder er viktig, men det er mye som er viktigere, vi blir jo valgt på et program som er likt for alle aldre. Og det er jo like viktig at det kommer inn yngre eller innvandrere»*. Også Hans var enig: *«Altså jeg mener jo ikke at eldre skal få gratisplass. De må jo være flinke også. Men mange eldre er jo det!»*.

På spørsmål om nominasjonskomiteene burde være mer opptatt av at eldre kommunestyre-representanter fortsetter, mente likevel samtlige informanter at de burde bli noe mer opptatt av det. Eli uttalte: *«Ja, vi må jo ikke komme dit at de eldre er helt usynlige, nå som vi er så mange. Dette er viktig både for eldre og samfunnet»*. Emil dro litt på det, før han konkluderte med at: *«Jo, de bør nok tenke mer gjennom det, fordi det er jo mange friske eldre som sikkert ville stilt opp om noen spurte dem. Det er jo rart om en million gamlinger ikke kan brukes til noe?»* Hans slo fast: *«Vi som er litt gamle ser jo ting på en annen måte. Komiteene må jo huske på det.»*. Anne ga uttrykk for at alle aldre er viktige: *«Komiteene må prøve å få med seg folk i alle aldre. I dag er det litt for mange på midten, mellom 40 og 60 år, og få unge og gamle.»*. Rolf uttalte seg diplomatisk: *«Det er mye de unge kan som jeg ikke kan, men det er omvendt også: Det er mye jeg vet som de ikke vet. Derfor må det være folk i alle aldre med i politikken.»*.

På spørsmål om hva som skulle til for å få økt oppmerksomhet i nominasjonskomiteene om betydningen av flere eldre i kommunestyrene, kom informantene med både praktiske og strukturelle løsninger. Emil, Anne og Eli sa det var viktig at det er flere eldre i nominasjonskomiteene. Anne formulerte dette slik: *«Det vet vi jo, kvinner er mer opptatt av å få med kvinner. Yngre er mer opptatt av yngre. Klart at eldre ville være mer opptatt av å få med flere eldre!»*. Eli trakk fram at: *«Senior Høyre har ofte en i komiteen og har da utstyrt*

vedkommende med aktuelle eldre kandidater. Det hjelper jo komiteen.». Hans og Rolf var mer opptatt av lover, regler og instruksjoner. Hans sa det slik: *«Komiteene må jo ta med halvparten damer, og det må være annenhver på listene, så hvis det var litt sånne regler for eldre også, måtte jo flere bli med.».* Emil, Anne og Eli ønsket ikke formelle regler. Eli var helt avvisende og uttrykte dette slik: *«Nei, det går jo ikke i praksis. Det er jo kun to kjønn, men mange eldre. Og dessuten blir det jo et slag i luften, fordi selv om listene dekker alle behov, så får jo mange partier bare valgt inn en eller to representanter.».* Emil mente at *«Her er det nok behov for økt bevissthet, men å regulere dette, nei, det tror jeg ikke noe på.».*

Samtlige informanter oppga, om enn på litt ulike måter, at de opplevde at det å få med flere eldre ikke var særlig viktig for nominasjonskomiteene. Samtidig var de sikre på at de kunne fortsatt som kommunestyrerepresentanter om de selv ville. Informantenes erfaring var at høy alder ikke var en egenskap nominasjonskomiteene lette etter, men heller ikke at det var en diskvalifiserende egenskap. Kun Hans var uenig i dette. Nominasjonskomiteene var tilsynelatende verken opptatt av å øke eller senke antallet og andelen eldre i kommunestyrene. Samtlige informanter mente likevel det var ønskelig at nominasjonskomiteene burde bli mer opptatt av å beholde og rekruttere eldre kommunestyrerepresentanter, men utviste samtidig stor forståelse for at andre hensyn kunne være viktigere.

Ifølge informantene kan derfor hypotese 1 bekreftes: *«Nominasjonskomiteene er ikke opptatt av at eldre skal være forholdsmessig representert. Komiteene er mer opptatt av dyktighet og erfaring, og/eller at andre representative egenskaper teller mer enn alder.».*

4.3.2. Aldersgrenser i arbeidslivet

Hypotese 2: Formelle øvre aldersgrenser i arbeidslivet medfører uformelle aldersgrenser i politikken. *Aldersgrenser i arbeidslivet (62, 65, 67, 70 og 72 år) er normgivende overfor og blant eldre; eldre forventer og forventes ikke å delta på lik linje med andre aldersgrupper.*

Ingen av informantene kjente seg igjen i denne hypotesen. Deres beslutninger om videre deltakelse i politikken var overhodet ikke berørt av hvilke aldersgrenser som gjaldt i arbeidslivet. Samtlige avviste dette på ulike måter. Rolf ristet på hodet og sa: *«Nei, det der høres rart ut. Jeg har aldri tenkt på det sånn. Jeg satt jo i kommunestyret lenge etter at jeg slutta på jobb.».* Hans sa: *«Jeg er fortsatt i jobb, så dette gjelder ikke for meg. Men det har jo ingenting med hverandre å gjøre.».* Emil fulgte opp med: *«Har ikke tenkt på dette selv. Men*

nå er jo jeg i en særstilling som fortsatt er i arbeid.». Eli mente det var motsatt for henne: *«Nei, jeg har ikke tenkt slik selv. Jeg stilte jo til valg som 69-åring og ble valgt inn. For meg var det vel egentlig motsatt, at når jeg ikke hadde jobben, så hadde jeg i hvert fall politikken.»*. Og Anne avviste det slik: *«Aldersgrenser har aldri påvirket meg. Jeg har tatt høyere utdanning og hatt mange verv etter at jeg ble 70.»*.

På spørsmål om slike aldersgrenser likevel kanskje påvirket andre eldre, svarte informantene på ulikt vis at de aldri hadde hørt at det var en begrunnelse for å gi seg i politikken. Samtidig ga alle uttrykk for at de ikke utelukket at det kunne være en sammenheng. Samtlige var likevel påpasselig med å gjenta at det aldri hadde vært en del av deres tanker, at de aldri hadde hørt andre si noe om dette, slik at de bare kunne spekulere og at svarene derfor måtte ses i lys av det. Svarene som deretter fremkom, fremsto nettopp som helt løsrevne spekulasjoner, uten forberedelser av noen art eller noen form for dokumentasjon. To eksempler: Anne sa at *«vel, kanskje disse grensene påvirker tankene til alle?»* og Emil sa: *«Tja, det er jo rart at folk slutter i politikken omtrent samtidig med at de fleste slutter i jobb. Hvis det er riktig, da?»*. Hans var den som knyttet slutt i arbeidslivet tettest sammen med slutt i politikken: *«Jeg tror mange vil ha mest mulig frihet når de slutter i arbeidslivet. Ikke ta på seg verv og binde seg opp og sånn»*. Til tross for informantenes tilsynelatende plausible betraktninger, var det ingen som mente at dette angikk dem, eller som kunne vise til eksempler på at det hadde angått andre eldre.

På samme vis avviste informantene at aldersgrensene i arbeidslivet påvirket nominasjonskomiteens arbeid. Eli var klarest: *«Jeg tror ikke nominasjonskomiteens arbeid påvirkes av aldersgrenser i arbeidslivet overhodet!»*. Flere viste til egne erfaringer om å bli spurt om gjenvalg, samt at de beviselig hadde vært medlemmer etter at de selv sluttet i jobb. Emil sa det slik: *«Hvis de var opptatt av dette, ville de vel ikke spurt meg gjentatte ganger om å bli med videre?»*. Rolf sa: *«Det der henger ikke på greip. Jeg satt jo i kommunestyret 6 år etter at jeg slutta i jobb!»*. Anne slo fast: *«Det er jo så mange aldersgrenser. Noen må jo gå av når de er 60 år, mens andre kan holde på etter at de har blitt 70 år. Hvilken grense skulle komiteen bry seg om da?»*. Selv om flere også tok forbehold om at de ikke kjente til hvordan komiteene resonerte, var de i sum helt avvisende til at aldersgrensene i arbeidslivet påvirket nominasjonskomiteens arbeid.

Samtlige informanter avviste denne hypotesen på egne, på andre eldres og på nominasjonskomiteenes vegne. Selv om ingen totalt avviste at slike aldersgrenser kunne være normgivende for politikken, var det ingen som kunne føre bevis på egne eller andres vegne

om at så var tilfellet. Jo lenger informantene tenkte på hypotesen, desto mer sikre ble de på at det var større sannsynlighet for at den var gal enn riktig.

Ifølge informantene kan derfor hypotese 2 avkrefte: Formelle øvre aldersgrenser i arbeidslivet medfører ikke uformelle aldersgrenser i politikken, og dermed færre eldre i kommunestyrene.

4.3.3. Rollemodeller

Hypotese 3: Få rollemodeller (få eldre i kommunestyrene fra før). *At eldre er lite synlige i politikken og samfunnslivet for øvrig, medfører at det fremstår som «normalt», for både eldre og andre, at eldre ikke deltar og «unormalt» når eldre deltar. Jo flere eldre rollemodeller, desto flere eldre vil delta.*

Informantene ble spurt om det at det fantes få rollemodeller, dvs. få eldre i kommunestyrene fra før, påvirket deres egne, andre eldre eller nominasjonskomiteens beslutninger. Også her viste det seg at informantene enstemmig, og forholdsvis kraftig, avviste dette på egne vegne, men slettes ikke kunne utelate det på andres vegne. Hans sa: «*Det har ikke stoppet meg, men jeg ser jo at det er få eldre rundt meg.*». Rolf sluttet seg til dette: «*Nei, altså det hadde jo vært hyggelig med flere på min alder, men jeg føler vel ikke at det må være det.*». Eli, Emil og Anne var helt avvisende. Eli uttalte svært overbevisende at: «*Det har aldri vært viktig for meg.*». Emil sa: «*Nei, det har ikke påvirket min motivasjon for å delta eller ikke delta. Det har ikke hatt noen betydning. Jeg er eldst på jobben også, jeg.*». Og Anne, som er den eldste informanten, slo muntert fast at: «*Det har ikke stoppet meg, men så er det jo jeg som er rollemodellen!*».

Til tross for at informantene ikke selv kjente seg igjen i behovet for rollemodeller, trodde de at andre eldre kanskje hadde behov for det. De ble følgelig spurt om de kjente til andre eldre som hadde sagt noe slikt, om de visste om andre som hadde sluttet eller latt være å bli med i kommunestyrene pga. dette, eller om det fantes annen dokumentasjon eller bevis på at det sannsynligvis kunne være slik. Det gjorde det ikke. Alle informantene sa at de uttalte seg hypotetisk og argumenterte for at det fremsto mer sannsynlig at rollemodeller var viktig, enn at det ikke var det, fordi «*det er jo sånn på alle andre områder*», som Emil sa. Eli mente at: «*Det sikkert er slik*». Anne slo fast at «*Dette påvirker jo eldre, det må det vel gjøre?*». Og Rolf klemte til med: «*Ja, for gamle folk vil jo ikke gå inn på en ungdomsklubb?*».

Tilsvarende spekulasjoner fant sted om og i hvilken grad rollemodeller var viktige for nominasjonskomiteene. Ingen kunne påvise at det var slik, eller at det ikke var slik, men alle trodde at nominasjonskomiteene ville vært mer oppmerksomme om det var flere eldre i kommunestyrene fra før. Alle informantene var tydelige på at dette kun var spekulasjoner fra deres side, og at de, naturlig nok, syntes det var lettere å svare på egne vegne.

Da jeg spurte informantene om hva de tenkte om at de selv ikke kjente seg igjen i behovet, samtidig som de spekulerte og tidvis mente at dette med rollemodeller kanskje var viktig for andre eldre og nominasjonskomiteene, var det flere som modererte sine opprinnelig utsagn, både i styrke og retning. På litt ulikt vis, konkluderte samtlige informanter med kraft at dette var overhodet ikke viktig for dem, men, med forbehold om at de kun tenkte høyt, så syntes de det var rart om ikke dette var litt viktig, særlig for andre eldre, men også litt for nominasjonskomiteen.

Informantene foretok plausible spekulasjoner om hvor viktig rollemodeller kan være for andre eldre og nominasjonskomiteene. Basert på det de vet om kvinners inntreden i arbeidsliv og politikk – at flere kvinnelige rollemodeller medfører flere kvinner – sannsynliggjør de at flere eldre rollemodeller ville medføre flere eldre i kommunestyrene. Imidlertid er dette kun spekulasjoner som informantene verken kan dokumentere med eksempler eller erfaring. Samtidig avviser samtlige informanter fullstendig hypotesen på egne vegne. Konfrontert med diskrepansen mellom egne erfaringer og forestillinger om andres behov, valgte samtlige informanter å modere sistnevnte i stor grad, samt opprettholde og forsterke førstnevnte. De har sterke subjektive erfaringer som avviser hypotesen, og kun svake antakelser på vegne av andre som bekrefter den.

Informantene avkrefter derfor hypotese 3: Få eldre i kommunestyrene fra før, medfører ikke færre eldre i kommunestyrene.

4.3.4. Forskjellsbehandling overfor og blant eldre

Hypotese 4: Forventninger/normer overfor og blant eldre om at eldre politikere bør gå til siden og slippe fram yngre politikere i kommunestyrene. *Uttalte eller opplevde signaler overfor eller blant eldre om at man har opptatt en plass for lenge og/eller andre fortjener plassen mer.*

Samtlige informanter hadde erfart sterke eller svake signaler om at det kanskje var på tide å gi seg i politikken. Som kjent hevdet fire av fem informanter at de ga seg frivillig, mens kun Hans ønsket å fortsette. Det var derfor ingen som vedgikk at slikt ytre press hadde påvirket deres avgjørelser. Slike signaler ble delvis fremstilt som å ikke ha påvirket dem, og delvis som en helt naturlig konsekvens av at de hadde bekledd vervene i to eller flere perioder. Eli omtalte det slik: *«Ja, men jeg mener det er bra. Man skal ikke henge seg fast i hornet og klamre seg til verv. Det var naturlig for meg å gi meg»*. Anne var veldig avvisende og uttalte: *«Det har ikke vært avgjørende for meg å slippe til yngre krefter. Det som teller, både i arbeidslivet og i politikken, er om du er egnet for det, at du kan og har lyst, at du har innsatsvilje. At du selv vil er det viktigste!»*. Hans var litt mer imøtekommende: *«Det snakkes mye om de unge og at man må satse på dem. Litt påvirket blir man jo. Men jeg ville fortsette likevel. Det var ikke plagsomt eller vanskelig på noen måte.»*. Emil nyanserte det slik: *«Det er ikke hvor gammel du er, men hvor lenge du har sittet, som er viktig her. Mange tror kanskje det har med alder å gjøre, men det er vel egentlig mer snakk om å ikke oppta plasser i årevis.»*. Rolf sa: *«Jeg kunne ha fortsatt og ville ikke brydd meg om sånt, men alt har sin tid.»*.

Samtlige informanter avviste at signaler fra andre om at de sto i veien for yngre, hadde påvirket deres avgjørelser om å fortsette i eller trekke seg fra politikken. Samtidig ga Eli, Emil og Rolf uttrykk for å ha internalisert de samme normene som del av argumentene for sine frafall: *«ikke henge seg fast i hornet»*, *«det var naturlig å gi seg»*, *«alt har sin tid»*, *«ikke oppta plasser»* osv. Hans tenkte høyt at: *«Ingen bør sitte mer enn tre perioder, litt mer om man bare er vara»*. Også Anne modererte sin avvisning: *«Man skal ikke gi opp en plass fordi man er gammel, men man skal ikke holde på den evig heller. Tre perioder sammenhengende er jo tolv år, da er det kanskje på tide å la andre slippe til.»*.

Ingen av informantene kjente til at andre eldre hadde oppgitt sin kommunestyreplass for å slippe til yngre krefter, i hvert fall ikke som hovedårsak. Alle kjente imidlertid til at andre hadde oppgitt det som en av flere årsaker. På hvert sitt vis omtalte de at dette var et høyverdig argument, et argument som for mange kunne være vikarierende, men som ble oppfattet positivt av omgivelsene. Hans humret og sa: *«Det er jo litt sånn gentleman, det å gå til side og slippe noen fram»*. Rolf sa: *«Da går man jo ned med flagget til topps»*. Eli var litt krassere og slo fast: *«Det er jo bedre å gå ut på egne ben, enn å bli båret ut.»*. Emil la til: *«Det er jo egentlig en fin ting da, å slippe andre til etter å ha vært med en stund. Sånn tenkte jeg og jeg*

vet om mange som tenker slik.» Anne lo, men var likevel ganske krass: «Ja, det er jo det man må fortelle seg og andre. Men det er jo ikke hele sannheten, da.»

Etter å ha svart på ovennevnte, innrømmet alle, unntatt Hans som ønsket å fortsette, leende, lett skamfulle og med mye selvironi at: Joda, også de hadde brukt dette som en årsak både overfor seg selv og sine omgivelser (presse, familie, venner, partimedlemmer og nominasjonskomiteen). Det framsto dermed som en akseptert årsak, en årsak som samlet og skjulte andre, mindre akseptable eller private årsaker. Anne sa det slik: «Det er jo ikke alle man har lyst å fortelle at helsa svikter. Da er dette bedre og lettere». Eli sa: «Ja, det er i hvert fall dette jeg vil at skal være den offisielle versjonen.» Emil og Rolf uttalte seg noenlunde likt. Emil sa: «Det er jo ikke hele sannheten, men det er den fineste delen av sannheten. Og for de fleste er det jo sikkert både riktig og viktig. Det var det for meg, i hvert fall.» Rolf sa: «Det stemte for meg, men det er jo selvsagt bedre enn å si at nå gidder jeg ikke mer. Selv om det også er sant.»

Ytterligere et eksempel på at det å slippe andre til fremstår som en internalisert norm hos informantene, var at de var forholdsvis positive til at nominasjonskomiteene, bevisst eller ubevisst, sendte slike signaler. Eli utviste forståelse slik: «Jeg tror de er mer opptatt av hvor lenge man har sittet, og det mener jeg er sunt. Hvis man har sittet to-tre perioder så bør kanskje komiteen se om det er bedre med nye koster.» Emil sa: «Det er jo deres oppgave å sørge for en viss utskiftning, og passe på at de som sier de vil være med videre, virkelig vil det.» Rolf sa: «Du kan ikke bli fornærma over sånt, du veit jo at du er gammel og at hvor lenge du har vært med.» Anne mente at: «Det viktigste er jo hvordan sånne signaler sendes. Vi tåler jo å høre at vi er voksne. Men komiteene må ikke tro at vettet og evnen forsvinner når du har passert 70.» Hans sa seg enig slik: «Det er naturlig å spørre folk som har vært med i tre perioder om de virkelig vil sitte en til.» Det trenger ikke å ha noe med alder å gjøre. Men da må de spørre alle som har sittet lenge om det, ikke kun de over 60 år.»

På ulikt vis ga deretter samtlige informanter uttrykk for at de trodde at nominasjonskomiteene antakelig var mer opptatt av lengden på kommunestyrekarrieren hvis representanten var eldre. Ingen av dem hadde erfart dette selv, eller kunne føre bevis for at andre hadde gjort det, men samtlige var overbevist om at det antakelig var slik. Emil sa: «Tja, det ville vel kanskje være litt utidig å spørre enn 50-åring om å gi opp plassen sin?». Rolf mente at: «Om de hadde fått tak i en ung dame som ville fortsette, så ville dem ikke brukt det mot henne at hun hadde sittet

i tre perioder. Eller fire!». Eli var litt enig, men sa: «*Det er mer naturlig å spørre en på 70 om han virkelig vil, enn en på 40, selv om de kanskje har sittet i to perioder begge to. Vi må ikke være så hårsåre.*». Hans og Anne mente komiteene kanskje bare var opptatt av hvor mange perioder man hadde sittet om man var over 60 år. Hans sa det slik: «*Jeg har aldri hørt at det er et problem at en på 50 år har sittet i tre perioder.*». Anne sa: «*Maset om dette begynner nok først når man har passert 60 år, tror jeg, da er det plutselig et problem at man har erfaring.*».

Alle informantene har mottatt tydelige eller subtile, og bevisste eller ubevisste, signaler om at det kan være på tide å gi seg og gi plassen til andre. Ingen vedgikk at det var en avgjørende årsak for dem. Samtidig ga de på andre måter uttrykk for at de hadde forståelse for dette hensynet, samt hadde brukt det som argument overfor seg selv og andre, som delforklaring på sitt *frivillige* frafall. Likeledes kjente de til andre som hadde oppgitt dette som årsak til sine frafall. Og de viste stor forståelse for at nominasjonskomiteene tok slike hensyn, samt kommuniserte at de gjorde det. Det fremstår som en internalisert norm blant og overfor eldre, ikke nødvendigvis kun fordi de har høy alder, men fordi kommunestyrerepresentanter med høy alder ofte har sittet flere perioder. Dette må ses i lys av at de fleste karrierer i kommunestyrene er forholdsvis korte: Kvinner sitter i gjennomsnitt litt over en periode og menn litt over to perioder (Aars og Christensen, 2012). Representanter som har tjenestegjort mer enn to perioder, vil derfor - høyst sannsynlig – oppleve ulike former for signaler om at de har bekledd et verv i lang tid.

Med de forbehold som er gitt i teksten over, kan hypotese 4 bekreftes: «*Forventninger/normer overfor og blant eldre om at eldre politikere bør gå til siden og slippe fram yngre politikere i kommunestyrene. Uttalte eller opplevde signaler overfor eller blant eldre om at man har opptatt en plass for lenge og/eller andre fortjener plassen mer.*»

4.3.5. Arbeidsmengde og tidsbruk

Hypotese 5: Vervet som kommunestyrerepresentant er for krevende. *Egne erfaringer eller andres forventninger om at vervet er for krevende (arbeidsmengde og/eller tid).*

Denne hypotesen ble både sterkt avvist og sterkt bekreftet av informantene. Hans - som ønsket å fortsette, men endte som varamann - var helt avvisende: «*Sånn er det ikke for meg,*

jeg jobber fortsatt i full stilling og ville likevel fortsette som kommunestyrerepresentant».

Anne avviste dette slik: *«Nei, dette har ikke vært avgjørende for meg. Jeg leser fortsatt sakspapirer fordi jeg ble vara, men det ville jeg ha gjort om jeg ikke hadde noen verv også; det er jo så interessant!».* Og Eli sa: *«Nei, nei, det med arbeidsmengde og tidsbruk var ikke relevant for meg, fordi jeg liker å lese saksdokumenter og er overbevist om at det holder øverste etasje i form.».*

Emil og Rolf var sterkt uenige i dette. Emil sa det slik: *«Ja, både arbeidsmengde og tidsbruk var veldig avgjørende. Jeg trodde at arbeidsmengden var mindre og antall møter lavere. Det har vært veldig mange og lange møter over åtte år!».* Rolf fortalte det på denne måten: *«Åh, ja, ja huff, det har gått mange kvelder og helger på dette. Mye var veldig krevende å sette seg inn i også, med lange og vanskelige rapporter og sånt. Det er ikke noe jeg vil bruke alderdommen på!».*

Samtlige informanter hevdet at de kjente til eksempler på eldre som hadde gitt seg i kommunestyrene på grunn av det var mye å gjøre og at det tok mye tid. Eli sa: *«Å, ja, det har jeg hørt fra mange, at det tar så mye tid og at det er så mye å sette seg inn i.».* Emil trakk fram at han kjente til eksempler på at folk ga seg da kommunene tok i bruk iPad som møteverktøy: *«Det var dråpen for mange. Det tok for mye tid å lære seg noe nytt.».* Imidlertid var det ingen av de øvrige informantene som kjente til akkurat denne årsaken. Rolf, Anne og Hans ga på ulikt vis uttrykk for at de kjente til eldre som hadde gitt seg, fordi det tok så mye tid, ikke nødvendigvis at det ofte var så vanskelig å sette seg inn i sakene. Hans sa: *«Jeg vet om flere gamle som synes det tar for mye tid, møter og alt sånt, og forberedelser. Det er ikke så vanskelig alltid, men det tar jo veldig mye tid, da.».* Rolf sa: *«Ja, det er vel kanskje tida dem klager mest på. Mye er jo rutine, men det tar lang tid likevel.».* Anne mente at ikke bare tidsbruken, men også tidspunktene var noe mange slet med: *«Ja, mange gamle vil jo ikke sitte i møter til over midnatt, med budsjett dokumenter og sånn, til langt på natt.».*

Alle informanter pekte imidlertid på en felles årsak, både for eget (unntatt Hans') og andre eldres frafall: Å være kommunestyrerepresentant innebærer at man forplikter seg til å bruke tid, og at slike forpliktelser kanskje oppleves som mer krevende for eldre enn for andre. Det har ikke nødvendigvis med arbeidsmengden og tiden det tar, men arbeidsmengden og tiden i forhold til hvor man er i livet. Det er flere forhold som virker inn. Kort fortalt siktes det her til summen av alle andres og egne forventninger til alderdommen, koblet med antakelser om reduksjon av egen helse og forventede gjenværende leveår. Å forplikte seg i ytterligere fire år i siste fjerde-/femtedel av livet, kan forholde seg svært annerledes, enn å forplikte seg til

ytterligere fire år når man er tidlig eller midt i livet. Behovet for å ikke ha for mange forpliktelser kan fremstå som viktigere for eldre enn for andre. Informantene forklarte dette på ulikt vis. Eli sa det slik: «*Ja, om du har noe ugjort må du gjøre det nå, mens du ennå er frisk og kan gjøre det.*». Emil utdypet slik: «*Fire år er lenge for alle, men det er mye lengre for mange eldre.*». Rolf sa: «*Det kan være dumt å binde seg opp så lenge når du er gammel.*». Anne viste til egen alder og slo lakonisk fast: «*Ja, nå endte jeg jo som vara, men i løpet av fire år kan jeg jo miste vettet eller dø. Man skulle jo tro at fire år er lite i min alder, men det er jo omvendt.*». Hans la til at: «*Når du binder deg til fire år, så sier du jo nei til noe også. Kanskje du vil flytte til Spania om tre år?*».

På bakgrunn av informantenes egne erfaringer, deres kjennskap til andre eldre politikeres uttalte erfaringer, samt deres betraktninger om hvordan det å forplikte sin tid kan oppleves mer krevende for eldre, var det litt overraskende at ingen av informantene trodde det var særlig utbredt at nominasjonskomiteene mente vervet som kommunestyrerepresentant var for krevende for eldre. En slik reservasjon ville i så fall kun gjelde de aller eldste, mente informantene. Emil sa: «*Vel, kanskje at de vegrer seg for å nominere de aller eldste, men ellers nei.*». Hans sa: «*Noen av de yngste i komiteene tror kanskje det blir for mye for de eldste, men det kan jeg ikke bevise.*». Eli, Anne og Rolf uttrykte på litt ulikt vis at komiteene nok kikket litt på alder og tenkte at det kunne være for krevende for noen, særlig de eldste, men ikke for alle. Dessuten kjente jo komiteene dem de ønsket å nominere. Eli sa det slik: «*Det er sikkert noen som tror at det for slitsomt for noen eldre - og det er det jo også – men komiteen kjenner jo de det dreier seg om. De vet jo at jeg kunne sitte i fire år til og ba meg flere ganger, selv om jeg sa nei.*». Ingen av informantene sluttet seg til en generell påstand om at nominasjonskomiteene utelot eldre på grunn av antakelser om at vervet var for tungt dem.

To av fem informanter bekreftet hypotesen sterkt for egen del. Tre informanter avviste den for egen del. Men samtlige bekreftet den gjennom å fortelle at det var en vanlig årsak blant andre politikere som hadde gitt seg i kommunestyrene. Og alle mente at nominasjonskomiteene i en viss, om enn svært liten, grad var påvirket av den, i hvert fall overfor de aller eldste politikerne. Likeledes viste alle informantene til at forpliktelser i arbeidsmengde og tid, ofte oppleves annerledes og mer krevende for eldre enn for andre, slik at de i mindre grad ønsker å forplikte seg.

Derfor er hypotese 5 bekreftet: «Vervet som kommunestyrerepresentant er for krevende. *Egne erfaringer eller andres forventninger om at vervet er for krevende (arbeidsmengde og/eller tid).*».

4.3.6. Familie og venners ønsker og behov

Hypotese 6: Familie og venner har ønsker om eller behov for at eldre deltar på andre arenaer. *Forventninger fra ektefelle, barn, barnebarn og venner som ikke er forenlige med å være kommunestyrerepresentant, for eksempel omsorgsoppgaver, lengre reiser, deltakelse i frivillig sektor og andre formelle verv.*

Denne hypotesen ble fullstendig avvist informantene. Slike hensyn hadde ikke påvirket deres beslutning om å fortsette eller gi seg i kommunestyrene. Ei heller kjente de til at andre eldre hadde trukket seg ut av kommunestyrene med dette som begrunnelse. De hadde heller ingen erfaring med eller tro på at nominasjonskomiteene tenkte i disse baner.

Hans sa: «*Mange skjønner ikke at jeg orker og forstår ikke at jeg gidder. For meg er ikke dette negativt, men jeg ser jo at det er mange sånne holdninger.*». Eli kjente seg ikke igjen: «*For meg var det mer panikk i forhold til hva skal jeg gjøre når jeg har sluttet i jobben. Da må jeg i hvert fall fortsette med politikken!*». Emil slo fast at. «*Nei, det påvirket ikke min motivasjon. Jeg er fortsatt i full jobb og liker å ha det travelt.*». Anne sa: «*Jeg kan bare svare for meg selv, men for meg har ikke dette vært viktig. Det er ingen som begrenser meg.*». Og Rolf lo og sa: «*Kona satte jo pris på at jeg brukte mye tid på dette og var mye borte.*».

Informantene var også avvisende til at dette var viktig for andre eldre. Dette overrasket meg litt, slik at jeg forsøkte å angripe dette fra ulike innfallsvinkler. Resultatet ble likevel uforandret. Ingen av informantene mente at barn, barnebarn, ektefelle eller venner signaliserte sine ønsker og behov på en slik måte at dette begrenset videre deltakelse i politikken. Eli sa for eksempel: «*Det er da ikke så mye barnepass at man ikke kan være med i kommunestyret!*». Og Emil trakk fram at det var mulig å både være besteforeldre og dra på ferier med ektefellen, selv om man var kommunestyrerepresentant: «*Det er da bare en dag i måneden hvor man ikke kan passe barn. Og jeg ser jo at eldre representanter bruker permisjonsordningen slik at de kan reise til syden på vinteren.*». Også Hans trakk fram at det var fullt mulig å gjøre mye med og for andre, selv om man satt i kommunestyret: «*Det er mange dager i uka, og i verste fall har man jo en vara som kan møte.*». Rolf avviste det på denne måten: «*Pensjonister har*

tid til alt det der, selv om man er politiker». Anne konkluderte med at: «Om noen sier at det er grunnen for at de sluttet, så tror jeg det bare er fordi det høres så bra ut. Men jeg har aldri hørt noen si det.».

Spørsmålet om de hadde erfart eller trodde at nominasjonskomiteene lot være å etterspørre eldre, eller etterspurte eldre i mindre grad enn andre, fordi eldre kanskje opplevde at familie og venner ønsket at de skulle slutte, ble avvist med latter og hoderisting. Komiteene kunne naturligvis ikke kjenne til slike forhold og hadde uansett helt andre hensyn å ta. Eli uttalte: *«Nei, nominasjonskomiteen kan da umulig vite noe om hvilke forventninger den enkelte har på seg! Nei!».* Og de andre ordla seg noenlunde likt: *«Nei, det høres rart ut!»*, *«nei, for noe tøys!»*, *«nei, det bryr de seg ikke om!»* og *«overhodet ikke, nei, nei!»*.

Hypotese 6 er derfor avkreftet: Familie og venners ønsker om eller behov for at eldre deltar på andre arenaer, påvirker ikke Eldres deltakelse i kommunestyrene.

4.3.7. Helse

Hypotese 7: Redusert fysisk eller psykisk helse. *Alder medfører uvilkårlig redusert psykisk og fysisk helse. Det kan medføre nedsatt arbeidsevne og kapasitet. Å påta seg arbeidskrevende verv i fire år kan være eller virke for krevende. Antakelser om mulig redusert helse fremover, kan også forhindre funksjonsfriske eldre fra å påta seg verv.*

Samtlige informanter vedgikk at de hadde reflektert over egen helse da de fattet beslutninger om de skulle fortsette som kommunestyrerepresentant. Dels tenkte de på hvilken helsetilstand de hadde i 2019, og dels tenkte de på eventuell reduksjon i egen helse i kommunestyreperioden 2019 - 2023. Kun Anne konkluderte med at helsetilstanden i 2019 var en sterkt medvirkende årsak til å ikke fortsette: *«Ja, det var avgjørende for meg var at jeg fikk en kraftig hørselshemming. I store møter er det pyton. Det er nok hovedgrunnen til at jeg ønsket å trekke meg, til tross for at jeg har alle hjelpemidler.».* Men både Eli og Rolf fryktet en mulig svekkelse i løpet av kommunestyreperioden 2019 - 2023, og oppga dette som en delårsak til sine beslutninger om å ikke fortsette. Eli sa det slik: *«Ja, ikke at jeg har dårlig helse nå, men hvem vet hva som skjer i løpet av fire år? Ja, så det var viktig for meg.».* Og Rolf formulerte leende omtrent det samme: *«Jeg er ganske sprek nå, men knasker jo medisiner og merker at skrotten knirker. Blir neppe bedre de neste fire åra. Ja, helsa var en ting jeg tenkte mye på før jeg ga meg.».* Emil og Hans var derimot avvisende til at dette hadde vært viktig for dem i 2019. Emil avviste det helt: *«Egen helse? Nei!».* Mens Hans ikke utelukket at han ville

vurdere dette senere: *«Min helse har ikke vært tema, men den kan jo bli det når jeg blir eldre. Jeg er bare 69 år. Om helsa er god om fire år, så har jeg lyst på enda en periode.»*.

Informantene ble spurt om de kjente til at hensynet til egen helse og mulig reduksjon av den, hadde vært viktige for andre eldre kommunestyrerepresentanters beslutning om å gi seg. Samtlige ga på forskjellige måter uttrykk for at de kjente til eksempler på dette. Anne uttrykte det slik: *«Ja, det er mange som gir seg fordi de sliter litt, og det er mange som gir seg fordi de er redd for å bli dårligere.»*. Eli mente at hensynet til kognitiv helse var viktig for mange: *«Mange merker jo at de sliter litt med å henge med, at man innimellom glemmer litt eller bruker tid på å finne de riktige ordene. Man vil jo ikke fremstå som surrete og dumme seg ut.»*. Hun fortalte deretter om to eldre kommunestyrerepresentanter med om lag samme reduserte psykisk helse og påfallende atferd, men med to ulike løsninger: En hadde *«surret så mye»* (hennes ord) på partimøtene at han hadde blitt oppfordret til og godtatt å trekke seg (og ble erstattet med en vararepresentant det siste året). Mens en annen hadde *«blamert seg»* (også hennes ord) ved å stå perioden ut, med gjentatte opptredener på talerstolen og i en komite, der hun fremsto som forvirret og usammenhengende. Også Rolf, Emil og Hans ga eksempler på personer i eget kommunestyre som tidligere hadde gitt seg av hensynet til egen helse. Emil hadde også en historie som liknet Elis: *«Alle som har erfart å se begynnende demens utfolde seg i kommunestyret, blir jo skremt og redd for å havne i noe slik selv. Jeg har sett det, og det får en til å tenke.»*. Alle sa på hver sin måte at frykten for kognitiv svikt, var sterkere enn frykten for redusert fysisk helse. Anne uttrykte det muntert slik: *«Ja, hodet må være med. Armer og bein er ikke så viktige.»*.

Alle informantene uttrykte derfor stor forståelse for at eldre kommunestyrerepresentanter vurderer egen helse før de bestemmer seg for å fortsette eller slutte. Flere mente at selv om man var frisk, burde det være en plikt for eldre å tenke over mulig reduksjon av egen helse før man tok på seg et verv i ytterligere fire år. Dette mente de var viktigere desto eldre man var. Emil sa det slik: *«Det er ingen menneskerett å være folkevalgt. Om du tror eller vet at du ikke kan gjøre en best mulig jobb, så bør du gi deg og overlate vervet til andre.»*. Samtidig mente et flertall at slike vurderinger kanskje hadde forkortet mange Eldres politiske karrierer unødige. Eli uttrykte det slik: *«Alle burde jo tenke på om de har helse til å delta og fullføre. Men unge, friske folk, ja, altså folk under 70 år kanskje, bør jo ikke la være i frykt for å bli syk.»*. Hans sa: *«Ja, jeg vet om mange som har gitt seg og skyldt på helsa, selv om de ikke er veldig skrøle.»*.

Informantene var også samstemte om at hensynet til representantenes helse, var viktig for nominasjonskomiteene, og at det i hovedsak var riktig at komiteene var opptatt av dette. Samtidig var de opptatt av at hver representant måtte behandles individuelt. Det måtte ikke bli slik at antakelser om kombinasjonen av høy alder og redusert helse diskvalifiserte noen. I den formelle kontakten mellom nominasjonskomiteene og informantene - i møter, i brev og på e-post - hadde ingen erfart at deres egen helse var et tema. Men i den uformelle kontakten - muntlig i pauser og i telefonsamtaler - hadde alle, unntatt Hans, erfart det motsatte. Eli sa det slik: *«Ja, det sies jo ofte med et smil om munnen, men det kan jo både være mistanker eller genuin omtanke bak, når de spør om hvordan det går og om du føler deg frisk nok til å fortsette»*. Anne mente det både var naturlig at man spurte eldre om dette, samtidig som at det ofte skjedde på sviktende grunnlag: *«I min alder skjønner jeg jo hvorfor de lurer på det, men det er jo tøvete når de spør friske 70-åringer om dette. Det er nok mange fordommer ute og går om eldre. De fleste er jo ikke skrøpelige.»*. Rolf var enda mer forståelsesfull: *«Eh, klart de må spørre om det. Vi er jo gamle!»*. Og Emil uttrykte det slik: *«Vi kan ikke bli fornærmet over at de lurer på om vi fortsatt er fit-to-fight. I hvert fall ble ikke jeg det. Det er jo ikke personlig»*.

Med unntak av Emil, vedgikk informantene at de vurderte egen helsetilstand, før de tok beslutningen om å slutte eller fortsette. Anne konkluderte med at hennes helse var så svekket at den var avgjørende for at hun ga seg (i praksis ble hun overtalt til en plass langt nede på listene og ble kumulert til vararepresentant). Eli og Rolf valgte å gi seg mens helsen var god, men bekymring eller sannsynlighet for redusert helse, påvirket deres avgjørelse om å trekke seg. Og Hans trodde han ville vurdere egen helse før valget i 2023. Alle informantene kjente til andre eldre politikere som hadde gitt seg av hensyn til nåværende helse, eller mulig reduksjon av den. Samtlige mente at eldre burde gjøre slike avveininger og ta nødvendige konsekvenser av dem. Alle, unntatt Hans, hadde erfart at nominasjonskomiteene på uformelt vis hadde spurt dem om deres helse i forbindelse med nominasjonsprosessene i 2019.

Derfor er hypotese 7 bekreftet: *«Redusert fysisk eller psykisk helse. Alder medfører uvilkarlig redusert psykisk og fysisk helse. Det kan medføre nedsatt arbeidsevne og kapasitet. Å påta seg arbeidskrevende verv i fire år kan være eller virke for krevende. Antakelser om mulig redusert helse fremover, kan også forhindre funksjonsfriske eldre fra å påta seg verv.»*.

4.3.8. Eldreråd

Hypotese 8: Eldres behov ivaretas av eldrerådene. *Eldre og andre er ikke opptatt av underrepresentasjon, fordi de tror/mener at eldre ivaretas godt nok gjennom lovpålagte eldreråd i fylker og kommuner.*

Denne hypotesen ble unisont avvist av samtlige informanter, både på egne, andre eldre politikeres og nominasjonskomiteens vegne. Den ble særlig kraftig avvist på egne vegne. Problemstillingen fremsto som helt fremmed for informantene. Alle hadde behov for å få forklart hvorfor jeg lurte på dette. De stilte seg helt undrende til en eventuell kontraproduktiv sammenheng mellom lav representasjon i kommunestyrene og eksistensen av et råd som skulle kompensere for det samme. I tillegg var flere opptatt av forskjellen mellom å sitte i et kommunestyre og faktisk være med å bestemme, og å sitte i et råd som nettopp kun er rådgivende. Eldrerådene ble samtidig omtalt i lite rosende vendinger.

Hans omtalte dette slik: «*Jeg har aldri tenkt sånn. Dessuten har rådet hos oss ingen innflytelse.*». Eli sukket oppgitt: «*Jeg har aldri tenkt slik. Aldri!*». Emil slo fast at: «*Det har overhodet ikke påvirket min beslutning. Eldreråd er jo noe helt annet.*». Anne fulgte opp: «*Jeg har aldri tenkt slik, selv om jeg har sittet både i eldreråd og kommunestyre. Det kan jo ikke sammenliknes!*». Og Rolf kvitterte med: «*Aldri! Det har jo ingenting med hverandre å gjøre. Eldrerådet er bare for gamlinger som er opptatt av eldreomsorg og sånn.*».

Da jeg spurte informantene om det å sitte i eldrerådene kanskje kunne være et alternativ for dem senere (altså fra 2023), var reaksjonen like unisont avvisende. På ulike vis, men i svært like ordelag som nevnt over, utrykte alle, unntatt Anne, at det overhodet ikke var et alternativ for dem. Emil og Eli sa de vurderte andre, mindre forpliktende roller i sitt parti, for eksempel i Senior Høyre (Eli) eller lokale programutvalg (Emil). Rolf var tydelig på at han var helt ferdig med politikken: «*Når du har vært med å bestemme, så blir det kjedelig å sitte i råd og sånn. Nei, jeg er helt done, altså!*». Hans sa at han helst ønsket å være kommunestyrerepresentant, dernest vararepresentant i kommunestyret. Andre verv var uaktuelle.

Ingen av informantene kjente til at andre eldre hadde tenkt at de var tilstrekkelig representert gjennom eldrerådene, eller at eldre kommunestyrerepresentanter så på eldrerådene som en mulig karrierevei etter at de hadde sluttet som kommunestyrerepresentant. De uttrykte dette omtrent i samme ordelag. Elis svar kan tjene som eksempel på dette: «*Nei, nei, det har jeg*

aldri hørt! Hvorfor skulle de tenke sånn? Det er helt søkt. Det har ingenting med hverandre å gjøre!».

Ei heller trodde eller hadde informantene noen erfaring med at nominasjonskomiteene vektla at eldre (i stedet) kunne representeres gjennom eldrerådene. Ingen hadde hørt noe om eldrerådene i sin formelle eller uformelle kommunikasjon med nominasjonskomiteene. Ingen kjente til eksempler på at komiteene hadde foreslått at eldre representanter kunne fortsette sin politiske karriere som eldrerådsmedlemmer. Og ingen kjente til erfaringer i eller med nominasjonskomiteens arbeid, der eksistensen av eldrerådene ble tillagt noe vekt. Alle var unisont avvisende til hele problemstillingen. Hans sa: «*De blander jo ikke kortene sånn. Nei, dette med eldreråd bryr ikke nominasjonskomiteene seg noe om.*». Eli sa det slik: «*Komiteene er opptatt av å få navn på listene. Om de ikke ønsker noen, så vil de forsøke å få dem ut av listene eller lenger ned. Det er ingen som tenker at de kan fjernes på grunn av at det finnes et råd, eller at de heller kan være med der.*». Og Emil sa: «*Nei, nei, nei, det er helt søkt. Nesten ingen bryr seg om disse rådene. I hvert fall ikke nominasjonskomiteene!*».

Hypotese 8 er derfor avkreftet: Eldrerådenes eksistens påvirker ikke Eldres deltakelse i kommunestyrene.

4.3.9. Andre, nye og/eller ukjente årsaker – «Har gjort mitt»

Hypotese 9: Andre, nye og/eller ukjente årsaker som fremkommer i intervjuene (*i tillegg til dem som er omtalt i hypotese H1 – H8*). *Følges opp i intervjuet på samme måte som øvrige hypoteser, samt fremstilles som hypoteser for senere intervjuobjekter.*

Jeg formulerte «Andre, nye og/eller ukjente årsaker som fremkommer i intervjuene» som en egen hypotese. Hensikten var å snappe opp nye årsaker underveis i intervjuene og omformulere disse som hypoteser til påfølgende informanter. Det visste seg å være veldig nyttig, fordi det raskt dukket opp en årsak som fremsto som viktigere og sterkere enn dem som var nevnt i mine hypoteser. Denne årsaken var «*har gjort mitt*».

Da jeg utviklet mine hypoteser studerte jeg kjente frafallsårsaker. En årsak som Berglund (2005:76) benyttet som en *frivillig* frafallsårsak, var «*har gjort mitt*». Jeg valgte å ikke benytte denne årsaken, fordi jeg mente den i så liten grad var gjensidig ekskluderende overfor andre årsaker. I stedet kunne den tolkes som summen av flere forskjellige frafallsårsaker. Den kunne omfatte både de som er tilfredse og de som er utilfredse. Den kunne omfatte både de som ble

med i politikken en kort periode kun for å løse en konkret sak, og de som har hatt en lang karriere. I det hele tatt kunne «*har gjort mitt*» omfatte mange subjektive og ikke nødvendigvis sammenliknbare årsaker. Samtidig var jeg i tvil, fordi selv om Berglunds undersøkelse av kommunestyrerepresentanter omhandlet forskjeller mellom kvinner og menn, og mellom de over og under 30 år, så var det en interessant tendens der: Både kvinner og menn over 30 år oppga i langt større grad enn de under 30 år at «*har gjort mitt*» var en viktig årsak til *frivillig* frafall. For kvinner over 30 år, var det den tredje viktigste årsaken, mens det for menn over 30 år var den viktigste (Berglund, 2005:76).

Allerede i det første intervjuet ble «*har gjort mitt*» nevnt som en viktig frafallsårsak. Emil slo da først fast at arbeidsmengde og tidsbruk var viktigste årsak for ham, men la raskt til at han også i grunn følte seg litt ferdig med politikken: «*Jeg er jo heldig som har fått være med å bestemme i mange år. Det har vært helt topp det! Men det er jo mindre gøy nå enn da jeg begynte. Det er ikke like inspirerende å lese sakspapirer og gå på møter lenger.*». Da jeg ba ham om å utdype dette, sa han:

«Jeg har jo vært med i kommunestyret i to perioder. Det er lenger enn de fleste det. Mange eldre politikere har jo vært med lenger enn de andre. Jeg vet om flere som har sittet både 3 og 4 perioder. Da er det vel ikke rart om vi gamle er mer lei heller?».

Jeg forsto at dette kunne være en relevant frafallsårsak for eldre, samt at dette kanskje kunne være en viktigere årsak for eldre enn for andre. Som Emil pekte på, var det sannsynlig at jo eldre man er, desto flere perioder har man sittet. Og jo flere perioder man har sittet, desto mer sannsynlig er det at man «*har gjort sitt*». Jeg utviklet derfor en hypotese som ble fremmet for de fire andre informantene:

Hypotese 9: Eldre «*har gjort sitt*». *Eldre representanter har ofte flere perioder bak seg. Uavhengig av om erfaringene har vært positive eller negative, opplever eldre derfor at motivasjonen synker; de synes de har bidratt lenge og mye, og velger frivillig å slutte.*

Informantene hadde til sammen hele 72 års erfaring som faste møtende kommunestyrerepresentanter. Eli satt hele åtte perioder (32 år) i kommunestyret, Hans satt fire perioder (16 år), og Emil, Anne og Rolf hadde alle sittet i to perioder (8 år). Alle har lenger enn gjennomsnittlig fartstid som kommunestyrerepresentant, fordi i gjennomsnitt sitter kvinner 5,2 år og menn 8,7 år i kommunestyret (Aars og Christensen, 2012). Hans og Anne er fortsatt

vararepresentanter, men, som beskrevet tidligere, var Hans den eneste som ønsket å fortsette som kommunestyrerepresentant. De øvrige fires frafall var høyst *frivillig* (selv om Anne lot seg overtale til å stå langt nede på listene og ble kumulert til vararepresentant).

Det var derfor ikke veldig overraskende da Eli, Rolf, og Anne viste seg å være enige med Emil. De oppga, på litt ulikt vis, at de også «*hadde gjort sitt*». Men det var litt overraskende at de, akkurat som Emil, oppga dette som en årsak før de hadde blitt forelagt en hypotese om det, og også før de var forelagt noen andre hypoteser. Samtlige fire svarte helt uoppfordret «*har gjort mitt*» på mitt åpne spørsmål tidlig i intervjuene: «*Hvorfor sluttet du som kommunestyrerepresentant etter valget i 2019?*». Det var kun Hans som fikk «*har gjort sitt*» fremmet som en hypotese å ta stilling til, og da tilpasset at han hadde svart at han ønsket å fortsette: «*Du har jo vært med en stund, du har ikke tenkt at du har gjort ditt da?*». Han svarte: «*Nei, eller jo, jeg har selvsagt vært inne på det, men, nei, jeg hadde lyst til å fortsette*».

Samtlige informanter hadde altså vurdert om de «*hadde gjort sitt*». Fire konkluderte med at det hadde de, mens Hans tvilte seg fram til å fortsette likevel. Enda viktigere var det at alle informantene, unntatt Hans, uoppfordret hadde fremmet dette som en årsak selv, og at de gjorde det med sterk overbevisning. Eli, Rolf og Anne brukte, i likhet med Emil, lang tid og mange ord på å grunngi dette som sin hovedårsak for å gi seg. Eli sa (bl.a.): «*Jeg har jo vært med så lenge, og jeg har tenkt dette mange ganger før, jeg var i tvil i 2015 også, var i grunn litt lei da også, ja ikke misfornøyd da, men litt lei av å ha gjort det samme i så mange år*». Rolf formulerte seg slik: «*Nei, altså, nok er nok. Jeg var i grunn fornøyd etter 8 år. Det er nok det? Gjort masse jeg!*». Anne var heller ikke misfornøyd, men tilfreds med egen innsats: «*Det er ikke sunt å gjøre det samme år etter år. Jeg har oppnådd masse, men det er en tid for alt*». I likhet med Emil, utbroderte de sine tanker utførlig om dette. Felles for de fire, var at de var tilfreds med det de hadde oppnådd, samt at de snakket varmt om årene i kommunestyret: «*givende*», «*angrer ikke*», «*ville gjort det om igjen*», «*et privilegium*» osv.

Jeg kunne likevel ikke slippe tanken om at «*har gjort sitt*» kanskje ikke var en selvstendig årsak, men heller var en oppsummerende konklusjon av en rekke andre årsaker. Derfor spurte jeg Emil, Rolf, Eli og Anne: «*Dette å ha gjort sitt, eller føle seg ferdig med, mener du det er det en årsak for seg, eller er det summen av en rekke andre årsaker?*». Samtlige fire svarte at det for dem var en selvstendig og viktig årsak. Samtidig vedgikk de at dette kunne være summen av en rekke årsaker, men at for dem var det bare delvis slik. Eli sa det slik: «*Jeg mener at jeg var ferdig på en god måte. Trivdes godt og var fornøyd med alt jeg hadde fått til. Nei, for meg var det naturlig å tenke at jeg hadde gjort meg ferdig! Ja, det var en grunn i seg*

selv.». Rolf sa: «*Det er jo litt som militæret. Du gleder deg litt til å bli ferdig. Kanskje savner du det litt senere, men egentlig så er du jo bra fornøyd med å ha vært der ett år. Det er nok det!*». Anne valgte en sportsmetafor: «*Du må jo komme i mål engang. For meg var det sånn at nå var min etappe over, nå får andre overta. Jeg ville ikke løpe en etappe til.».*

Jeg klarte ikke å slippe tvilen helt likevel. Derfor gjentok eller omformulerte jeg spørsmålet om dette var en selvstendig årsak overfor Emil, Rolf, Eli og Anne. Resultatet forble uendret: De mente at dette var en selvstendig årsak for dem. Eli avviste det slik: «*Nå hører du ikke etter hva jeg sier. Ja, det er en veldig viktig årsak for seg. Det er en sånn følelse, at selv om noe har vært fint, så er det over nå. Og det er fint!*». Anne fulgte opp: «*Du har jo vært småbarnsfar, kjempefine år sikkert, men du er jo glad for at barna blir eldre, ikke sant?*». Rolf fulgte opp Emils poeng om at det å «*gjort sitt*» kunne være viktigere for eldre: «*I min alder er det naturlig å tenke sånn om alt. Skal du fortsette å jobbe, skal du fortsette i politikken og sånn, når er ting over, ikke sant?*».

Til en viss irritasjon hos informantene, fortsatte jeg likevel å borre i dette. Etter at alle hypoteser var testet, spurte jeg dem igjen om konkrete enkeltårsaker hver enkelt hadde oppgitt, likevel inngikk i «*ha gjort sitt*». Anne som hadde oppgitt redusert helse som en viktig frafallsårsak for henne, ble spurt om ikke egen helse var en del av hennes «*har gjort sitt*». Emil som hadde oppgitt arbeidsmengde og tidsbruk som en viktig frafallsårsak, ble spurt om ikke det var en del av hans «*har gjort sitt*» osv. Min endring, eller konkretisering, av innfallsvinkelen, betød ingenting for utfallet: Informantene bekreftet bare ytterligere at for dem var «*har gjort sitt*» en selvstendig, og ikke minst, svært viktig årsak. Mine, kanskje mer semantiske, innvendinger falt på stengrunn.

Informantene ble spurt om de trodde dette var en viktig årsak blant andre eldre som har gitt seg som kommunestyrerepresentanter. Alle, også Hans, ga uttrykk for at de både trodde og kjente til eksempler på at andre eldre hadde gitt seg, fordi de hadde «*gjort sitt*». Anne og Eli ga sin tilslutning til Emil og Rolfs tanker om at dette var mer utbredt tanke blant eldre enn blant andre, fordi eldre ofte har sittet lenge som kommunestyrerepresentanter, og fordi alderen i seg selv gjør det mer naturlig å reflektere over hva man skal bruke tiden sin på. Anne sa det slik: «*I vår alder må man jo tenke mer på hva man bruker tiden på. Gud vet jo hvor lenge man har igjen! Og så har vi jo vært med lenge også, da.*». Eli var like tydelig: «*Selvsagt er dette viktigere for eldre enn for andre. Yngre er udødelig og har tid til alt. Vi gamle må oppsummere og prioritere. Etter mange perioder, er du sikker på at du virkelig vil ha en til?*».

Samtlige informanter kjente seg igjen i at nominasjonskomiteene i sin uformelle kommunikasjon, særlig den muntlige mellom kun et medlem av komiteen og dem, spurte om de «hadde gjort sitt». Ingen av dem var fornærmet over dette, men anså det, interessant nok, kun som en annen måte å spørre om «blir du med videre?». Alle sa også at de var overbevist om at nominasjonskomiteene spurte på denne måten, fordi de var vant til å høre det som en årsak, særlig fra eldre. Rolf uttrykte det slik: «Må ikke være hårsår for det, klart dem spør eldre om de har fått nok. Er jo mange eldre som gir seg på grunn av det.». Eli sa: «Jeg er helt sikker på at nominasjonskomiteen hører dette oftere enn noe annet. Er det ikke omtrent halvparten som gir seg før hvert valg, da?». Emil var diplomatisk: «Nei, jeg tror ikke det er noe diskriminering i det. Har ikke jeg erfart, i hvert fall. Mange eldre gir seg fordi de har fått nok. Skjønner godt at noen spør på den måten, jeg.». Anne sa det slik: «Om komiteen uttrykker seg slik, så er det ikke fordi de ikke vil ha med eldre, men fordi de er vant til at eldre sier at de har fått nok.».

Fire av informantene ga uttrykk for at å «ha gjort sitt» var en svært viktig årsak for dem. Den femte, Hans, innrømte at også han hadde gjort slike betraktninger, men likevel ønsket å fortsette. Alle informantene kjente til eldre som hadde oppgitt dette som årsak. Samtlige mente at det var en viktig årsak også for andre eldre. Alle hevdet at nominasjonskomiteene hadde erfaring med at eldre ofte oppga dette som frafallsårsak (og at komiteene derfor ofte spurte eldre om de «hadde gjort sitt», «fått nok» e.l.).

Derfor er hypotese 9 bekreftet: «Eldre «har gjort sitt». Eldre representanter har ofte flere perioder bak seg. Uavhengig av om erfaringene har vært positive eller negative, opplever eldre derfor at motivasjonen synker; de synes de har bidratt lenge og mye, og velger frivillig å slutte.».

4.3.10. Bekreftede og avkreftede hypoteser

Tabell 7 viser at av ni hypoteser, ble fem hypoteser helt eller delvis bekreftet og fire hypoteser helt avkreftet.

Tabell 7: Bekreftede og avkreftede hypoteser

Hypoteser H1 - H9		Bekreftet?
H1	Nominasjonskomiteene er ikke opptatt av at eldre skal være forholdsmessig representert	Ja
H2	Formelle øvre aldersgrenser i arbeidslivet medfører uformelle aldersgrenser i politikken	Nei
H3	Få rollemodeller (få eldre i kommunestyrene fra før)	Nei
H4	Forventninger/normer overfor og blant eldre om at eldre politikere bør gå til siden og slippe fram yngre politikere	Ja
H5	Vervet som kommunestyrerepresentant er for krevende (arbeidsmengde og/eller tid)	Ja
H6	Familie og venner har ønsker om eller behov for at eldre deltar på andre arenaer	Nei
H7	Redusert fysisk eller psykisk helse	Ja
H8	Eldres behov ivaretas av eldrerådene	Nei
H9	Eldre "har gjort sitt"	Ja

4.4. De fem viktigste årsakene

Dette underkapitlet rangerer de fem bekreftede hypotesene etter hvor viktige årsakene var for informantene. Av hensyn til fremstillingen, gjentas ikke informantenes svar og min drøfting av dem her.

Mot slutten av intervjuene ble alle informantene, unntatt Hans som ville fortsette, spurt: «*Nå har vi snakket om flere årsaker til at du ikke lenger sitter i kommunestyret. Hvilke årsaker mener du selv er de viktigste?*». Hans ble i stedet spurt om: «*Hva ville være viktigst for deg, om du selv skulle trekke deg fra kommunestyret (han var fortsatt vararepresentant)?*».

Emil oppga at vervet var for krevende pga. arbeidsmengde og tidsbruk (hypotese 5) som viktigste årsak for ham, men at følelsen av å «*ha gjort sitt*» (hypotese 9) var nest viktigst og også avgjørende. De øvrige fire, inkl. Hans, uttalte med overbevisning at å «*ha gjort sitt*» var den aller viktigste årsaken for dem. Fire av fem informanter sa at dette hadde vært en avgjørende årsak for deres *frivillige* frafall. Eli og Rolf mente at det var den eneste årsaken som var helt avgjørende. Dette ble bekreftet ved at jeg spurte dem: «*Forstår jeg deg rett, du ville fortsatt om du ikke følte det slik?*». Også Hans mente at, i den grad han kunne bestemme et fremtidig frafall, så ville dette være den mest avgjørende årsaken for ham.

De fire som hadde et frivillig frafall, oppga uoppfordret «*ha gjort sitt*» som sin viktigste årsak før de tok stilling til øvrige hypoteser, samt at de bekreftet at årsaken fortsatt var viktigst etter å ha tatt stilling til dem. Både tiden de brukte, ordene de valgte, måten de framførte budskapet på, samt bekreftelsene de ga etterpå, medførte at det ikke er noen tvil om at å «*ha gjort sitt*» var den viktigste enkeltårsaken blant de bekreftede hypotesene.

Den nest viktigste årsaken, var hensynet til egen helse (hypotese 7). Dette omfatter både eksisterende helsetilstand og frykt for svekket helse. Det var kun Emil som avviste denne hypotesen. De øvrige bekreftet uoppfordret hypotesen (som svar på det åpne spørsmålet om hvorfor de sluttet) før den ble fremmet, og gjentok den senere som nest viktigste årsak (på spørsmål om hvilke årsaker som var viktigst). Anne oppga redusert hørsel som sterkt medvirkende årsak, mens Rolf og Eli sa at frykten for redusert helse, særlig psykisk, var avgjørende for at de valgte å trekke seg. Hans sa han hadde vurdert egen helse i 2019 og helt sikkert ville gjøre det igjen i 2023. Som for den viktigste årsaken, så understrekte tidsbruken, ordvalgene, engasjementet i måten de framførte budskapet på, samt bekreftelsene de ga etterpå, at dette var den nest viktigste årsaken.

Den tredje viktigste årsaken, var hensynet til arbeidsmengde og tidsbruk (hypotese 5). Til tross for at Eli, Anne og Hans delvis avviste denne hypotesen på egne vegne, så kjente de til den som en vanlig årsak blant andre eldre politikere som hadde gitt seg. Det avgjørende for at dette fremstår som en viktig årsak, er likevel at Rolf og Emil var veldig tydelige på at for dem hadde det vært en avgjørende årsak. Emil mente, som nevnt, at dette var den viktigste årsaken for ham. Rolf sa, både uoppfordret før hypotesene og etterpå, at dette var veldig viktig og den nest viktigste årsaken for ham. For samtlige informanter var det at det gikk med mye tid på forberedelser og møter, langt viktigere enn kompleksiteten i oppgavene. Alle var også enige i at tidsbruken kunne være viktigere for eldre enn for andre. Alles erfaringer, samt Emil og

Rolfs understreking av hvor avgjørende dette hadde vært for dem, bidro til at arbeidsmengden og tidsbruken fremsto som den tredje viktigste årsaken til frafall.

Den fjerde viktigste årsaken, var egne og andres forventninger om å tre til side og slippe til yngre krefter (hypotese 4). Riktignok mente ingen av informantene at hensynet hadde vært avgjørende for dem, men alle hadde opplevd å motta slike signaler fra omverden, samt at enkelte vedgikk at det hadde spilt en mindre rolle i forhold til eget frafall. Informantene koblet i liten grad signalene som noen form for forskjellsbehandling av eldre, men mer som en naturlig konsekvens av lang tjenestetid i kommunestyrene. Informantene ga uttrykk for normer som kun delvis omfatter høy alder som årsak til å tre til side, men som særlig vektlegger lang politisk karriere. Det ble også trukket fram av alle, unntatt Hans, at de hadde nevnt årsaken som en av flere begrunnelser overfor for seg selv og omgivelsene da de valgte å trekke seg.

Den femte viktigste årsaken, var at nominasjonskomiteene ikke var (veldig) opptatt av at eldre skal være forholdsmessig representert. I dette ligger det kun at høy alder ofte er underordnet andre hensyn, særlig dyktighet og erfaring, ikke at komiteene aktivt jobber for at andelen eldre skal være lav. Alle informantene hadde blitt spurt om gjenvalg av sine nominasjonskomiteer. Fire av fem informanter opplevde at komiteen ønsket at de fortsatte. Kun en hadde opplevd at komiteen var opptatt av hans alder. De øvrige fire oppfattet at deres dyktighet og erfaring var avgjørende, samt at alder var underordnet. Alle mente likevel at nominasjonskomiteene burde bli mer opptatt av at eldre er forholdsmessig representert.

Tabell 8: Bekreftede hypoteser rangert etter viktighet

#	Hypoteser	
1	H9	Eldre "har gjort sitt"
2	H7	Redusert fysisk eller psykisk helse
3	H5	Vervet som kommunestyrerepresentant er for krevende (arbeidsmengde og/eller tid)
4	H4	Forventninger/normer overfor og blant eldre om at eldre politikere bør gå til siden og slippe fram yngre politikere
5	H1	Nominasjonskomiteene er ikke opptatt av at eldre skal være forholdsmessig representert

4.5. Funnenes overførbarhet

Utvalget var strategisk valgt for å gi høyest mulig grad av overførbarhet. I utvelgelsen ble det tatt hensyn til kommunestyrets størrelse, partiets representasjon i kommunestyret, informantens alder, kjønn, bosted og partitilhørighet, samt at informantene var fast møtende kommunestyrerepresentanter 2015 - 2019, men ikke fast møtende etter valget i 2019.

Utvalget besto av fem personer. Deres svar skulle representere både de øvrige 37 personene i bruttoutvalget (det var i alt 42 personer som fylte kriteriene for å bli intervjuet), men også, og langt viktigere, gi svar på en større problemstilling som ikke kun omfatter eldre som sluttet som kommunestyrerepresentanter i 2019: *Hvorfor forsvinner personer ut av kommunestyrene når de blir eldre?*

Informantene bekreftet fem av ni hypoteser. De ble bekreftet gjennom at en eller flere av informantene, viste til at dette var viktige årsaker som talte med i deres eget frafall fra politikken. Det var reelle årsaker for dem, ikke kun årsaker de spekulerte om, trodde eller visste angikk andre eldre som hadde gitt seg i politikken.

De øvrige fire hypotesene ble helt avkreftet på informantenes vegne, på en svært troverdig måte. De var videre sikre på at to av dem også var helt irrelevante for andre eldre som hadde gitt seg i kommunestyrene. Samtidig spekulerte de – uten noen form for dokumentasjon og med en rekke forbehold – om de øvrige to årsakene kanskje kunne vært relevante for andre eldre. Informantene var imidlertid enige om at ingen av de fire årsakene overhodet var relevante for nominasjonskomiteene.

Det er mye som tyder på at informantenes unisone og bastante avvisning, på egne og andres vegne, kan overføres på andre eldre som har gitt seg som kommunerepresentanter. Samtidig kan det aldri utelukkes at negative funn (avkreftelser) i en kvalitativ undersøkelse, ville vært positive funn (bekreftelser) med et annet utvalg. Derfor må det utvises forsiktighet med å konkludere med slike negative funns overførbarhet, særlig der utvalgets avvisning strider mot annen tilgjengelig kunnskap, eller ikke kan bekreftes på annen måte. Ett eksempel på dette, er utvalgets avvisning av behovet for rollemodeller, der flere studier av kvinners representasjon viser en sammenheng mellom antall rollemodeller og andelen kvinner i kommunestyrene.

Det er imidlertid ingen studier som direkte omtaler betydningen av eldre rollemodeller i kommunestyrene. Mine informanter hevder at det overhodet ikke var viktig for dem, samt at de ikke kjenner til at det var viktige for andre eldre eller nominasjonskomiteene. Og det er det

jeg må forholde meg til. Det er mine primærkilders subjektive erfaringer, som bekreftes direkte informantene imellom, og som jeg kun kan trekke i tvil med sekundærkilder som ikke har studert eldre kommunestyrerepresentanter. Informantene hevder på overbevisende vis at det ikke var viktig for dem, samt på troverdig vis at det neppe var viktig for andre.

For de øvrige tre avkreftede hypotesene - aldersgrenser i arbeidslivet, familie og venners ønsker og behov og eldrerådernes eksistens – var det en enda større utfordring å finne studier, eller annen kunnskap, som bestred informantens syn. Det er ingen vitenskapelig bevis på, eller annen kunnskap om, at formelle aldersgrenser i arbeidslivet påvirker holdningene blant eller overfor eldre i politikken. Ei heller på at familie og venners ønsker og behov, eller eldrerådernes eksistens, påvirker eldres deltakelse i kommunestyrene. Jeg har ingen vektige grunner for å kunne motsi eller balansere mine primærkilders syn her.

Det fremstår troverdig at aldersgrenser i arbeidslivet, få rollemodeller i kommunestyrene, familie og venners ønsker og behov, og eldrerådernes eksistens, i liten eller ingen grad spiller noen rolle i andre eldres vurderinger av om de skal slutte eller fortsette som kommunerepresentanter. Med unntak av få rollemodeller i kommunestyrene, er det ingen tilgjengelig viten som tilsier at informantenes syn ikke er overførbare. Samtidig er det heller ingen tilgjengelig viten som tilsier at de nødvendigvis er det. Informantenes syn bekreftes kun av hverandre og gjennom spekulasjoner om andre eldre og nominasjonskomiteene.

Jeg har derfor konkludert med at det er vanskelig å avgjøre de negative funnenes overførbarhet. I den videre vurderingen av overførbarhet, forholder jeg meg derfor kun til de fem hypotesene som er direkte bekreftet av primærkildenes subjektive erfaringer. *Fremstår informantenes svar som troverdige, kan de bekreftes av annen forskning og kan det sannsynliggjøres at de også gjelder for andre eldre som har sluttet i kommunestyrene?*

4.5.1. Hypotese 9: Eldre «har gjort sitt»

Jeg vurderer overføringsverdien av denne bekreftede hypotesen som svært stor. Informantene fremsto oppriktige og fastholdt og utdypet sine svar med sterk overbevisning, til tross for gjentatte spørsmål og nye vinklinger fra min side. Det var lav varians i utvalget, med stor enighet om at dette var en veldig viktig årsak for dem. Videre er dette en kjent årsak i andre studier av kommunestyrerepresentanters avgangsårsaker. Berglund fant at blant frivillige frafallsårsaker for representanter over 30 år, var dette den vanligste årsaken blant menn og

den tredje mest vanlige årsak blant kvinner (Berglund, 2005:76). Med økt alder stiger sannsynligheten for å ha sittet i kommunestyret i flere perioder. Karrierer som kommunestyrerepresentanter er forholdsvis korte. Det er svært vanlig å gi seg allerede etter en og to perioder (Aars og Christensen, 2012), slik at om lag halvparten av kommunestyret fornyes hver gang (SSB, 2020).

Informantene var svært opptatt av å knytte årsaken hovedsakelig til lang tjenestetid i politikken, og i noe mindre grad til høy alder. For dem var ikke dette en akkumulasjon av negative erfaringer, med tilhørende svekkelse av motivasjon, men en sterk, positiv og *frivillig* frafallsårsak. De var overbevisende i sine ulike beskrivelser av tilfredsstillelsen ved å ha holdt på lenge, men likevel gitt seg mens leken var god. Og de vurderte selv overførbarheten som stor, ved å vise til konkrete eksempler på andre representanter som hadde gitt seg av samme årsak.

Fra flere studier av avgangsårsaker i arbeidslivet, fremkommer det at å selv kunne bestemme når man slutter, både er mer motiverende før man slutter og gir høyere tilfredshet etter at man har sluttet (se f.eks. Kunnskapssenteret, 2014). F.o.m. 2011 kan de fleste arbeidstakere velge å ta ut pensjon fra folketrygden allerede etter fylte 62 år, men også fortsatt stå i arbeid til de er 72 år. Eldre er derfor vant til å reflektere over om de har «gjort sitt» i arbeidslivet og selv bestemme når de går av med pensjon. Det er en type vurdering som både er naturlig og eksklusiv for eldre, og som forutsetter høy alder og lang tjenestetid.

Kombinasjonen høy alder og lang tjenestetid, gjør det naturlig å vurdere om man «har gjort sitt». Jo høyere alder og jo lenger tjenestetid, desto mer sannsynlig er det at man reflekterer over at man «har gjort sitt», samt kommer til en bekreftende og positiv konklusjon. Det er derfor svært sannsynlig at informantenes viktigste årsak for å slutte i kommunestyrene – «har gjort sitt» - er overførbar til andre eldre kommunestyrerepresentanter som har sluttet.

4.5.2. Hypotese 7: Redusert fysisk eller psykisk helse

Hensynet til egen helse fremstår som en frafallsårsak med svært stor overføringsverdi. Årsaken omfatter både eksisterende helsetilstand og frykt for svekking av egen helse. Det er en årsak man kunne forestille seg at informantene kanskje ikke ville vedkjenne seg, fordi den omhandler private og personlige forhold, men i praksis ble det tvert om. Informantene snakket lenge og ordla seg ærlig og overbevisende om hvor viktig denne årsaken var for dem. Det er

en årsak som ikke er viet mye oppmerksomhet i studier av frafallsårsaker, men som er kjent fra studier av arbeidslivet og eldres deltakelse i samfunnet. Den fremstår logisk og troverdig, fordi med økt alder øker sannsynligheten for redusert helse. Eldre har, som gruppe, svakere helse, eller større grunn til å bekymre seg for redusert helse, enn andre aldersgrupper. Det er særlig det sistnevnte (bekymringen) som øker graden av overførbarhet, fordi den også omfatter alle friske eldre. Når eldre skal vurdere om de skal fortsette i kommunestyret, må de både forholde seg nåværende helse, og til en høyere sannsynlighet enn andre for redusert helse.

For til tross for økende levealder og bedre helse blant eldre enn tidligere, er det fortsatt slik at eldre har flere helseplager enn resten av befolkningen. Det kommer til uttrykk i redusert deltakelse i arbeidslivet og samfunnslivet for øvrig, samt i større etterspørsel etter helsetjenester. Såkalte yngre eldre (67-79 år) er oftere hos fastlegen enn noen annen aldersgruppe. Eldre er oftere mottakere av kommunale omsorgstjenester, har flere og lengre sykehusinnleggelse og høyere legemiddelbruk enn andre aldersgrupper. Mange eldre har kroniske sykdommer, noen flere samtidig. Nedsatt syn og hørsel er utbredt: En av ti over 65 år har problemer med synet, selv om de bruker briller, og en av fem har problemer med hørselen selv om de bruker høreapparat (FHI, 2020). Gjennomsnittlig alder for å ta ut alderspensjon fra folketrygden er 65,4 år, men kun halvparten av alle 63-åringer er i lønnet arbeid. Redusert helse er fortsatt vanligste årsak til å trekke seg ut av arbeidslivet før pensjonsalder (Nav, 2018).

4.5.3. Hypotese 5: Vervet som kommunestyrerepresentant er for krevende

Hensynet til at vervet er krevende pga. stor arbeidsmengde og mye tid som går med, vurderer jeg også til å ha stor overføringsverdi. Det var riktignok stor varians i utvalget. Et flertall på tre vedkjente seg ikke denne årsaken for egen del (men mente den var vanlig blant andre eldre), mens et mindretall på to hevdet med sterk overbevisning at dette var en svært avgjørende årsak for dem, sågar den viktigste for en av dem.

Dette er en kjent og utbredt årsak i en rekke studier av frafall blant kommunestyre-representanter, samt i studier av politisk motivasjon. Berglund (2005) fant at «*tok for mye tid*» var den vanligste årsaken både blant kvinner og menn, og blant representanter under og over 30 år (Berglund, 2005:74). Aars og Christensen (2010:18) fant at den fremste årsaken for å ikke ta verv i politikken, var at vervene var, eller ble antatt å være, for tidkrevende.

Eldre har færre år igjen og er derfor mer opptatt av hva de skal bruke tiden på. Samtidig har de fleste sluttet i arbeidslivet og har derfor mer tid enn yngre arbeidstakere til å sitte i kommunestyret. Tre av informantene mente derfor at det at tok mye tid ikke var relevant for dem. Men samtlige fem informanter vedgikk at gikk med mye tid på forberedelser og møter, samt at de trodde eller kjente til at dette var en vanlig og viktig årsak for andre eldre.

4.5.4. Hypotese 4: Forventninger om at eldre bør gå til siden og slippe fram yngre

Denne årsaken vurderer jeg til å ha stor overføringsverdi, men med et viktig forbehold: Eldre mottar ikke slike signaler, eller har slike holdninger selv, primært fordi de er gamle, men fordi de har tjenestegjort lenge. Det var heller ikke en avgjørende årsak for informantene.

Overføringsverdien ligger i at det er et hensyn mange eldre - i kraft av lang tjenestetid - mottar som et svakt signal utenfra, men også forvalter og formidler selv som en internalisert norm de er enige i.

Selv om informantene hadde mottatt tydelige og subtile signaler om at det kan være på tide å gi seg og overlate plassen til andre, var det ingen som opplevde dette til hinder for å fortsette eller som en årsak til å gi seg. Tvert imot utrykte de forståelse for at omverden (nominasjonskomiteene, andre politikere og andre) lurte på om de ville fortsette, og de vedgikk at reflekterte i samme baner selv. Informantene mente at alle med lang tjenestetid, burde reflektere over dette. De kjente også til andre eldre som hadde oppgitt dette som en mindre – men ikke avgjørende - årsak til sine frafall, også da som en positiv og frivillig avgjørelse, mer basert på lang tjenestetid enn høy alder.

Flere studier av nominasjonsprosesser viser at komiteene først spør valgte politikere om de vil fortsette, at de verdsetter dyktighet og erfaring, at det kan være vanskelig å få nye kandidater til å stille og at halvparten av representantene gir seg før hvert valg, at de balanserer hensynet mellom kontinuitet og fornying, samt at tjenestetiden for politikerne er forholdsvis kort (Berglund, 2005, Ringkjøb og Aars, 2008, Aars og Christensen, 2010, og Seegaard og Saglie, 2019).

Komiteene er derfor antakelig mer fornøyd med at noen fortsetter, enn opptatt av å forkorte noens karriere utelukkende på grunn av alder. I lys av dette virker det ikke sannsynlig at det sendes sterke signaler om at eldre må tre til side kun fordi de er gamle. Men det virker sannsynlig at det sendes svake signaler til eldre representanter som har tjenestegjort lenge, at de kanskje i større grad enn andre bør vurdere om de vil fortsette.

4.5.5. Hypotese 1: Nominasjonskomiteene er ikke opptatt av at eldre skal være forholdsmessig representert

Min vurdering er at denne frafallsårsaken har stor overføringsverdi. Informantene redegjorde lenge og grundig for at nominasjonskomiteene er langt mer opptatt av dyktighet og erfaring, enn at eldre skulle være forholdsmessig representert. Informantene hadde, mens de var eldre, vært gjennom flere nominasjonsprosesser hver, i to forskjellige partier og i fem kommuner spredt over hele landet. Det er derfor lite sannsynlig at deres erfaringer er unike og helt fremmede for andre eldre som har sluttet som kommunestyrerepresentanter. Alder er enten irrelevant eller en egenskap som kun er viktig for lavere plasser på listene.

Dette underbygges av en rekke studier av partienes nominasjonsprosesser (bl.a. Berglund, 2005, Ringkjøb og Aars, 2008, Aars og Christensen, 2010, og Seggaard og Saglie, 2019). Samme kilder viser, som nevnt, at komiteene først spør valgte politikere om de vil fortsette, at halvparten likevel gir seg, at det er vanskelig å rekruttere nye representanter, og at komiteene forsøker å balansere hensynet mellom kontinuitet og fornying. Årsaken er følgelig ikke overførbar i den forstand at komiteene er opptatt av å skyve (*push*) eldre ut av kommunestyrene, men overførbar i den forstand at de i liten grad er opptatt av å beholde (*pull*) dem. Komiteene er rett og slett lite opptatt av at eldre skal være forholdsmessig representert.

4.5.6. Oppsummering av overførbarhet

Basert på de forbehold som er tatt i metodekapitlet og presentasjonen av funnene i dette kapitlet, har jeg vist at av de fem bekreftede hypotesene, har to svært stor og tre stor overføringsverdi. Informantene fremsto som troverdige og argumenterte godt for hvorfor dette var viktige for dem og kunne være viktig for andre. Samtidig viste de til erfaringer som nyanserte hvor viktig de enkelte årsakene var for dem, og antakeligvis ville være for andre. Deres erfaringer bekreftes helt eller delvis av andre studier. Jeg finner det derfor sannsynlig at de årsakene informantene har gitt om sitt frafall, både er viktige og utbredt blant andre eldre som har sluttet som kommunestyrerepresentanter:

Eldre har ofte sittet lenge i kommunestyret og ønsker selv å slutte som kommunestyrerepresentanter, fordi de føler at de har «gjort sitt», fordi de er i ferd med å få eller forventer å få redusert helse, fordi vervet tar mye tid, og fordi de deler oppfatningen av at de som har sittet lenge bør tre til side og slippe andre frem. Nominasjonskomiteene er mer

opptatt av dyktighet og erfaring enn alder. Eldre med disse egenskapene kunne derfor ha fortsatt som kommunestyrerepresentanter om de selv ville.

Graden av overførbarhet er imidlertid ikke alltid et mål på den enkelte årsaks betydning i beslutningsprosessen. Eksempelvis har nominasjonskomiteenes tilsynelatende likegyldighet overfor at eldre skal være forholdsmessig representert, stor overføringsverdi i betydningen at mange eldre ekspolitikere antakelig vil kjenne seg igjen i funnet, men antakelig forholdsvis liten betydning på om eldre velger å slutte eller fortsette som kommunestyrerepresentant. Og motsatt, så vil kanskje ikke alle eldre ekspolitikere kjenne seg igjen i at vervet tok for mye tid, men for de mange som kjenner seg igjen i det, var det antakelig en sterkt medvirkende årsak til at de ga seg.

Jeg finner det sannsynliggjort at de to årsakene jeg fant hadde svært stor overføringsverdi - «har gjort sitt» og nåværende eller mulig fremtidig redusert helse – både er svært gjenkjennelige og svært viktige for mange eldre som har vurdert, eller kommer til å vurdere, om de skal slutte eller fortsette i kommunestyret. Likeledes at vervet som kommunestyrerepresentant for mange eldre oppleves så tidkrevende, at det var, eller kommer til å bli, en avgjørende frafallsårsak for dem. Å tre til side for å slippe yngre til, samt nominasjonskomiteenes tilsynelatende likegyldighet overfor eldres forholdsmessige representasjon, fremstår som overførbare i form av at det er årsaker mange eldre vil kjenne seg igjen i, men er neppe i seg selv avgjørende årsaker for eldres frafall. Eldre som ønsker å fortsette, kan gjøre det såfremt de er dyktige og erfarne.

5. Konklusjon

Denne oppgaven har forsøkt å gi noen svar på min problemstilling: *Hvorfor forsvinner personer ut av kommunestyrene når de blir eldre?* Utgangspunktet for oppgaven var at eldre er underrepresentert i norske kommunestyre. Det er en demokratisk utfordring, fordi det bryter med målet om høy grad av *sosial representasjon* og prinsippet om *berørte parter*. Alder påvirker holdninger og verdier, hvilke partier man støtter, hvilke saker man er opptatt av og hvilke politiske løsninger man foretrekker.

Flere eldre i kommunestyrene (*deskriptiv representasjon*) vil påvirke hvilke saker kommunestyrene befatter seg med og utfallet av dem (*innholdsmessig representasjon*), samt gi legitimitet til politikken og påvirke velgernes oppfatning og kontakt med de folkevalgte (*symbolsk representasjon*). Derfor var det interessant og viktig å få vite mer om hvorfor det ikke er flere eldre i norske kommunestyre.

Det var god tilgang på data som underbygget og indirekte svarte på min problemstilling, men det var tilsvarende mangel på både kvantitative og kvalitative data som besvarte den direkte. Derfor valgte jeg å gjennomføre semistrukturerte intervjuer med fem eldre personer som hadde sluttet som kommunestyrerepresentanter etter valget i 2019. Utvalget var strategisk plukket for å gi funnene størst mulig overførbarhet. Hoveddelen av intervjuene besto av testing av ni hypoteser om årsaker til frafall. Fem hypoteser ble bekreftet og fire avkreftet. Funnene i en kvalitativ studie kan ikke generaliseres. De konklusjoner som fremkommer i dette kapitlet, gis med de forbehold som fremkommer av foregående kapitlers drøftinger.

5.1. Fem bekreftede hypoteser

De fem bekreftede hypotesene fremstår med stor grad av overførbarhet, fordi informantene fremsto som troverdige, samt at deres svar underbygges av tilgjengelig forskning om frafallsårsaker. Det er overveiende sannsynlig at frafallsårsakene som fremkommer av de fem hypotesene, også er viktige og utbredte årsaker for andre eldre som har sluttet i kommunestyre. De fem viktigste årsakene til informantens frafall er i rangert rekkefølge:

1. Eldre har «gjort sitt»
2. Nåværende eller fremtidig redusert helse
3. Vervet som kommunestyrerepresentant tar for mye tid
4. Forventninger om å gå til siden og slippe fram yngre
5. Nominasjonskomiteene er ikke opptatt av at eldre skal være forholdsmessig representert

Eldre slutter som kommunestyrerepresentanter *frivillig*. De får tilbud om å fortsette og opplever at de er ønsket. Å være eldre er imidlertid ikke som å være ung. Man har færre år igjen og må på en helt annen måte reflektere over hva man vil bruke den resterende tiden på. Eldre har ofte sittet i flere perioder og føler derfor at de «*har gjort sitt*». Samtidig må de i større grad enn andre aldersgrupper forholde seg til om egen helse er tilstrekkelig, samt om, når og i hvor sterk grad den kan forventes å bli redusert.

Vervet som kommunestyrerepresentant kan ta mye tid, mer tid enn mange eldre føler de kan prioritere, gitt hvor de befinner seg i livet. Eldre møter også forventninger om å tre til side og slippe andre til. Det mener de selv er både naturlige og riktig, såfremt forventningene er mer basert på deres lange tjenestetid, enn deres høye alder.

Nominasjonskomiteene er mer opptatt av dyktighet og erfaring, enn at eldre skal være forholdsmessig representert. Ofte sliter de med å rekruttere i alle aldersgrupper. De skyver ikke noen ut på grunn av høy alder, men er heller ikke opptatt av å beholde dem av samme årsak. Eldre som besitter egenskaper komiteene etterspør, er like velkomne som alle andre.

5.2. Fire avkreftehypoteser

Fire hypoteser ble avkrefte av informantene. Følgende påvirket ikke deres beslutninger:

- Øvre aldersgrenser i arbeidslivet medfører uformelle aldersgrenser i politikken
- Få rollemodeller (få eldre i kommunestyrene fra før).
- Familie og venners ønsker om eller behov for at de deltok på andre arenaer
- Eldres behov ivaretas av elderrådene

Aldersgrensene i arbeidslivet påvirket ikke informantenes beslutninger. Det er heller ikke sannsynliggjort at de er viktige for andre som påvirker Eldres beslutningsprosesser. Antallet eldre rollemodeller i kommunestyrene, var ikke en del av informantenes beslutningsprosess. De var også tvilende til at andre eldre tenkte slik. Familie og venners ønsker og behov har heller ikke påvirket informantenes beslutning om å fortsette eller gi seg. Informantene utelukket ikke at dette kanskje kunne gjelde andre eldre, men presiserte at det var kun spekulasjoner. Eksistensen av lovpålagte eldreråd, fremsto som helt irrelevant for informantenes beslutninger. De var også helt sikre på at ingen andre eldre tenkte slik. Informantene var overbevist om at ingen av disse fire årsakene påvirket nominasjonskomiteenes arbeid på noen måte.

5.3. Forventninger og funn

Før intervjuene ble gjennomført forventet jeg at funnene skulle omfatte både *frivillige* og *ufrivillige* årsaker til frafall, men kanskje med en liten overvekt av sistnevnte. Det var naturlig å tenke at Eldres underrepresentasjon kunne skyldes usaklig forskjellsbehandling, kanskje t.o.m. aldersdiskriminering. Samtidig visste jeg at eldre ikke kun er syke og svake, men også ressurssterke mennesker som antakelig kunne fortsatt i kommunestyrene om de ønsket det selv. Videre forventet jeg at nesten samtlige hypoteser ville bli bekreftet, om enn ikke i samme grad. Det var kun hypotesen om eldreråd som jeg i forkant antok at ville bli helt avkreftet.

Det var derfor litt overraskende at de *frivillige* årsakene til frafall var så dominerende. Tilsynelatende ligger utfordringen med å få flere eldre i kommunestyrene, mer på *tilbudssiden* enn på *etterspørselssiden*. Det burde kanskje ikke overrasket meg, fordi en rekke studier har jo vist at nominasjonskomiteene sliter med å rekruttere personer i alle aldre, samt at dette er en kjent forklaring på at kvinners representasjon er lavere enn menns.

Jeg ble også noe overrasket over at få rollemodeller og ønsker og behov («press») fra familie og venner, ikke var viktig for informantene. Førstnevnte er en kjent forklaring på hvordan kvinners andel i kommunestyrene har økt. Og sistnevnte er en utbredt antakelse i seniorpolitiske miljøer, samt en dokumentert årsak for frafall fra arbeidslivet, for eksempel at ektefeller pensjonerer seg omtrent samtidig, selv om de har ulike aldre.

Det var ikke veldig overraskende at informantene avviste en smitteeffekt mellom øvre aldersgrenser i arbeidslivet og deltakelse i politikken. Men jeg trodde opprinnelig at denne hypotesen i hvert fall ville blitt delvis bekreftet. Selv om det finnes flere aldersgrenser, forbinder de fleste fortsatt 67 år med vanlig pensjonsalder, fordi da har alle rett til å ta ut pensjon fra folketrygden. Det var inntil nylig også den vanligste aldersgrensen i arbeidslivet. Det sammenfalt godt med at det nettopp er ved 67 år at utfordringene med Eldres underrepresentasjon begynner. Men tilsynelatende var det for godt til å være sant.

Det var interessant å se at en årsak jeg i begynnelsen avviste, fordi den fremsto mer som en sum av erfaringer – «å ha gjort sitt» - viste seg å både å være en årsak i seg selv og den viktigste årsaken for informantene. Det var imidlertid ingen overraskelse at informantene bekreftet de øvrige fire hypoteser. Det at eldre i større grad har eller kan få redusert helse, er allment kjent. Likeledes at vervet som kommunerepresentant tar mye tid. At eldre får hint om å tre til side, er tidligere dokumentert i arbeidslivet og anekdotisk bevist i politikken. Og tidligere studier har vist at nominasjonskomiteene er mer opptatt av dyktighet og erfaring enn alder, men også at de sliter med å rekruttere folk.

5.4. Implikasjoner for videre arbeid med problemstillingen

Eldre er lite synlige på mange områder i samfunnslivet. Formelle aldersgrenser i arbeidslivet forhindrer eldre som vil stå lenger i arbeid. En undersøkelse av kildebruk i norske medier i 2015, viste at kun 1,7 prosent av kildene var over 67 år (Dahlstrøm, Nesheim og Nyjordet, 2017). Og eldre er, som beskrevet i denne oppgaven, lite synlige i politikken. Summen av denne type erfaringer, får ofte marginaliserte grupper og deres organisasjoner - med god grunn - til å anta og mene at de blir utsatt for usaklig forskjellsbehandling, i verste fall diskriminering. Samtidig kan nyanser bli borte; når man kun har en hammer, likner alt på en spiker. På sviktende grunnlag anta at Eldres frafall som regel er *ufrivillig*, er verken riktig eller rettferdig overfor ressurssterke, oppegående og friske eldre. Det er en patroniserende antakelse, og i seg selv en usaklig forskjellsbehandling av eldre. For i likhet med andre voksne, har eldre selv de beste forutsetninger for å foreta valg i egne liv.

For med de metodiske forbehold som er gitt, viser denne oppgaven at Eldres frafall fra kommunestyrene som regel er *frivillig*. Det utelukker ikke at eldre som ønsker å fortsette, som Hans, ikke blir gjenvalgt eller nominert på samme plass som tidligere. Akkurat som for andre representanter, er ikke eldre garantert gjenvalg om de ønsker det. Årsakene til at man ikke blir gjenvalgt kan være sammensatte, og det kan ikke utelukkes at enkelte eldre utsettes for usaklig forskjellsbehandling eller diskriminering.

Jeg tror likevel det er mer formålstjenlig for de som ønsker å øke andelen eldre i norske kommunestyre, at man går vekk fra antakelsen om at hovedregelen er at eldre diskrimineres, eller på andre måter utsettes for usaklig forskjellsbehandling, og at frafallet dermed som regel er *ufrivillig*. Det er antakelig mer fruktbart å ha som utgangspunkt at Eldres frafall, akkurat som for andre aldersgrupper, som regel er *frivillig*, og fokusere mer på årsakene til det. Tilsynelatende er det større utfordringer på *tilbudssiden* enn på *etterspørselsiden*. Det kan være klokt å tenke litt mer på hva som kan gjøres for å overtale eldre til å ta en periode til, og litt mindre på ikke-dokumenterte antakelser om utestengning, men fortsatt ha to tanker i hodet på en gang.

Dette perspektivet bør også ligge til grunn for videre studier av Eldres frafall fra kommunestyrene. Slike undersøkelser bør omfatte både *frivillige* og *ufrivillige* årsaker, *tilbud* og *etterspørsel*, og individuelle og strukturelle forklaringer. De bør ta høyde for at Eldre kommunestyrerepresentanters frafallsårsaker, ikke er vesentlig annerledes enn andre representanters årsaker. Samtidig må de være forberedt på at enkelte årsaker kan være mer eller mindre viktige for eldre enn for andre, nettopp fordi alder er en viktig egenskap. Videre bør slike undersøkelser være åpne for at høy alder ofte samvarierer med andre egenskaper, som erfaring, dyktighet og tjenestetid.

Viktigst av alt er at noen fatter interesse for problemstillingen, slik at man kan få et enda bedre, dypere, bredere og mer omfattende kunnskapsgrunnlag. Denne oppgaven var aldri ment å gi et fullstendig svar på *hvorfor personer forsvinner ut av kommunestyrene når de blir eldre?* Den var kun ment å være en liten bit i et større, og hittil ganske oversett, puslespill. Forhåpentligvis vil den inspirere andre til å legge på plass flere biter, og deres biter passe sammen med min.

6. Litteratur

- Allern, E. H., R. Karlsen og H.M. Narud (2014): «*Kvinnerepresentasjon og parlamentariske posisjoner*» i Narud, Hanne Marthe, Knut Heidar og Tore Grønlie (red.) *Stortingets historie 1964-2014*. 337-356. Bergen: Fagbokforlaget.
- Arbeiderpartiet (2019): *Arbeiderpartiets vedtekter. Landsmøtet 2019*.
https://res.cloudinary.com/arbeiderpartiet/image/upload/v1/ievv_filestore/6ed749355f824b83a180594dd1c226c0936f71d1ff784facb31561aae90e1573 (20. januar 2020)
- Arnesen, S. og Y. Peters (2017): «The Legitimacy of Representation: How Descriptive, Formal, and Responsiveness Representation Affect the Acceptability of Political Decisions». *Comparative Political Studies* 51 (7): 868-899.
- Arnesen, Sveinung (2018): *Demokratisk legitimitet*. Artikkel i nettmagasinet Vox Publica 31. oktober 2018. <https://voxpública.no/2018/10/demokratisk-legitimitet/> (10. februar 2020).
- BBC (2016): *EU referendum*. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-36616028> (30. mars 2020).
- Bergh, J., Bjørklund, T. & Hellevik, O. (2010): «Personutvelgingen i norske valg». *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* 16:105–131.
- Bergh, Johannes (red.) (2016): *Hva skjer når 16-åringer får lov til å stemme? Resultater fra evalueringene av to forsøk med nedsatt stemmerettsalder*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2016:19.
- Berglund, Frode (2002): «Ungdom og partitilknytning». *Tidsskrift for ungdomsforskning* 2:3-20.
- Berglund, Frode (2005): «Alt ved det gamle? Om eldre og politikk». *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift* 21:3-27.
- Berglund, Frode (2005): *Likestilte politikere. Om rekruttering og frafall i lokalpolitikken*. Oslo: NIBR. Rapport 2005:18.
- Berglund, F. og M. Winsvold (2005): *Unge folkevalgte. Om rekruttering og frafall blant unge folkevalgte i norsk lokalpolitikk*. Oslo: NIBR-rapport 2005:9.
- Bjørklund, T. og Bergh, J. (2013): *Minoritetsbefolkningens møte med det politiske Norge: Partivalg, valgdeltakelse, representasjon*. Oslo: Cappelen Damm.
- Bratton, K.A. og L.P. Ray (2002): «Descriptive representation, policy outcomes, and municipal day-care coverage in Norway». *American Journal of Political Science* 46: 428-437.
- Brønnøysundregistrene (2020): *Partiregisteret*. <https://www.brreg.no/lag-og-foreninger/partiregisteret/> (20. februar 2020).

- Christensen, D. A., T. Midtbø, H-E. Ringkjøb og J. Aars (2008): *To valg med ny personvalgordning. Kontinuitet eller endring?* Bergen: Rokkansenteret. Rapport 2008:9.
- Dahlerup, D., & Freidenvall, L. (2010): «Judging gender quotas: Predictions and results». *Policy and Politics* 38 (3): 407–425.
- Dahlstrøm, H.K., N.S. Nesheim og B.M.Nyjordet (2017): «Barn og eldre marginaliseres i mediene». *Norsk Medietidsskrift* 2017-4.
- Dovi, Suzanne (2018): «Political Representation». *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* Fall 2018 Edition, Edward N. Zalta (red.).
- Daatland, Svein Olav (2003): *Aldring og politikk*. Makt- og demokratiutredningens rapportserie. Rapport 74.
- Folkestad, B., J. Saglie og S.B. Seggaard (2017): «Hva fremmer en likestilt lokalpolitikk?». *Tidsskrift for samfunnsforskning* 1:84-104.
- FHI (Folkehelseinstituttet) (2020): *Folkehelse rapporten - Helsetilstanden i Norge*. <https://www.fhi.no/nettpub/hin/grupper/eldre/> (20. April 2020)
- Golembiewski, Robert T. (1978): «Mid-Life Transition and Mid-Career Crisis: A Special Case for Individual Development». *Public Administration* 38:215-222.
- Grønmo, Sigmund (2004): *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlag.
- Guldvik, Ingrid (2005): *Takt og utakt, sagt og usagt. Kjønnrettferdighet og kvotering i lokalpolitikken*. Dr. avhandling for graden dr.polit., NTNU, Trondheim.
- Hagen, T.P. og R.J. Sørensen (2001): *Kommunal organisering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hellevik, Ottar (2002): «Age Differences in Value-Orientations – Life Cycle or Cohort Effects». *International Journal of Public Opinion Research*. 14:286-302.
- Hellevik, O., & Skard, T. (1985): *Norske kommunestyre. Plass for kvinner?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobsen, Dag Ingvar (2005): *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Høyskoleforlaget.
- Kjær, Ulrik (1999): «Saturation without parity: The stagnating number of female councillors in Denmark» i Beukel, E., Klausen, K.K. & Mouritzen, P.E. (red.) *Elites, Parties and Democracy*. 149-167 Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Kleven, Øivind (2017). *Innvandrere og kommunestyrevalget 2015: Valgferd og representasjon blant innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og utenlandske statsborgere*. Oslo: Statistisk sentralbyrå. Rapporter 2017/10.
- KMD (2018): *Lokaldemokrativeileder 2018*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunereform/Verktoy/lokaldemokrativeilederen/del-a/representasjon---et-viktig-demokratisk-ideal/id2424155/> (12.mars 2020).

- KMD (2019): *Veileder for eldreråd 2019*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunalrett-og-kommunal-inndeling/veileder-for-eldrerad/id2666683/> (31. januar 2020).
- Kunnskapssenteret (2014): *Helseeffekter av å fortsette i arbeid etter pensjonsalder*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten. Notat februar 2014.
- Kvale, Steinar (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.
- Kvale, S. og S. Brinkmann (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Kvale, S. og S. Brinkmann (2009): *Interviews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*. 2. utgave. California: Sage Publications.
- Lovdata (2018): *Kommuneloven*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-22-83/> (20. januar 2020).
- Magnusson, David (1990): «Personality Research – Challenges for the Future». *European Journal of Psychology* 4:1-17.
- Manin, Bernard (1997): *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mansbridge, Jane (2003): «Rethinking Representation». *The American Political Science Review* 97, 4: 515-28.
- NAV (2018): *Utviklingen i pensjonering og sysselsetting blant seniorer. Arbeid og velferd 2018-2*. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/arbeid-og-velferd/arbeid-og-velferd/arbeid-og-velferd-nr.2-2018> (20. april 2020)
- Offerdal, A. og J. Aars (2000): *Lokalpolitikken. Status og utfordringer*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Phillips, Anne (1995): *The Politics of Presence*. Oxford: Clarendon Press
- Pitkin, Hanna F. (1972): *The Concept of Representation*. Berkeley: University of California Press.
- Postholm, May-Britt (2010): *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier* (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Putnam, Robert (2000): *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Randall, V. (2016): *Intersecting Identities: Old Age and Gender in Local Party Politics*. *Parliamentary Affairs*, 69 (3):531–547.
- Ringkjøb, H-E., Offerdal, A., Rose, L.E. (1998). *Partimedlemmene og velgerne. Sosial- og meningsrepresentativitet i politiske parti*. Paper presentert for Nordisk kommunalforsker-konferanse i Odense 27.-29- november 1998.

- Ringkjøb, H-E. og J. Aars (2007): «Partidemokrati uten deltakere? Om partienes nominasjonsprosesser i lokalpolitikken». *Tidsskrift for samfunnsforskning* 48 (3): 319-348.
- Ringkjøb, H-E. og J. Aars (2008): *Får vi også være med? Om kvinner i norsk lokalpolitikk*. Bergen: Uni Rokkansenteret. Notat 3-2008.
- Ringkjøb, H.-E. og J. Aars (2010): *Nominering og konstituering i norske kommunar*. Bergen: Uni Rokkansenteret. Notat 2010:13.
- Røyken og Hurum Avis (2019): *Arbeiderpartiet er klar for fremtidens Asker*. <https://www.rha.no/debatt/nye-asker/arbeiderpartiet/arbeiderpartiet-er-klar-for-fremtidens-asker/o/5-70-150865> (20. mars 2019).
- Raaum, Nina C. (1995). «Kvinner i offisiell politikk: Historiske utviklingslinjer» i Bergquist, C. (red.) *Likestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden*. 27-45 Oslo: Universitetsforlaget.
- Saglie, Jo (2019): «Personstemmene teller i kommunestyrene». *Kommunal Rapport* 9. september 2019. <https://www.kommunal-rapport.no/meninger/personstemmene-teller-i-kommunestyrene/110685!/> (20. januar 2020).
- Seegard, S.B. og J. Saglie (2019): «Lav kvinnerepresentasjon som demokratisk problem». *Tidsskrift for kjønnsforskning* 3:141-157.
- Settersten, Richard A. jr. (1997): «The Measurement of Age, Age Structuring, and the Life Course». *Annual Review of Sociology* 23:233-261.
- Skjeie, Hege (1992): *Den politiske betydningen av kjønn*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Rapport 92:11.
- SSB (2017): *Levekårsundersøkelsen*. <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/orgakt> (20. januar 2020).
- SSB (2020): *Kommunestyre- og fylkestingsvalget, velgerundersøkelsen*. <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/miljopartier-gjor-det-godt-blant-de-yngre> (30. januar 2020).
- SSB (2020): *Kommunestyre- og fylkestingsvalget, kandidater og representanter*. <https://www.ssb.no/statbank/table/12872/> (30. januar 2020).
- SSB (2020): *Store endringer i kommunekartet – og statistikken*. <https://www.ssb.no/offentlig-sektor/artikler-og-publikasjoner/store-endringer-i-kommunekartet-og-statistikken> (30. januar 2020).
- SSB (2020): *Ny kvinnerekord blant ordførere*. <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/ny-kvinnerekord-blant-ordforerne> (3. februar 2020).
- Thagaard, Tove (2009): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (3. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thagaard, Tove (2013): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metode* (4. utgave). Bergen: Fagbokforlag.
- Tjora, Aksel (2012): *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

- Winsvold, M., S. Nørve, S. Stokstad og S-M.Vestby (2014): *Råd, regler og representasjon*. OSLO: NIBR. Notat 2014:101.
- Winsvold, M., G. Ødegård og J. Bergh (2017): «Young councillors - influential politicians or youth alibi?». *Journal of Representative Democracy* 3-4: 297-311.
- Winsvold, Marte (2019): «Kvinner og menn i kommunepolitikken – hvem mener de at de representerer og hvor stor innflytelse opplever de å ha?». *Tidsskrift for kjønnsforskning* 3:177-197.
- Wängnerud, Lena (2009): “Women in Parliaments: Descriptive and Substantive Representation”, *Annual Review of Political Science* 12:51-69.
- Ødegård, Guro (2009): «Når idealismen falmer. Politisk engasjement fra ungdomstid til ungt voksenliv». *Tidsskrift for samfunnsforskning* 2:131–159.
- Ødegård, G. og J. Bergh (2011): *Unge i tradisjonell politikk. Deltakelse i valg, kommune-styrer og partier*. Notat 2011. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Ødegård, Guro (2014): «Små partier – store endringer. Medlemskap i ungdomspartiene i Norge 1998–2011». *Tidsskrift for ungdomsforskning* 1:135–148.
- Østbye, H., K. Helland, K. Knapskog & L.O. Larsen (2007): *Metodebok for mediefag* (3. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- Aardal, Bernt (2002): «Demokrati og valgdeltakelse – en innføring og oversikt» i Bernt Aardal (red.) *Valgdeltakelse og lokaldemokrati*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Aars, Jacob (1997): *Rekruttering og personskifte i politikken. En sammenligning av Finland og Norge*. Universitetet i Bergen, Institutt for administrasjons- og organisasjonsvitenskap, avhandling (doktorgrad). Rapport nr. 58.
- Aars, Jacob (2004): «Politiske partier og andre rekrutteringsveier i lokalpolitikken». *Tidsskrift for samfunnsforskning* 3:483-507.
- Aars, J. & D.A. Christensen (2010): *Hvis bare flere kunne stille! Politisk motivasjon blant kvinner og menn*. Bergen: Rokkansenteret. Rapport 2010:12.
- Aars, J. og Dag Arne Christensen (2012): *Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken – sluttrapport*. Bergen: Rokkansenteret. Rapport 2012:2.

Intervjuguide – Årsaker til at eldre er underrepresentert

Bakgrunnsinformasjon

1. Navn:
2. Alder/fødselsår:

Politisk engasjement

3. Parti:
4. Antall år/perioder i kommunestyret (når):
5. Hvilke verv har/hadde du i partiet og kommunestyret:
6. Hvorfor valgte du å stille til valg som kommunestyrerepresentant?
7. Hvordan vil du selv beskrive dine år i kommunestyret?
8. Ønsket du selv å slutte som kommunestyrerepresentant etter valget i 2019?

Årsaker til at de ikke lenger er kommunestyrerepresentanter

9. Hvorfor sluttet du som kommunestyrerepresentant etter valget i 2019?

H1: Nominasjonskomiteens rolle

10. Hvordan opplevde du kontakten med nominasjonskomiteen?
 - a. Kontaktet du nominasjonskomiteen eller ble du kontaktet av dem?
 - b. Ble du nominert av partiet/nominasjonskomiteen til valget 2019?
 - c. Opplevde du at din alder var et tema – hvordan?
 - d. Fikk du noen begrunnelser for at du ble nominert eller ikke nominert – hva slags?
 - e. Ble det nominert andre eldre fra ditt parti til ditt kommunestyre før valget i 2019?
 - f. Er det en fordel om eldre sitter i nominasjonskomiteen for at eldre skal bli nominert? Hvorfor?

H2: Aldersgrenser i arbeidslivet

I arbeidslivet er det øvre aldersgrenser for deltakelse, f.eks. 67, 70 og 72 år.

11. Tror du slike aldersgrenser har vært med å påvirke:
 - a. nominasjonskomiteens beslutninger? Hvordan da?
 - b. din motivasjon i forhold til fortsatt deltakelse? Hvordan da?
 - c. antallet eldre i norske kommunestyrer? Hvordan da?

H3: Rollemodeller

De fleste i norske kommunestyre er mellom 40 og 60 år. Det er få under 30 år og over 67 år.

12. Tror du dette har vært med å påvirke:
- nominasjonskomiteens beslutninger? Hvordan da?
 - din motivasjon i forhold til fortsatt deltakelse? Hvordan da?
 - antallet eldre i norske kommunestyre? Hvordan da?

H4: Forskjellsbehandling overfor og blant eldre

Noen mener at eldre politikere bør gå til siden og slippe fram yngre politikere i kommunestyrene.

13. Tror du slike meninger har vært med å påvirke:
- nominasjonskomiteens beslutninger? Hvordan da?
 - din motivasjon i forhold til fortsatt deltakelse? Hvordan da?
 - antallet eldre i norske kommunestyre? Hvordan da?

H5: Arbeidsmengde og tidsbruk

For noen oppleves det å sitte i kommunestyret som krevende, både i forhold til arbeidsmengden og tiden som går med.

14. Tror du slike forhold har vært med å påvirke:
- nominasjonskomiteens beslutninger? Hvordan da?
 - din motivasjon i forhold til fortsatt deltakelse? Hvordan da?
 - antallet eldre i norske kommunestyre? Hvordan da?

H6: Familie og venners ønsker og behov

Noen har familie, venner og omgivelser med forventninger, ønsker og behov som kan gjøre det utfordrende å ta på seg, eller fortsette i, vervet som kommunestyrerepresentant.

15. Tror du slike hensyn har vært med på å påvirke:
- nominasjonskomiteens beslutninger? Hvordan da?
 - din motivasjon i forhold til fortsatt deltakelse? Hvordan da?
 - antallet eldre i norske kommunestyre? Hvordan da?

H7: Helse

Levealderen øker og eldre har bedre helse enn noen gang. Men økt alder medfører uansett ulike grader av redusert fysisk og psykisk helse.

16. Tror du slike hensyn har vært med på å påvirke:
- nominasjonskomiteens beslutninger? Hvordan da?
 - din motivasjon i forhold til fortsatt deltakelse? Hvordan da?
 - antallet eldre i norske kommunestyre? Hvordan da?

H8: Eldreråd

På grunn av at eldre er underrepresentert i norske kommunestyre, er alle kommuner pliktige til å ha et eldreråd. Ifølge kommuneloven må et flertall av medlemmene i eldrerådet være over 60 år.

17. Tror du at det at kommunene er pålagt å ha eldreråd har vært med på å påvirke:
- nominasjonskomiteens beslutninger? Hvordan da?
 - din motivasjon i forhold til fortsatt deltakelse? Hvordan da?
 - antallet eldre i norske kommunestyre? Hvordan da?

H9: Andre, nye og/eller ukjente årsaker

18. Andre, nye og/eller ukjente årsaker som fremkommer i intervjuene (i tillegg eller i stedet for dem som er omtalt i hypotese H1 – H8). Følges opp i intervjuet når de dukker opp, samt fremstilles som hypoteser for senere intervjuobjekter.

Avslutning

19. Nå har vi snakket om flere årsaker til at du ikke lenger sitter i kommunestyret. Hvilke årsaker mener du selv er de viktigste?
20. Hva ville vært avgjørende for at du skulle ha fortsatt som kommunestyrerepresentant?
21. Tror du de årsakene du har oppgitt også er årsaker andre eldre vil kjenne seg igjen i? Hvilke? Begrunn hvordan/hvorfor årsakene er overførbare?
22. Har du opplevd at din egen alder har vært trukket fram som en fordel eller ulempe i politikken? Hvordan?
23. Mener du det er behov for flere eldre i norske kommunestyre? Hvorfor?
24. Er du fortsatt politisk aktiv? Hvordan da?
25. Er det andre forhold du mener vi ikke har berørt eller som du vil utdype? Hvilke?

Vil du delta i forskningsprosjektet «Årsaker til at eldre er underrepresentert i folkevalgte organer – Hvorfor forsvinner personer ut av politikken i Norge når de blir eldre»?

Dette er et spørsmål til deg om å bli intervjuet i et forskningsprosjekt. I dette skrivet får du informasjon om prosjektet og hva din deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Det er 805 000 personer i Norge som er over 67 år. Denne aldersgruppen er underrepresentert i folkevalgte organer. For at den skal bli forholdsmessig representert i norske kommunestyre, må det bli om lag 3 ganger så mange kommunestyrerepresentanter over 67 år enn det er i dag. Formålet med prosjektet er å kartlegge årsaker til at det ikke er flere eldre i norske kommunestyre. Det skal gjøres ved at 3-5 tidligere kommunestyrerepresentanter intervjues – hver for seg – om hvilke grunner de har for å ikke lenger være aktive kommunestyrerepresentanter. Intervjuene vil være en del av en masteroppgave ved Universitetet i Bergen (UiB).

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

UiB er ansvarlig for prosjektet. Professor Lars G. Svåsand er veileder for masteroppgaven. Eyvind Frilseth vil være den som gjennomfører intervjuene og skriver oppgaven. Han er deltidsstudent på masterprogrammet Demokratibyging ved UiB, Institutt for sammenliknende politikk. Til daglig jobber han som seniorrådgiver i Pensjonistforbundet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta, fordi du:

- er over 65 år (født innen 31.12.54)
- var kommunestyrerepresentant i 2015-2019 i et kommunestyre med minst 35 representanter
- representerte et parti med mer enn 4 representanter i kommunestyret 2015-2019
- sluttet som kommunestyrerepresentant etter valget i 2019 (eller er varamedlem 2019 – 2023)

Du er ikke valgt ut pga. av noen andre kriterier enn dem som fremgår over. Denne henvendelsen er sendt til 35 personer som fyller disse kriteriene. Navn og kontakinformasjon er hentet fra offentlige tilgjengelige kilder, som valg.no, partienes hjemmesider, kommunenes hjemmesider og 1881.no.

Hva innebærer det for deg å delta?

Du vil bli intervjuet i ca. 30 minutter, maksimalt 60 minutter. Intervjuet vil skje på et tidspunkt og sted som passer deg, men innen 1. mars 2020. Det vil kun være intervjuer (Eyvind Frilseth) og deg til stede når du blir intervjuet. Det blir benyttet lydopptak under intervjuet, samt tatt skriftlige notater. Det vil kun være du som er kilde til opplysninger om dine årsaker til ikke lenger å være kommunestyrerepresentant; ingenting av det du forteller vil bli presentert for andre eller forsøkt verifisert på andre måter.

Det er frivillig å delta

Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke ditt samtykke tilbake, uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger du har gitt vil da umiddelbart bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg om du ikke vil delta, eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Forut for intervjuet vil du bli bedt om å undertegne en samtykkeerklæring, der du samtykker til å delta i intervjuet, at det blir tatt lydopptak under intervjuet og at opplysninger du gir i intervjuet blir oppbevart frem til prosjektets slutt.

Dine opplysninger vil kun bli benyttet til formålet vi har beskrevet i dette skrevet. De blir behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Alle data blir lagret på et passord-beskyttet område. Din identitet og dine opplysninger vil bli anonymisert, slik at det ikke er mulig for andre enn prosjektet (veileder og student) å kjenne din identitet. Lydopptak vil bli slettet etter at de er transkribert.

Prosjektet har planlagt slutt 01.06.20, med mulig forlengelse til 01.12.20. Etter prosjektets slutt vil all innsamlet informasjon bli slettet, slik at det kun er selve masteroppgaven som tas vare på i ettertid.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- å få rettet personopplysninger om deg
- få slettet personopplysninger om deg
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet)
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

På oppdrag fra UiB har Norsk senter for forskningsdata (NSD) vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvem skal jeg kontakte hvis jeg vil bli intervjuet?

Kontakt Eyvind Frilseth for å avtale en tid og sted som passer deg:

Eyvind.Frilseth@pensjonistforbundet.no , tlf. 971 06 787.

Hvordan kan jeg finne ut mer om prosjektet?

Hvis du har andre spørsmål om prosjektet, ta kontakt med:

- Student Eyvind Frilseth, Eyvind.Frilseth@pensjonistforbundet.no , tlf. 971 06 787
- Veileder Lars G Svåsand, Lars.Svasand@uib.no , tlf. 958 25 140
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Eyvind Frilseth

NB! Samtykkeerklæringen trenger du ikke å fylle ut før samme dag som intervjuet finner sted.

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Årsaker til at eldre er underrepresentert i folkevalgte organer – Hvorfor forsvinner personer ut av politikken i Norge når de blir eldre?", og fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at det benyttes lydopptak under intervjuet
- at mine opplysninger oppbevares og behandles frem til prosjektet er avsluttet, senest desember 2020

(Signert av prosjektdeltaker, dato)